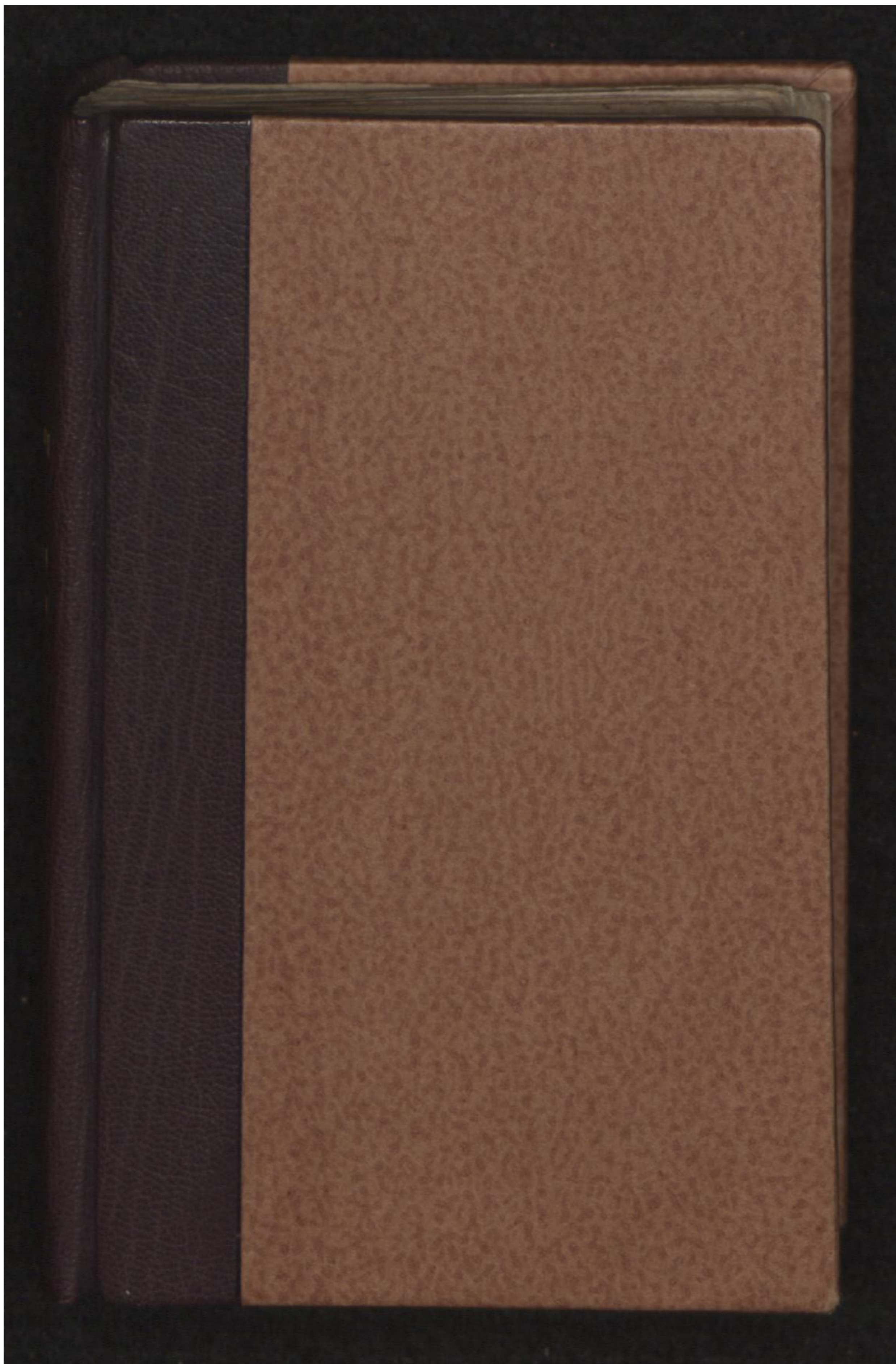
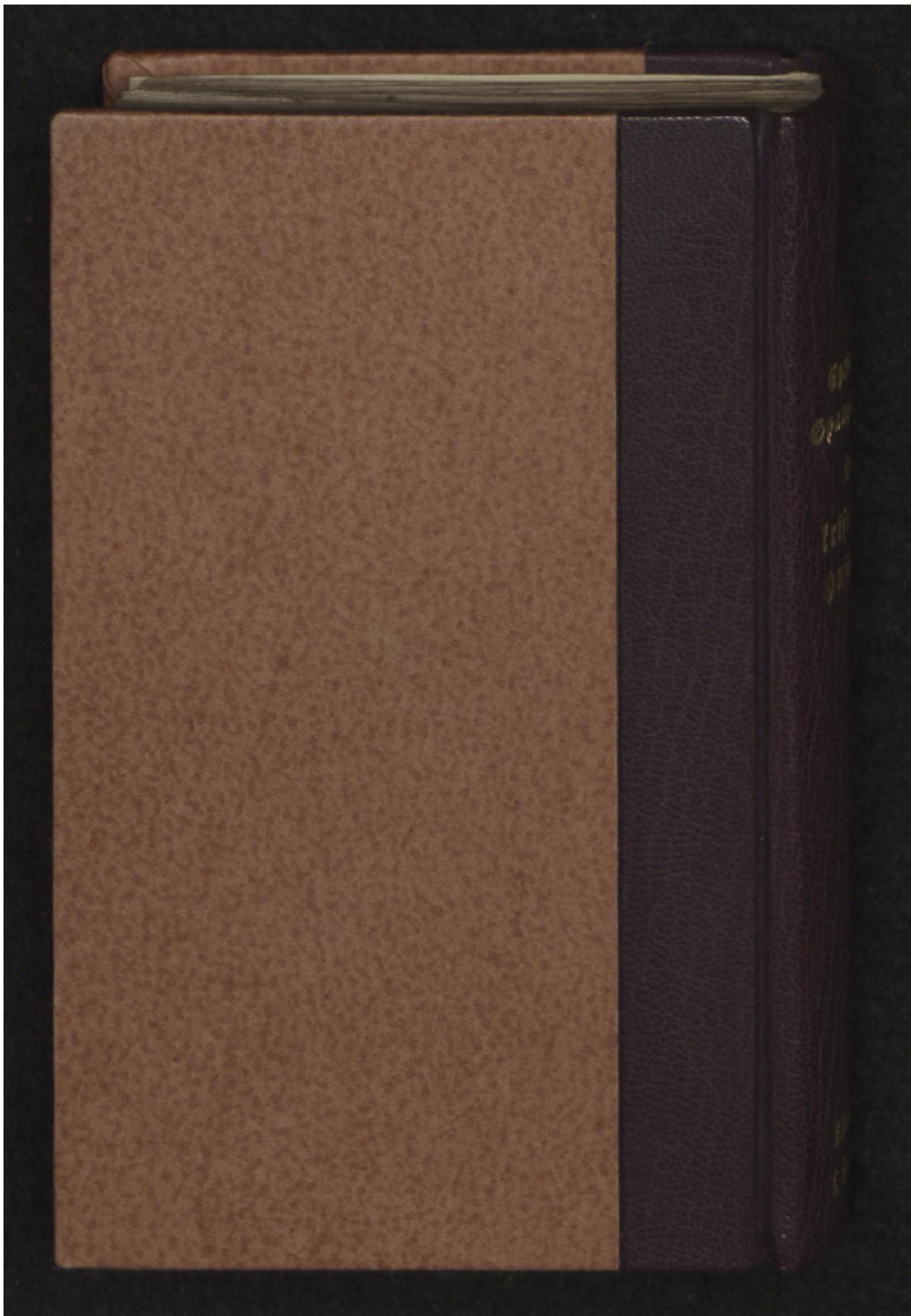

Cyriacus Spangenberg
Den
kristelige
Husstavle

Lubeck
1561

1016
M Tuscher fecit

BIBLIOTHECA

Erlig oc velbyr- dig Mand Otte Ruud til Møgelkær / Kongelig Maiestats Leensmand til Neßby- hoffued / med sin kærre hustru Er- lig oc velbyrdig Quinde / Fru Per- nelle Oxe / mine gunstige tilfor- ladendis venner oc kæ- re forsuaar.

Naade / Fred oc Salighed aff Gud Fader ved JESVm Christum vor Herre.

Kierre Otte Ru- ud / oc kierre fru Pernelle / Jeg haffuer vel offte for- merckt wdi eders Chri[illegible]ge samta- le / oc der til obenbarlig aff gerninger i sandhed hoss Eders fromhed forsa-

et/ At i vel acte oc besinde (lige som det er høgelig nødtørfftigt) att vn-deruise folck retskaffen om vor ræt Christelige Troe/ saa maa mand oc ingenlunde forsømmet/ at lere om de rætte gode gerninger / huilcke Gud haffuer oss selff beffalet i sin hellige X. Budord som ere Troens rætte fructer oc vindisbyrd / Fordi ved Troen skulle wi hænde oc anname Guds venskaff oc rætfærdigheds til-regnelse / aleniste for Jhesu Christi døds oc pines skyld/ Men tuert emod kunde wi det atter forspilde oc miste igen ved vore wgerninger / Thi som wi forhærde oss i synd / oc a huercken vor egen Samuittighed/ ler Guds schreffuen Lou oc he Budord/ oc bliffue saa fortræd fremdurende i synd oc last / da sk wi icke den hellig Aand længer haffue rom i vore hiarter / som Je-

Joan. 3. hannes siger i det første breffs 3. capi

Huo

Huo som gør synd / hand er
aff Dieffuelen. Oc nar wi saa
forskiude den hellig Aand / saa tabe
wi oc saa vor Troe / Oc nar wi haff-
ue tabt Troen / da miste wi oc Guds
venskaff oc saa salighed der til med /
som den hellige Paulus siger / Ro. 8. R
Der som i leffue effter kødet /
da skulle i døe. Oc de samme kø-
delig gerninger oc groffue synder op-
regner hand en stor hob til de Gala-
ter 5. Oc siger at de som saadant gø- Ga
re skulle icke faae Guds rige. Saa
skulle wi der for icke acte saa ringe
om de rætte gøde gerninger / som hi-
ne skødeløse / hardtrøckne / kriighor-
de / fortraadne folck gøre / som en-
then slet inthet / eller oc saare løse-
lig acte predicken oc Guds ord / som
wel kændis obenbarlig paa deris
skendelig forargelig leffnit / att de
haffue huercken Troe til Gud / eller
Christen kærlighed til deris Neste.

Men effterdi att gode ger-
minger haffue deris rætte gode art oc
æffne aff Troen / om de ellers hoss
Gud skulle noget actes oc ansees / Oc
de saa fremdelis staae i deris egit or-
den / oc holde deris hærlig skick nar
de skee vdi vort loulig kald oc rætte
beffaling. Da bør huer Troe Chri-
sten Menniske at vide / acte oc vaa-
re nøye oc grandgiffuelig paa sit
kald / som hand haffuer aff Gud / oc
hannom hæmlis i Guds ord. Oc det
som oss inthet kommer ved / skulle wi
lade dennom tage vaare / som mact
paa liger. Oc det for adtskillige oc
merckelige orsager skyld / som mand
kand beuise bode med Schrifft oc
skæl.

Fordi / den brøst / oc det lack
oc lyde som hænger hart ved nogen /
oc staar hannom megit ilde / der skal
mand synderlig vænne sig fraa / o[c]
fortränget [saa] megit som mueligt
er / Saa er dette et synderligt ly

som

ſom oſſ paa henger i denne her vor arme forkrænckelig natur / oc ſom mand pleyer at ſige.

Det er oſſ i bløð oc byrd baaret / oc icke i klæder ſkaa-ret.

At mand acter inthet om att tage ſynderlig vaare paa ſit egit kald / ſaa trolig ſom det ſig burde / men ville io ſee knapt ind i andres beſtelling ſom oſſ er oc inthet anrø-rendis / oc ſette dennom til retthe. Thi wi meene der med (i denne ſkarns gode tycke ſom wi haffue om oſſ ſelff) at wi ere ene viſere oc be-dre end andre folck / oc inthet ſkal vere ret vel giord / eller vel ſagd / vden hueſſ wi gøre eller ſige / Oc nar wi ere ſaa til ſinds / da holde wi for / att wi ere ſynderlig guld-ſkære.

Men heer gaar det saa til med
ss/ lige som en der haffuer skelffue
øyne blant nogre staarblinde/der vil-
de meene at hand kand fuld vel see /
eller oc en brunlydet Meniske eblant
dennom der ere sorte/ ville acte sig at
vere fuld vel huid / Huad er da det
for et dom ? huorledis kand det ski-
cke sig?

Det er alt den Tuctemester Sa-
than der lerer oss slige vijßdom / ia
den der all vanartighed er kommen
fraa / haffuer oc saa beklicked oss
denne her arpe paa.

Gud naade oss/ saa megit wi
acte andres ærende/oc saa lidet sam-
uittighed / wi gøre oss paa vor egen
sag / som wi selff skulle suaare til/oc
gøre regenskaff fore. Som Paulus
.6 siger Galat. 6. Huer skal bere sin
egen byrde / Oc som Christus sag-
11.21. de till S. Peder. Johan. vltimo.
Fylge du mig ickun effter /

So

Som hand vilde saa sige lad en an-
den gøre for sig som hannom mact
paa liger / det kōmer deg inthet ved.

Denne fremmed omhyggelighed
oc alle haande sysel kunde oc vel hed-
ninger forstaa / oc bere last paa/Saa
som Hector hoss Homerum beffaler
sin hustru at tage vaare paa huuss-
holding / oc inthet acte om hans
krigshandel / det meente hand att
hun motte inthed haffue der med att
skaffe. Oc slig fremmed sysel / att
mand seer saa knapt paa andre fol-
ckis last oc lyde / oc saa lidet paa vor
egne /er devlig controfeyet oc vdtryct
vdi et Fabel i saa maade. At wi ar-
me dødelige Menniske haffue tuen-
de poser at bere / den ene hænger bag
paa ryggen / den anden for paa bry-
sted / vdi posen som henger bag til /
der legge wi vor egne last oc lack w-
di / dennom ville wi inthet see til /
Men i den anden pose som henger
paa brysted / ere andre folckes brøst

 oc

oc forseelse wdi / dennom see wi sted-
se oc altid til.

Oc io lenger wi saa see/io min-
dre wi kunde enthen see eller sanze /
Thi der er en bielcke i vort øye/ hand
er i veyen / saa wi kunde inthet see
før ænd wi vænde poserne om / oc
seer flitelig først til vor egen brøst /
oc kænde oss selff / oc tæncke saa
til at tage vaare paa vor egit kald
oc bestelling / som oss ligger mact
paa / saa falder bielcken wd / saa at
wi siden dess bedre kunde ænd oc
noget gaat vdrætte hoss vor Neste.

Thi wi ere selff arme syndere /
oc skrøbelige creatur/ oc icke neer saa
klaage som wi meene / saa see wi oc
saa at wi haffue andre behoff / oc
selff kunde wi icke ene alting for-
leste att raade oc regere / wi kunde
oc vel feyle oc falde saa vel som an-
dre. Guds gaffuer ere oc saa adt-
skillige

ſkillige / Huad oſſ fattis / det kun-
de wi finde hoſſ en anden. Thi den
ene haffuer denne gaffue/ en anden
den/ oc een kand giør dette/ oc een an-
den det. Saa haffuer oc Gud ſticket
mange oc adſkillige kald oc embede/
Oc det for huer mands nytte oc
gaffn / at den ene ſkal nødtørfftig
haffue den anden behoff / oc med
adtſkillige hielpſomhed den ene tien-
ne den anden / paa det att Chriſten
kærlighed ſkal i ſlige nødtørfftig-
hed foordris/ forfræmmis oc forøgis
eblant folck / oc Gud ſkal ſkee loff/
priis oc ære / for alle ſaadane oc
andre naadelige gaffuer oc velger-
ninger hand haffuer oſſ rundelig oc
rigelig vnth oc beteed i værden.

Thi wi ere lige ſom en kraap
der haffuer mange adſkillige læm-
mer / oc CHRISTVS er vort
hoffued/ ſom Paulus ſiger Roma.
12. oc 1. Corint. 12. oc deſligeſt E-
pheſ. 4.

Der

Der for/lige ſom den ene læm falder icke tuert i den annens beſtel- ling/ det kand oc icke ſkicke ſig / men huer tager trolig vaare ad vdrette ſit egit / oc det villeligen oc gerne oc den ganſke kraap til gaffne. Saa ſkulle oc wi tage huer vaare paa ſit kald/ oc huer gøre ſin gerning ſom den hel-
. 4. lige Paulus beuiſer 1. Teſſalo. 4. Oc
r.7 1. Corinth. 7. Huer ſkal bliffue der wdi ſom hand er kaldet hoſſ Gud. Oc dette altſammen ſkal ſkee gerne oc med god villig/ Gud til ære oc vor Neſte til tarff oc gaffn.

Saa ſkulle da vnderſotte gerne lade ſig nøye med deris beſtilling / Suenne oc Tienſte folck fortryde ſig icke deris lycke / oc tage ſig vaare paa det ſom dennom bør / Sam- meledis handuerckis folck/ Bynde oc alle andre huer vaare paa ſit etc. Oc Hedre oc ære dennom ſo ere wdi høgre beffaling / fordi G haffuer ſkicked dennom der til. Vi

G

Gud haffue dig i yppermere kald / oc du kand vere der God for / oc om det kand vere dig oc andre til gaffne / i sandhed / Gud finder dig vel der som du ænd ginge oc vocted suin / Saa som hand lætte Dauid op som gick / oc voctede faaer. Oc Mosen som flød for vind oc vaghe i rørkisten. Wdi Hedensche Hystorier / Romulus wdi Italien / Hercules i Grecheland / Cyrus i persen / deris sag vor oc vnderlig nock.

Secr oc huilcket folck vor herre hand opdrager wdaff vore bynder oc borger børn / Oc en stor part aff de armeste staader børn / de bliffue de frommiste Bisper / Sognepeester / Lessemestere / Scholemestere oc andre slig / oc desligeste Schriffuere / Fogeder / Raadmend / Borgmestere / Doctorer / Oratorer oc Legater som veldige Herrer oc Førster kunde icke miste.

Der

Der for skal mand lade Gud raade for all vor lycke oc kald / saa gaar det vel til / ellers kand det aldrig gaa anderledis til ænd ilde. Arius hand kunde icke bliffue en Bisp / oc meente at ingen vor der saa god for som hand / Der for giorde hand sig vred / oc beg[yn]te et formaledide bulder oc Kettherie / oc i saa maade kunde hand huercken selff haffue roe / icke heller vilde lade andre nyde fred / hand fick paa det siste en gruselig affgang aff værden / saa at hans siæl med hans heele induol squaattet bag fraa hannom.

Tomes mynter begynte oc saa n
handel offuer sin æffne / mod sit
kald oc mod Guds bud / saa gick oc
saa Guds vrag hannom offuer |
Desligeste K[o]ng schreder i Myn-
ster oc andre flere laabe icke helle[r]
ram forbii. Oc slige Exempler fin-

der

der mand oc mange wdi Heden, Hiſtorier / oc aff ſaadan forfaren- hed haffue de giord et Fabel i ſaa maade. At et Aſen fick ſig en Lø- ues hud oc klæde ſig der wdi / gick oc nogen tiid oc brammed der wdi / oc holt ſig farlig ſom en Løue / om ſiger bleff hun rønt oc bemerckt med hindis affuerie / oc bleff atter igen klæd aff ſin ham / mett ſtor ſkam / oc de andre gode diur dun- ſloe hinde ſaa lenge til hun døde. Oc ſaa gaar det alle dennom ſom tracter paa det ſom er offuer deris æffne / oc wden deris kald oc wden Hæmmel aff Gud oc hans hellige ord / Saa maa da huer lade ſig nøye med ſit kald / oc huer ſkal leffue med ſin lycke / Der ſom alle ville herrer være / huem ſkulle da ſæckene bere.

Tuert emod alle de ſom haffue øye gaffuer eller ſtore beffalinger /

ſkulle

ulle icke fordriste sig der aff / eller
oc foracte dennom som ere ringere /
enthen i forstand / i matt / i rigdom /
i byrd / eller i anden ypperlighed /
ehuod som helst det vere kand / Men
de skulle ydmyge sig / oc tienne sig
Gud oc alle dennom de kunde oc bør
at tienne / vidrendis at de Mectige /
de Vise / de riige / de stærcke / de ere
saadane icke for deris egen skyld / men
for de vonmectige / de vonuittige / de
fattige / oc for de skrøbelige deris
skyld / oc saa fremdelis / Fortryde
sig icke heller at andre ere deris lige /
enthen i kald eller i gaffuer. Thi
der kommer oc megit vnt aff / at
mand vil fortrycke Guds gaffuer
oc gerning vdi andre folck / saa som
Saul vilde gøre mod Dauid / Pom-
peius emod den første Romerske
Keyser Julium / Flaccius Illiricus
emod sin Læremester Philippum
Melanthonem. Thi S. Peder siger /

Pompeius
Illiricus

Gr

Gud staar de hoffærdige e=
mod / men de ydmyge giff=
uer hand naade.

Som wi haffue mange oc adt=
skillige vindisbyrd paa / i gammel oc
nye Testamente. Aff gammel for=
faringhed / i forgangene Hystorier /
oc desligest i vor tiid / Huilcket ieg
vil inthet tale om / men giffuer
huer Christen att betæncke Guds
dom / vrede oc vrag offuer alle
tradzige / ægudelige / selffgode / egen=
sindige / fieldsom oc hoffmodige
Meniske.

Gud giffuet att folck vilde
lade sig sligt gaa til hiarte / oc huer
vilde trolige tage vaare paa sit Em=
bed oc sin rette bestelling / oc lade
andre huer vere for sig som de haff=
ue inthet att gøre med / saa at de
motte haffue en god samuittighed.
Thi Gud haffuer icke forgeffuis

 skabt

skabt samuittigheds vindisbyrd oc dom i vore hiarter oc i vor forstand. Oc synderlig haffuer vor Samuittighed at dømme paa hues wi gøre eller lade i vort rette kald / hues wi gøre ret da sander oc samtycker vor samuittighed med oss / med stor wsigelig frygd oc ære i hiertet / Oc hues wi gøre wret eller tuert emod vort kald da kommer vor samuittighed oc dømer oc piner oss med saa stoer banghed at wi skulle heller vere døde / som vel kændis paa Cain / Saul / Judas oc andre. Paulus taler mercke-
18 lig om samuittighed / oc høgelig formaner Timotheum at hand holder fast ved hinde / oc siger aff nogre som haffue kast hinde fraa sig / de haffue oc mist deris Troe der offuer / etc. Gud almectigste sender oss oc sine hellige ord der skal daglige paa minde oss.

Der

Der nest straffer oc Gud oss med korsset att wi ænd i saa maade muc aduaaris / at wi haffue forsømet vore kald / oc att wi fremdelis skulle tage bedre vaare paa vor embed.

Ydermere bedrøffue wi den hellige Aand oc Guds Engle som skulle tiene oss nar wi forhandle vor sag skendelig oc wskickelig / i vort kaldt / oc saa kommer da dieffelen i flaack oc fylge med oss / huorledis monne det da ville gaa til ∴

Fremdelis den wtroskaff oc wdygd wi gøre oc beuise i vor beffaling som oss er antuordet aff Gud / kand vel fordæmpe oc giøre til intthed al den dydg oc ære som wi tilforne haffue indlagd.

Her foruden kunde de aldrig paa kalde Gud eller forucænte enthen hielp eller trøst aff hannom

 legom-

legomlig eller Aandelig / saa mange som forhærde sig i synd emod sit kald. O huilcken en gruelig ting det er / at mand ved sig huercken raad / eller rædning i alle de mange vaade oc farer wi ere daglig wdi bode til liiff oc Siel.

Guds dom oc vrede som dennom paa henger er nocksom omtalet. Sammeledis den forargelse de giffue mange som skicke sig ilde i deris kald. Først de fromme oc gode bedrøffue sig der paa høgelig / oc nar Gud vil straffet / saa faa de alt oc saa en ræm aff huden med / De andre tage vnde Exempler aff dennom / Thi lige som mand er prest saadane haffuer mand oc Sognefolck / som mand er hoßbond / saa haffuer mand oc suenne til / Som mand ere forældere / saa føder mand oc børn op. Det vnde krud det er alt

alt for megit/ det henger alt for hart
ved/ Huem der er eblant vlffue hand
nemmer at tyde. Vilde de icke ænd
tencke deris egen velfart / da motte
de dog forskone oc spare deris børn/
deris vnderdane oc andre.

Thi der stor saa schreffuit/
Seer til / siger vor Herre
Jesus/ att i icke fortørner
dennom / Thi huem der for=
arger een aff de mindste som
Troe paa mig / det vaare
hannom bedre at der heng=
des en mølle steen om hans
hals/ oc hand bleffue siun=
cked der som haffuedt det er
dybest.

Paa det siste huem der vil da
rettelig tage vaare oc skicke sig vel i

 sit

ſit kald oc lade fare hues hannom inthet eyes at befatte ſig med / der ſtaar vel gode raad til.

Først ſkal hand offte oc gerne trolig paakalde Gud om ſin naade / Der neſt ſkal hand idelig omgaaſſ med Guds ord / oc ſelffuer gerne leſe / eller oc lade leſe Guds ord for ſig / oc høre gerne Guds ords Predicken / legge dennom paa hiarte oc betracte dennom dag oc nat / ſom der ſtaar i den førſte Pſalme.

Hand maa oc flitelig leſe i denne Huuſſtaffle / huorledis hannom bør at ſticke ſig / Thi her ſkal hand vel faa den vnderuiſning der ſkal gøre hannom aaruagen oc lyſtig til at rette ſig der effter / haffde hand end et ſteen hiarte / uden hand er ſlet Gud forgangen.

Frem-

Fremdelis skal hand fly vnde seelskaff oc haffue sin omgengelse med de beste oc Gudfryctigste. Oc i lige maade skal hand aldrig gaa ørckeløß / men skal vere vagen oc ædrue / oc vere i sin laglige kalds bestelling. Oc gaa i deris fodspaar som haffue vden genstridighed altid ladet sig nøye i deris kald / oc haffue ingen vstyr oc ingen bulder kommet aff sted / men haffue handlet sig oprectig i al dygd oc fromhed.

Til dette stycke rettelig att forstaa ville wi tage oss Dauid oc Jonathan for Exempler att efterfylge/Jonathan (dog hand vaar en konge søn) hand mißhagede dog inthet/at Gud haffde vdkaaret Dauid til riget/ hand lagde hannom der for ingen had paa/men elskede hannõ aff hiartet / oc fulde hannom effter som en troe staalbroder / hialp hannom

 med

med raad oc daadt / vaaret hannom adt skade / acted oc ansaa de gaffuer som Gud haffde giffuet Dauid / oc tencte vel at hand skulle vorde det ganske rige nyttig oc gaffnlig / Oc ville icke besmitte sin Samuittighed wdi sin Faders Kong Sauls daarlig anslag emod Dauid / at nederlegge hannom som Gud ville fremdage.

Wdi lige maade vor oc saa Dauid rættraadig oc oprectig i sit kald / hand vaar vel en vduold Konge aff Gud / Kong Saul stoed effter hans liff oc velfart / oc offte vilde slagit hannom ihiel. Dauid haffde vel kund kommet til at hæffne sin harm oc motte haffue forsuaaret sig med saadant et skin. Gud haffuer ladet mig smøre til en konge / oc det ved sin egen Prophet Samuel / Der
for

for bør mig at indtage riget. Saul
er en Tyran / ſaa maa mand vel
nederlegge ſlig folck / Hand er min
obenbare fiende / oc ſtar effter mit
liiff / Saa maa mand vel gøre nød⸗
uærig oc fri ſin hals / Ney / Da⸗
uid vilde icke der til / Men hand
handlet opřectig oc fromelig / oc
lagde alting wd i den beſte mening
Oc ſagde / at hand vilde icke legge
ſin haand paa Guds ſmurde mand /
Hand meente at hand vor ænd nu
Sauls vnderſotte / der for vilde hand
vere hannom hørſom oc vnderda⸗
nig / oc vilde icke giffue noget op⸗
røriſke Exempel eblant Guds folck /
hand vilde haffue en god Samuit⸗
tighed / oc der for flyde hand for
Saul emeden Gud vilde i ſaa maa⸗
de beſkerme hannom. Saa lenge
at hand kunde komme til att fly /
da meente hand / att det vaar icke
behoff at gøre nøduærig / Hand

 vilde

vilde oc aldrig noget befatte sig med riget/ for ænd Gud vilde att hand motte komme der loglig oc ræt til/ Det vor io att handle ret i sit kaldt.

Der for skulle alle gode Christen skye den formaledidede mangehaande fremmed gysel / Efftterdi det er en stor part aff vor forkrænckelig naturs vonartighed / aff dieffuelen yppet oc fremskyndet/ som oc hedeninge kunde kænde for en slæm synd oc last / oc wi inthet kunde der med forfremme eller forbedre oss/ men forderffue / bode oss oc andre der med / oc fare ilde bode til liiff oc siæl / Saa skulle wi da tage gode Exempel aff de fromeste / oc staa vor kald rettelig oc vel for / Thi Guds bud oc beffaling formaner oss der til/ oc desligest vor egen samuittighed / oc anders tarff oc gaffn

saa

saa vel som vor egen ære oc lempe oc velfært til liff oc siel / paa det wi mue vndgaa Guds vrede oc straff/ oc faa glæde oc salighed ind til ewig tiid for vor Herris JHESV CHRJSTJ død oc pine skyld / AMEN.

Paa det / Kerre Otte Rud/ oc kierre Fru Pernelle gunstige forsuaar/ att mange gode Christne motte da rettelig vide att skicke sig wdi deris kald i alle Statter / oc huer besynderlig / Saa haffuer ieg taget mig fore att fordanske denne heer Huusstaffel/huilcken den fromme oc høylærdt Mand / Magister Cyriacus Spangenberch haffuer giord paa Tydsk / der i hand trolig oc med all fliit formaner oc lærer huer wdi sin statt /huad sin rette oc egentlig bestelling er/ oc det kortelig med gode / clare oc heffrige

beuiis-

beuiisninger aff Schrifften oc Guds hellige ord forclaret haffuer/ saa at stienhiarte maa der aff lade sig berøre / som for er sagdt / Nu bestaar ieg gerne / att (maa vel ske) denne her Bog er icke saa vel transfererit eller fordansket som det sig vel burde / dog haffuer ieg giort det effter min yderste formaa det beste ieg kunde / wdi min store wfuldkomenhed/ synderlig i det Tydske maal/ formodendis mig dog med Guds hielp at ieg er bleffuen hoss den rette mennig / dog att mig kunde feyle noger steds paa nogre ord / Saa findis her oc vel eblat de tyske ord/ som oss fattis paa vort maal / der motte ieg beramme leyligheden / oc icke spilde meningen for nogre ords feyels skyldt.

Jeg vilde gerne hielpe til denne her Guds Tempels bygning oc forbedring som mand kalder den hellige

lige

lige Kyrcke/det er hellige Menniſkis
ſamfundt. De rige mue hielpe rige-
lig / de fatige mue hielpe aff deris
æffne. Effterdi ieg haffuer icke de
gaffuer ieg trøſter at ligne mod guld
eller ſelff / men ſaadanne at ieg mot-
te nogerlunde komme med diſſe Ce-
der træ frem / oc hente dennom aff
Libanon / oc hiid til Sion / det er
at ieg motte io ſaa ſom ieg kunde/
fore denne huuſſtaffle aff Tyſkland
til Danmarck paa vort maal for-
taalcket / ſaa att gode Chriſtne
motte fange der noget gaffn vdaff.
Saa vilde ieg heldſt dedicere oc til-
ſchriffue eders fromhed/ kierre Otte
Rud oc fru Pernille / denne her mit
ringe arbeid / førſt for en tacknem-
meligheds beuiſning/ for eders mang
foldige velgerninger i haffue mig be-
uiſt/ der neſt / at denne Danſke huuſſ
taffle bog motte forſkones vnder e-
ders fromheds beſkermelſe/ aff den-
nom

nom som pleye at spotte anders fat-
tig Gudfryctig arbeid / Thi ieg ved
i sandhed at i elske Guds ord aff hi-
artet/oc alle dennom som det trolig
Predicker oc lerer. Sa nmeledis haff-
uer ieg oc forfaret eders retferdighed
med Christelig formildelse / oc fred-
færdighed med alle gode lempe/Der
for beder ieg Eders fromhed gerne at
i vilde tage med tacke dette mit føye
arbeid / Huor ieg kand tiene Eders
fromhed vil ieg altiid findis villig
aff min fattig formue. Eder her
med Gud beffalendis/ Datum
Ottense Femte dagen
Martij / Anno
1 5 6 1.

Eders
villig Tienere

Jacob Henrickson Pre-
dicker til S.
Hans.

nders fat-
Thi ieg ved
rd aff hi-
det trolig
edis haff-
ferdighed
/ oc fred-
mpe/Der
gerne at
mit føye
ne Eders
dis villig
Eder her
Datum
agen

re

n Pre-
til S.
Hans.

di nu tu wig[illegible]
[illegible] ma ma af[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
hafftas o Gud vor [illegible]
Mand for værings [illegible]
os dann hafftas ~~hellig~~ a
huns fund, o Gud til [illegible]
bind gud tros paa og [illegible]
fam i dinforr[illegible] hunde og
staar du selff hos

15

Døden er syndsens sold.

ſold.

16

Men i skalle viidet / at huusstafflen haffuer XIII. Regle / saa wi aff huer besynderlig / skulle fange en predicken. Nu maa huer giffue act paa / huilcken Regel hannom mest anrørendiss er / at hand den samme met flit hører / annammer oc leffuer der effter / saa fremt som hand haffuer Guds venskaff / oc sin Siels velfart oc salighedt kiær.

Den Første taler om Bisper / Sogneprester / oc Sielesørgere.

Den II. om dennom som til skulle høre.

Den III. om Øffrighed.

Den IIII. om Vndersaate.

Den V. om Ectemendt.

Den VI. om Ectehustruer.

Den VII. om Foreldere.
Den VIII. om Børn.
Den IX. om Husſbønder oc huſtruer.

Den X. om Tienſtfolck oc Tiunde / Suenne / Piger / Arbeidere oc Dagløner.

Den XI. om Vngefolck.
Den XII. om Encker.

Den XIII. almindelig om alle Chriſtne.

Vdaff diſſe trætten Regle ville wi førſt tage oſſ føre at tale om Biſper / Sognepreſter / Predickere / oc andre Guds ords tienere / oc deriſſ Regel i huſſtafflen er ſaa lydendis.

Før Regel. EIn Biſp ſkal vere wſtraffelig / een Quindis mand / ædrwe / tuctig / ſactmodig / geſt-

geſtuæn / lærſalig / ingen
drancKere / icke bidſt / icke
bedriffue wærlig hantering /
men ledmyg / icke trætſom /
icke girig / ſom vel kand for-
ſtaa ſit egit huſſ / ſom haff-
uer lydige børn met al høff-
uiſthedt / icke en nyling / etc.

Diſſe ord ere tagne aff S. Pauli
første Breffs tredie Capitel ſom 1. Ti
hand ſcreff til ſin Diſcipel Timothe-
um / oc paa denne tid haffue wi der
hoſſ try ſtycker at mercke.

I. Huem der er en Biſp eller Pre-
dickere.

II. Huorledis en Biſp eller Pre-
dicker ſkal ſkicke ſig i Lærdom.

III. Huorledis hand ſkal ſkicke
ſig i leffnit.

Til det første.

HEr haffue wi at mercke at alle
1 Christne ere Aandelig Prester
for Gud / icke for nogen Smørelse /
Ragelse / Kappe eller Klæderss
skyldt / men for dē Helligaands skyld
huilcken alle de som Troe haffue
ved vor Herre Jesum Christum / her
om taler S. Peder 1. Pet. 2. Om
alle dennom som aff hedningene ere
vorden Christne.

2. JEre det vdwolde slecte si-
ger hand / it kōgelige præ-
sterdom / it helligt Eiendoms
folck / at i skulle forkynde hans
digd som haffuer kalled eder
fraa Mørckhed til sit vnder-
lige liuss / etc. Der for byg-
ge i oc saa eder som leffuen-
dis

dis stene til it Aandeligt huss
oc til it helligt Præstedom/ til
at offre aandelige offer / som
ere Gud tacknemelige ved
Christum Jesum.

Oc i S. Hansis Aabenbaring
staar der clarlig. Jesus Christus elske- Ap
te oss / oc toode oss med sit blod aff
vore sinder/oc hafuer giort oss til kō-
ger oc Prester for Gud oc sin fader /
Det er sagd om alle dennom som
Troer / bode Læremestere oc andre
almindelig / Oc dennom beffaler oc
Christus Præste embed Matth. 7
Beder saa skal eder giffuis.

Men denne første Regel i huss
tafflen taler om dēnom besynderlig/
som der til ere forordineret oc kalled/
at de skulle i Menigheden obenbar-
lige lære andre/ Thi om wi ænd vel
alle skulle vere Prester oc Predickere

r Gud / dog er det icke der for til-
børligt at huer effter sin tycke oc egē
villig ganger frem i menigheden at
predicke / vden saa er / at hand tilfor-
ne der til vorder kallet.

Fordi een maa vere i Guds Ord
saa lærd oc forfarn / som hand mest
vilde / oc om hand ænd oc der til
med viste den ganske Bibel vden at
oc haff de al forstand / oc kundskaff /
oc viste all heimelighed / hand skul-
de dog lidet gaat vdrætte / der som
hand vkalled vilde vnderstande sig
predicke Embed / In summa / Her
maa alt vere it skickeligt kald / Der
for berømmer sig S. Pouel oc de an-
dre Apostler icke forgeffuis aff de-
riss kald / saa tit oc offte i deriss
breffue.

Men nu er der tuende slags ræt-
te kald. Enthen aff Gud allene
for vden alle middel / eller aff Gud
ved middel / som er Øffrighed / Su-
per-

perattendenten / Menighed / eller andre folck ſom der wdi haffue at gøre.

Oc deſſe tuende ſlags kald/ gøre oc forſkel emellom Propheter/Apoſtoler / Euangeliſter oc andre Biſper / Sognepreſter oc Predickere.

Fordi en Prophet er ſlig en perſon ſom Gud for wden alle middel / haffuer kallet til at Prædicke Louen oc Euangelium / oc haffuer oc ſaa der hoſſ beffaledt dēnom wærdzlig Regimente at ſkicke oc forandre hues behøff giøres / oc folck er plictige at troe en Prophetis ord lige ſom den leffuende Guds røſt / Thi en Prophet haffuer oc det vidneſbyrd aff Gud/ at hand icke i ſin lærdom kand fare vild / oc det beuiſer met vnder oc iærtegen.

En Apoſtel er i alle maade wdi forbemelte ſtycker en Prophete lig /

allene det vndertaget at en Apostel haffuer icke mact at tage ind i værdzlig Regimente oc der wdi forandere oc forordinere som Propheter / oc i den samme værdighed maa mand oc saa regne Euangelister at vere.

Men en Bisp / Sogneprest oc Predicker er sliig en person / som aff Guds mact oc forsiun bliffuer kalled til prædicke Embed / dog ved middel / saa som ved øffrighed / ved en Superattendent / ved en gantske Menighed eller ved de eldste / effter som det er Landzens brug oc seduone / oc sligen Person haffuer icke mact oc vold til Regenter at vduelie / i eller aff at sette / som Propheter / Skal oc icke wden viikor oc lempe alle steds huor hand kan træde frem oc lære som Aposteler / Men hand skal bliffue hoss sin egen Menighed oc Kyrcke som hannom er beffaled / oc tage den trolig oc flitig vaare /

Folckene

Folckene som hannom høre skal / skulle ocsaa met flit annamme hans lærdom / saa langt som hand kommer offuer eens met Propheter oc Aposteler / Ellers kand en Bisp / Sognepreſt oc Predicker vel snaffue oc fare vild / oc det offte bode mod act oc villie.

In summa / En Bisp/Sogneprest oc Predicker / det er slig en Mand som er aff Guds beffaling wdaff en Menighed esked oc kallet til sit Embed / oc indtrænger sig icke/ køber sig icke ind/ eller met andre practicker bekommer nogen Kircke tieniste / men med deris vidskaff som der haffue med at giøre / Der paa staar meninghen / at hand skal vel kunde stande folcket fore med Guds ords predicken / med Affløsning oc Sacramenters vddelelse / met siuge folck at besøge/ med straff oc band mod de wgudelige oc røgeløse folck.

Men

Men huordan ſkal da ſaadan en
Sognepreſt/ Biſp oc Predickere vere.
Hand ſkal vere wſtraffelig
bode i ſit lærdom oc leffnid /
Oc ſaa megit om det første ſtycke.

Til det andet.

HVorledis ſkal en Biſp / Sog-
nepreſt eller Predicker lære?
Hand ſkal lære Guds ord /
Predicke renlig Lowen oc E-
uangelium/ ſtraffe ſynden/ oc
flittig bede for all Chriſten-
doms nødtrøfftighed/ oc be-
wiſe ſig ſom en wſtraffelig
arbeidere / oc en tro Guds
huuſſholdere/ ſom oc S. Po-
uel formaner i ſaa maade /
2. Timoth. 4. Predicke or-
det / holt ved / huad heller
det

det er i rætte tid/eller i wtid/ ſtraffe / true / formane / met al tolmodighed / fordi den tid ſkal komme / at de icke ſkulle kunde lide det ſalige ord men de ſkulle tage dennom ſelff Predickere / effter deris egen lyſt/ſom deris ørne kløer effter / Oc de ſkulle vende deris ørne fraa Sandhed oc vende ſig til Fabel. Der fore ſtor da nu Guds Embed oc huſſ holding wdi deſſe fæm ſticker.

FØrſt at en Sognepreſt eller Predicker lærer ſin faaer oc tilhørere Catechiſmū / det er at hand lærer oc vnderuiſer dennom flitelig wdi vor Chriſtelige Lærdoms beſynderligſte ſtycker/ oc holde hart ved at de motte lære/ oc kunde forſtaa den-

nom

nom / som ere de X. Guds budordt / wor Christelig Troe / wor daglige bøn / Fader wor / Daaben / Affløsning / oc Jesu Christi hellige Legoms oc blods Sacramentes ord. Paa det at saadant motte dess bedere skee / da skal en Sognepreſt des mere oc tidere holde desse stycker for folcket / oc atter eske dem igen aff dennom / oc hielpe til at opricte drenge oc pige Skoler / oc haffue opseende at børn bliffue der wdi retskaffen optuctith til all gudfryctighed.

Der nest hør det en Troe huusholder til at hand rettelig adskiler oc deler sandheds ord / icke mænger Louen oc Euangelium blant hind anden / men predicker Poenitentz oc syndernis forladelse i rætte tid / straffer Syndere ved Louen / lader dennom vide Guds vræde oc naade / forfærder dennom met Exempler

plex

23

nødtrøfftelig/ saa at mand der met ere intet forsømelig / Thi mand seer vel huad der allerede skeer / hoss slig daglige predicken/ oc Catechismi ved mact holdelse / huad vilde det da vorde for en arrig værden / om det ingenlunde skede / Oc sandelig dieff- uelen tager sig ingen roo til/ men leg- ger sig effter alle vegne at hindre slig aandelig huußholding / oc predicke Embed formidels tussindhande suenck / met lønlig oc obenbare egen ticke / met falsk lærdom / løgen oc ketterie / foractelse / krig / oprør / etc. Der for er det høgelig for nø- den / at wi trøstelig bede / at gud vil forfremme oc velsigne vor handel oc gerning.

O Du naadige oc barmhier- tige Gud / du haffuer aff synderlig naade kalled oss til predicke Embed / oc paalagd

En bøn for le pre dicke...

oſſ deſſe høge beſtilling / at
predicke / at døbe / at affløſe
oc Sacramente at vddele /
nu ere wi villig oc rede / wi
ville oc aff hiartet gerne gø=
ret / Men du ſeer vel huor
ſkrøbelig oc vformuendis wi
ere der til / du ſeer oc huor
gruelig vort Embed vorder
anfæctit aff Dieffuelen oc
hans hob / Der for O kiere
Gud fordre oc fremme deſſe
beſtellinger / giff ſtyrcke oc
krafft der til / at wi dennom
kunde troligen wdrætte /
hindre oc formene Dieffue
len oc alle hans til henger / at
de icke beklicke vort Embed /
eller ſøle Louen oc Euange-

um i falſk lærdom oc hychle-
rie / icke bemænge dennom i
hind anden / At Daaben oc
naduerens Sacramente icke
bliffue foract oc forſlit / oc
at affløſning icke vorder for-
falſket / men at huert beſyn-
derlig motte bliffue i ſin krafft
oc værdighed / oc den helli-
gaand ſom boer i oſſ ſkulle
icke for vor ſynder ſkyld vor-
de bedrøffuit / men motte
krafftelig alle deſſe ſtycker
vdrætte ved Chriſtum Je-
ſum din kiære ſøn vor Her-
re / Amen.

Til det tredie.

..edis Predi- ſkal . — HVorledis ſkal da en Biſcop / Sognepreſt oc Predickere ſticke ſig i ſit leffnit ? Der om ſcriffuer S. Pouel Timoth. 3. oc Tito 1. oc ſiger. **En Biſcop / Sognepreſt / oc Predicker ſkal** (..raffe-) **førſt vere wſtraffelig.** Icke beſmitet met nogen obenbarlig laſt oc wdygdt / Thi det ſticker ſig icke / at nogen vil giffue ſig wd for en Guds tienere / oc dydigheds læremeſter / oc dog ſelff der hoſſ fører it wgudeligt røgløſſ leffnit / Der offuer vorder førſt perſoner / oc der effter Lærdomen foractet / Gregorius lib: 7. Moralium Cap: 24. *Mundus ipſe eſſe* (gorij naning) *a uicijs debet, qui curat aliena corrigere, ut terrena non cogitet, ut deſiderijs infirmis non ſuccumbat, tanto perſpicatius ab his fugienda uideant, quanto hæc ipſe per ſcien*[illegible] *et uitam iterius declinat.*

O

Oc hand giffuer der paa tuen-
de lignelſer / Den førſte / Nar it Simi
øye er fuld aff ſtøff / da kand det
icke vel kænde / huor kroppen er ſø-
led / Den anden / Nar haanden
er ſelff ſkiden / huor kand mand da
der met affthoe eller vdſtryge det
andet ſkarn oc dynd.

Til det andet / ſkal en Predi- II
cker vere ickun en Quindes Mand / En C
icke haffue tu huſtruer til lige / Det des M
er dog icke der met forbudit / at giffte
ſig atter igen / effter den affødde
førſte huſtru / Som Tertulianus Tertu
oc andre fore giffue / faſt mindre er error.
det ganſke Preſte Ecteſkafft ſlet
bortagen / ſaa ſom mand vdi Paffue- Ectes forbu
domet haffuer forbudet Preſter oc paff
aandelige Mend at haffue deriſſ ecte met.
huſtruer / men haffue vnt oc tilſtæd
dennom at haffue horer oc feltſecke.
Dog er deriſſ kirckelou der tuert E-
mod Diſtinct: 23. *Qui Epiſcopus ordinan-
dus eſt, &c.*

Til det tredie / Skal en Sog-
nepreſt / oc en Predicker vere ædrue/
icke ligge i alle kellere eller ølhuſe /
men ſkal flitelig holde ſig i ære
oc act / oc icke ſtelle ſig ſom en
Suermer eller huyere oc icke heller
ſom en Sueller eller dricke draag.

Til det fierde / Skal hand vere
tuctig oc kyſk / i alle ſin factæ oc
ladæ / i ord oc gerning / ſaa at hand
ingen forarger / men giffuer huer
mand gode Exempel.

Til det fæmte / Skal hand
vere Geſtuæn / gerne lane huuſſ /
gerne giffue mad oc øl oc almeſe /
ſom Abraham / Loth / Thobias
oc andre haffue giort.

Til det ſiette / Skal hand
haffue gode Sæder / hand ſkal icke
lade ſig ſnart fortørne / oc forhaſte
ſig / men hand ſkal kunde holdet
hoſſ ſig / ſaa vit at det er icke Gud
emod.

Til

Til det siuffuende / Hand
skal vere Lærsalig / mectig til at I La
formane / til at straffe oc mod sige
hine Spottere / oc stoppe munden
til paa dennom / Det maa alt en
predicker giøre / som Israels børn
giorde den tid de bygde Jerusalem/
da motte de arbeide met den ene
hand / oc værige sig for sine fiender
met den anden.

Til det ottende / Skal en VI
Sielesørger icke vere en Dranckere / Icke Dran
icke ligge stedze i Suellerie / oc gø=
re Snyltegæst aff sig / som man=
ge (desuærr) pleye at giøre / huil=
cke mand føre finder i kelleren ænd
i Kircken.

Til det niende / Hand skal icke I
vere vredladen / bidsk / knærcke= Ick lade
uorden / oc kæbestærck / som vil
incet lide aff nøgen huercken lit el=
ler megit.

Til det thiende / Skal hand icke vere slemmelig baade girig / hand skal icke bedriffue wærlig hantering met girighed / aager / prangerie / icke riffue oc slide samen alt det mand kand faa.

Til det elløffte / Skal hand icke vere egensindig / icke giøre all ting effter sit egit hoffuid / oc vil ingen vige / oc heller altid føre sin egen mening at vere den beste.

Til det tolffte / Hand skal icke vere balstyrig / trunsk oc trætteurden oc fuld aff hundefluer / som ingen kand nyde fred for / oc met ingen kand fordragis.

Til det trettende / Hand skal icke vere en nyling / som nu først er omuend til Troen / men skal lang tid tilforne verit der hoss / oc opfød der wdi.

Til

Til det fiortende / Hand ſkal vel kunde forſtaa ſit egit huuſſ oc haffue lydige børn met al høffuiſkhed / Thi huorledis kand nogen vel forſtaa en ganſke Menighed/ſom icke veed at regere ſit egit huuſſ.

XI W ſta huſ

Til det fæmtende / Skal hand haffue it got vidneſbyrd aff fremmede folck / paa det hand ſkal icke falde i klafferens ſpaat oc ſnare.

XV Haff got v byrd

Oc deſſe ere de Hoffuitſtycker ſom en Biſpes / Sognepreſtis / oc Predickers leffnit ſkal gaa oc ſtaa vdi. Oc endog de ere faſt mange/ de ere alligeuel alle høgelig nødtrøfftig/ effterdi at predicke embed alleſteds anfectis/ vduortis aff Dieffuelen/ Verden / Tyranner/ Jøder/ Tyrcker / Hedninger / Papiſter / oc falſke Chriſtne / oc induortis ved ſkrøbelighed / fryct oc redzel i vor egen ſamuittighed / Der for er det

Pred. Emb anfec

 vel

vel nødtørfftige / at den Persone
som er skicket i predicke embed/ at
hand er for sig selff retskaffen bo-
de i lærdom oc leffned / saa at hand
paa lærdoms vegne kand staa emod
alle helffuedis porte / Kætter oc Pa-
pister / Oc paa leffneds vegne emod
alle løgnere/ belackere oc skendere.

Men der som saadant skal
ske / da maa alt fromme Christnes
bøn oc forbed hielpe / at de ligge
vor Gud oc here stedze wdi øre / oc
bede.

At effterdi høsten er
stor / oc arbeidere ere faa / at
hand sender da troe arbeider
i sin høst. Der aff vor det i den
første Kyrcke saadan seduan / at
mand pleiede huert aar fire gange
at vie oc ordinere Guds ords tie-
nere / Oc der til vore indsæt oc
fire

fire temperdage / at Christne skulle faste paa den samme tid oc leffue i Edruskaff / til at bede Gud aluorlig / at alle ehø som helst der bleff aff Bisperne forordineret oc viet heer oc deer / at de motte tiene den hellige Kircke oc den Christne menighed til nytte oc gaffn. Det vore de rette Temperdage i begyndelsen.

Men der effter bleff bode faste oc Bøn foruænd / oc aff temperdage som mand kallede Viefaste er der bleffuen guldfaste / oc fordi mand sielden kunde formue at betale i rette tid / da motte mand vel kallet en Skyldfaste. Aff Christne menisters Bøn haffue Bisperne giort en sinøren oc saluen / Oc de saluede oc viede for gunsth oc huem mest haff de at giffue.

Gam de set er ere men brug

Oc

Oc de siunge / Gaar heden offuer al værden / oc predicker Euangelium / Men det bleff ickun der hoss / Ingen giorde det / Men de bleffue Messeprester / Calende oc gildis prester / Requiems oc Sielemesse Prester / Pillerprester / Skærdzilds præster oc slige Selgøtzer som lurede ickun paa present oc daglig girighed oc timelig fordeel / oc aldrig predickede Euangelium.

Nu er predicke Embed (Gud vere loff) kommen atter igen til sin rætte brug / Saa er nu det for nøden at folcket som til skal høre trolig beder gud / at hand vil holdet ved mact / oc giffue sin benedidelse oc naade der til. Thi Gregorius siger / Wi predickere haffue icke mere ænd som i hoss Gud forhuerffe ved eders bøn / Bede i saa haffue wi / Der som i icke bede / da haffue huercken i eller wi.

rius

Gud

Gud Almectigste for sin søns Jesu Christi skyld vnde oss / at wi saa predicke hans ord / oc wi saa motte det høre / at wi paa begge sider / ved det samme Guds ord motte vorde fromme / retferdige oc salige / Amen.

Den Anden Predicken i Huss-tafflen.

Huorledis de som høre Guds ord skulle skicke sig.

WJ haffue fromme Christne nest tilforn kortelig for-handledt den Første vor Christelige huusstaffuels Regel / som er / huorledis Bisper / Sogneprester / Sielesørgere oc an-

dre

ore Guds ords tienere retskaffen skulle skicke sig i lærdom oc leffnid / Men nu ville wi fare frem bedere/ oc paa denne tid enfoldelig giffue tilkiende huorledis Guds ords Tilhørere skulle i liige maade i deris kald retskaffen skicke sig igen / Oc det stycke kommer eder nu alle ved/ den ene met den anden / Der for giffuer der aldelis god act paa/Oc den samme Regel taler alle tilhørere til i saa maade.

En tilhører skal flitelig høre Guds ordt / oc beuaare det / oc rætte sit leffnit der effter / oc ære sin Bisp / Sognepreſt oc Predicker / oc hielpe hannom til nærig oc vnderholding.

Denne

Denne Regel haffuer beſyn-
derlige ij. ſtycker/ dem mand ſkal
vel mercke.

I. Huorledis Tilhørere ſkulle ſki-
cke ſig mod ordet.

II. Huorledis de ſkulle ſkicke ſig
mod perſoner ſom holde dennom or-
det for.

Til det førſte.

HVorledis ſkal en Tilhører ſkicke
ſig mod Guds ord? Fromme
Chriſtne/ Try ting ſkal hand giø-
re/ mercker det vel. Hand ſkal
høre Guds ord/ hand ſkal beuaa-
ret/ hand ſkal oc rætte ſit leffnid
der effter. Fordi Chriſtus ſiger ſaa Luce
der om/ Luce xi. Salig ere
de ſom høre guds ord oc be-
vaare det.

Thi

Thi det er en ſtor ſynd at mand foracter predicken / ſaa ſom mand finder vel mange folck ſom gaar he-
s ords den aar oc dag / oc aldrig kommer
telſe. til predicken / eller oc vel ſielden til Kircke / Men gaa ſnarer heden vd at ſpadzere / ſoffue / daable / dri-cke oc dæmme / oc ere ellerſſ hoſſ andre løſze oc ſkarns ſelſkaff / ſom-me de øffuerſlaa deriſſ Regiſter / oc legge deriſſ Regenſkaff / ind-mane deriſſ geld / eller oc haffue ellers noget ſaadant at gøre om Søndagen vnder predicken / ſaa at de komme icke til Kircke at høre Guds ord / de belade ſig hordelig med Guds wrede / oc komme ſig ſaa ſelff i deſſ ſtøre fordømelſe / Men dog ville de det icke Troe / nar mand ænd ſiger dennom der aff / til ſaa længe at de met deris ſtore ſkade maa baade troe oc tage der paa / Der for ligger de[illegible]elig mact paa / at huert menniſke ſom

tæncker

tæncker at ville haffue laad oc part i Guds rige / at hand for alting tith oc offte / megit oc flitelig hører Guds ord / oc Euangelij myndelig predicken.

Først for den sag skyld / at de som predicke / de ere skicket der til / icke for deris egen skyld / men paa Guds vegne / i hans stæd / oc ere hans Legater / De skulle io da icke lettelig foractis / Saa er det oc saa icke deris ord som de tale / men den hellig Aand taler ved dennom Matth. 10. Det er icke i som tale / men det er eders faders Aand der taler ved eder / Oc paa en anden sted Huem som hører eder / hand hører mig. Der for kaller oc S. Pouel Predickere Guds medhielpere / oc tilhø= Matt.

D rere

rere kaller hand hans agher-
nerck oc bygning / 1. Co-
rinth. 3.

Ingen Greffue eller Første skulle
det behage / eller taget for got /
der som hand skickede sin Cantzeler
eller nogen anden aff sin gaard til
menigheden at foregiffue noget paa
hans vegne / oc samme Menighed
ville det icke høre / men ville holde
sig vd / oc gaa heden / oc intet acte
der paa / Der for skal io ingen det
tencke / at den Hemmelske Konge la-
der sig det behage / at nogen for-
acter hans ord.

Der som ingen vilde ænd hø-
re Guds ord for deris person skyld
som ordet predicke / da skulle mand
dog gøre det for den støre vaade oc
fare skyld som der paa hænger / om
mand det icke hører / fordi saa si-
ger Gud / 1. Samuel. 2.

Huem

Huem ſom æerer mig hannom æerer oc ieg / men huem der foracter mig hand ſkal vorde forſmaad.

Saa klager Gud ſelffuer oc truer dennom icke en ringe ting / ſom foracte Hans ord / Prouer. 1. Wiſdom (ſiger hand) klager der vden faare / oc lader ſig høre paa gaden / hun rober i dørren hoſſ porten blant folcket / Hun taler ſine ord i Staden / huor længe ville i vanuittige vere vanuittig / oc de beſpaatere haffue lyſt til beſpaatelſe / oc de ſkødeſløſe hade Lærdom: Vender eder til min ſtraff / See / Jeg wil eder her vd-

Gud [illegible] allm[illegible] hans foract[illegible]

sige min Aand / oc kundgiøre eder mine ord / Efftterdi ieg da rober / oc i ville icke høre. Jeg vdræcker min hand / oc ingen acter der paa / oc i lade alle mine Raad faare / oc ville icke lyde myn straff. Da vil ieg oc lee i eders wlycke / oc spaate eder / naar det kommer offuer eder som en storm det i frycte / Oc eders wlycke som it væder / naar Angst oc Nød kommer offuer eder / Da skulle de raabe til mig / men ieg skal intet suaare / De skulle aarle søge mig / oc icke finde mine Raad / Der for

at

at de hadede Lærdom / oc vilde icke haffue Herrens fryct / oc vilde icke mine Raad / oc lastede all min straff.

Denne Guds trusel er icke ringe offuer hans ords foractere.

In summa / De ere salig / (som den første Psalme siger) de som taler om Heerens Lou bode dag oc nat / Da maa de io vere vonselige som foracte hans Ord. Psalm

Saa skulle oc alle Meniske betencke den nytte oc gaffn som Guds ord haffuer met sig / Fordi først trøster det arme Syndere/saa at de icke falde i mishab wdi synd. Haffde icke Adam hørd Guds ord om den tilsagde Sæd / da haffde

II Gud nytti

Con-tur.

hand met bleffuit euig i Synd oc fortuiling / Haffde Dauid icke / effter det hoor hand bedreff / hørd Guds ord aff Nathan Prophete / Haffde S. Peder icke tæncft paa Guds ord oc paa Chriſti tale ſom hand haffde hørd / Haffde icke Jøderne paa Pintzdag hørd S. Peders Predicken / da haffde de bleffuid i deris ſynder forderffuit.

Der neſt trøſter icke allene Guds ord / men det ſtyrcker oc folck oc giør dennom beſtendige Joan. 6. Ginge mange diſciple tilbage fraa Chriſto / da adſpurde hand de tolff. Ville i oc gaa bort? Huort ſkulle wi gaa heden (ſuarere Peder) Herre du haffuer det euig liffs Ord.

Ler

Der offuer renser oc Guds
ord vort hierte / lærer oss at kæn- III
de Synden / oc bliffue hinde quit/ Purif
oc fører her med sig alt det Chri- corda.
stus siger / Johan i det 15. Joh.

I Ere rene for det ord
skyld / som ieg haffuer tald
for eder / oc i det 14. Huo
som mig elsker / hand be-
uaarer mine ord / oc min
fader skal elske hannom / oc
wi ville komme til hannom/
oc bliffue boendis hoss han-
nom.

Item / Guds ord helbreder II
oc saa Legomens siugdom / Psal. Sana
107. Psal

Gud sende sit Ord vd/
oc helbredede / oc ræddede
dennom saa at de icke døde.

Summa Guds ord giør oss
saligе oc giffuer oss det euige liff.

Johan. 5. Sandelige ieg
siger eder / Huo der hører
mine Ord / oc Troer han-
nom der mig sandt haffuer /
hand haffuer det euige liff.

Saadan mangfoldig fruct oc
gaffn skal io komme oss til / at hø-
re Guds ord offte oc flitelige / oc
ingelunde foracte det.

Men det er icke ænd nu nock
at mand det hører / men mand maa
alt oc saa annamet / oc i Troen be-
tractet / oc rætte vort ganske leff-
nid der efter / Der til formaner
oss oc S. Peder i den anden Epi-
stels første Capittel. Wi haffue
it fast Prophetisk ord / oc i giøre
vel der som i giffue act der paa /
lige som paa it liuss der skiner i
mørcke /

mørcke / ind til saa lenge det dagis / oc morgenstiernen gaar op i eders hierte.

Men Dieffuelen formener oc forhindrer det alle steds / saa at folck icke skulle høre Guds ord / oc nar de ænd høret / at de dog icke skulle beholdet / fast mindre at leffue der effter / Der faar hand een saa megit at tage vaare oc bestille / at mand icke kommer til Kircke / Der som mand ænd kommer der ind / da salffuer hand øgnene til paa folck / at de gøre intet andet ænd soffue / oc hand stopper deris ørne til / at de kunde icke høre / Skyder dennom oc andre tancker ihu / saa at de kunde intet mercke / hand ypper oc snack oc slader op eblant hind anden nogen stæd vnder predicken / saa at mand ickun hører der til / begynder oc vndertiden en fantasie blant børn / saa at mand seer der

Dieffi forhi se i o

til oc leer der ad / eller hand kom-
mer dig tancke paa / huorledis din
kaal brender hiemme / da far du
flugs op / oc løber hen aff Kyrcken
lige ſom det ſkulde kaaſte din halſſ/
Oc ſaare mange ſlige blær kom-
mer Satan aff ſtæd.

Der er nu ingen ſtøre beſuering
hoſſ den vnge verden / ænd at gaa
til Kyrcke / Alting kommer den-
nom lettelig til / vden at høre pre-
dicken / huilcked ſom haffuer dog
verit de gamles høgeſte fryd / Ah
huor glad vor Dauid der hand en
gang ſkulle gaa i Tempelen. Pſalm
42. 42.

Jeg vilde gerne gaa hen
met haaben / oc vandre med
dennom til Guds huuſſ / met
glæde oc met tackſigelſe blant
den haab ſom holder helligt.
2. Oc Pſalm 122. Jeg glædis
der

der ved / at det er mig ſagd / wi ſkulle gaa ind i Herrens huuſſ.

Vort vnge folck / deſligeſt oc mange aff de gamle / de tencke ſaa Gud er naadig oc barmhiertig / hand bliffuer icke ſaa ſnart vred / om mand icke ænd gaar til alle Pre- dicken. Du æſt dog icke den eniſte ſom bliffuer her vde / oc icke leff- uer effter Guds ord. Der ere vel mange flere folck ſom ſynde / oc haabis alligeuel til at de ſkulle vor- de ſalig. Jeg er dog huercken Preſt eller Munck at ieg ſtedze kand lig- ge i Kyrcken. Jeg er ænd vng nu / Jeg kommer ænd vel til at høre predicken naar ieg ellers icke haffuer mere at gøre. Det er de rætthe helffuedis ſnarer met huil- cke Dieffuelen fører mange tuſinde Menniſke ind i euige fordømmel- ſe. Nota

Kiere

Kjere wenner / gamle oc vnge ingen lade sig slig tancker berøre / men huer betencke fuld vel / det Christus siger / Luce 12.

Den suend som veed sin herris villig / oc icke gør der efter / hand skal haffue mange hug.

Oc der fore lader oss her efter flitelig oc offte med god act oc aluor i ydmyghed høre Guds ord / oc icke allene høret / men oc saa idelig betractet / Thi der til formaner oss synderlig den hellige Chrysostomus / oc siger saa.

De som vand opøsze / haffue icke allene deris fad fulde ved brynden / men legge all deris fliit paa / at sette

te deris kander oc kruſſ viiſlig
neder / ſaa at de icke omfal-
de / bere dennom oc ſaa for-
ſiunlig paa veyen / at de in-
tet ſpilde / oc komme ſaa hiem
met tomme kruſſ oc krucker /
Saa ſkulle oc i gøre der ſkal
høre Guds ord.

Her komme i til brynden
til predicken met tomme kru-
cker oc hiarter / naar i da
allene her hoſſ predickeſto-
len fylde eders fad / høre oc
befatte Guds ord / oc paa
veyen ſpilde det atter igen /
oc glæmme det / oc komme
ſaa hiem igen / met tomme
hiarter / huad for nytte oc
gaffn

gaffn haffue i der aff ∴ Oc
som en anden Lærefader si-
ger / Jeg vilde (siger hand)
at Menisken skulle gøre eff-
ter Predicken er hørd / lige
som de gøre / der haffue
annamet det Høguerdige
Sacramente / Her vende de
sig da til Gud / oc betæncke
huad gaat oc huad for en
velgerning som Gud haffuer
skænct oss ved sin kiære søns
dødt oc pine / Saadant vil-
de ieg at mand effter Pre-
dicken skulle oc giøre / oc la-
de Guds ord / som mand
haffuer hørd / fange rod-
fæst i hiertet / oc kliuet saa
hart

hart ved / at hoffmodigheds veder icke bleſſe det hæn/ at fogele i lufften / oc helſfue⸗dis aander icke ædet op / at girigheds oc omhygeligheds torne oc tidſle icke vnder⸗trycke det / men at det mat⸗te gaa ind paa hiartet / oc bære mange gode fruct.

OC ſandelig / huo der icke ſaa hører Guds ord/ oc beuaarer det / da kommer offuer hannom al⸗le de formaledi delſer ſom ſtaar ſkreff uit Deut. 23. Gud bann hans fora. Deu

Forbandet ſkal ſaadan en vere i bye / paa marcken/ oc alle ſtæds / forbandet ſkal vere hans liffs fruct oc hans fæes/oc hans agers fruct/etc.

Men

Men de som høre Guds ord / oc beuaare det / de haffue at forvente alle de velsignelser som staar/ Deut. 28.

28. De skulle vere velsignet i bie / paa marcken / oc allesteds / huad heller de gaa ind eller wd / etc.

Oc skal dennom synderlig vederfaris den trøst som staer Joan: 10.

10 Mine faar høre min røst/ oc ieg kænder dennom / oc de fylge mig effter / oc ieg vil giffue dem det euige liff.

AL vor egen rætferdighed/fromhed oc fortieniste som wi skulde vel i sandhed haffue/er dog alt foringe/ oc kand icke bliffue bestandige

dige for Guds vræde oc vgunst/ maa alt ændelige forgaa. Fordi naar Menisken døer/ da ere alle hans gerning nederlagd/ huad hielper det da Sielen som er euig? Skal hinde noget hielpe/ da maa oc saa det vere euigt. Oc det samme det er Guds ord/ Der for siger oc Christus/ Luce 10. Luce

Martha/ Martha du haffuer megin sørig oc møde/ En ting er dig nyttig. Ett er tig.

Huad er da det samme for en ting? Det er at høre Guds ord/ som Maria giorde/ Der aff siger hand oc saa.

Maria haffuer vduold den beste del det skal icke tagis hinde fraa.

Æ Om

Om det samme eniste allene
beder oc Dauid Psalm 86.

Psal. 86. O Herre holt mit hiarte hoss dette Tieniste / at ieg motte frycte dit naffn.

Saadan Guds fryct kand mand ingenstæds faa / oc er icke heller Gud behagelig / uden den kommer aff Troen. Men nu kommer Troen aff hørelszen. Der for lader oss høre Guds ord med flit / etc.

Til det andet.

HEr til haffue wi hørd / huorledis Tilhørere skulle skicke sig mod Guds ord / Nu ville wi oc korteligen giffue tilkiende / huorledis de skulle skicke sig mod huer aff dennom som skal predicke Guds ord /
oc

oc holde dennom det for paa Guds vegne / De ſamme ſkulle de ære / oc hielpe dennom til deris næring. Om den ære taler S. Pouel 1. Timoh. 5.

1. Pred: ſkal ære. 1. Ti

De oldinge ſom ere gode forſtandere / dennom holder mand at vere dubelt ære værd / ſynderlig de ſom arbeide i ordet oc lærdom / Oc til de Hebr. i det ſiſte. Tæncker paa eders Lærere ſom haffue ſagd eder Guds Ord for / oc fylger dennom effter / Thi de waage offuer eders Siele / lige ſom de der ſkulle giore regenſkaff for dennom / at de kunde det gøre met glæde / oc icke met ſuck / Thi det er eder icke gaat.

Hebr.

Slig ære / ſom wi ere vore
Can/ predickere oc Sieleſørgere plietig /
ſtaar først der wdi / at wi hoſſ oſſ
ſelff i vore hiarter elſke dennom/oc
holde megit aff dennom / acte den-
nom høgelig oc dyre / vnde oc yn-
ſke dennom alt got / oc flitelig bede
Gud for dennom.

Der neſt til det andet / at wi
oc tale got om dennom / icke føre
dennom ilde wd / oc der ſom wi
ænd kunde finde nogen bræck hoſſ
dennom / at wi da tolmodelige det
fordrage / ſaa viit / at de icke ere
plat wgudelig / eller ſtraffelig oc
vnde aff ræt foract. Item der ſom
wi høre andre folck tale dennom ilde
paa / oc falſkelig legge dennom no-
get til / at wi icke luer oc tider quer
der til / men orſage oc vndſkylde
aat. dennom / forſuaare deris ære oc ta-
le det beſte om dennom. Huilcket
dog i ſandhed ganſke ſielden ſkeer
hoſſ

hoss de raa verldzens børn / som icke anderledis betæncke deris sielesørgere / ænd at kalde dennom foracteligen Pap oc prest / oc vide icke huorledis / oc legge dennom wquems stycker til / oc bedicte dennom paa huess de kunde / at føre dennom i foractelse med / oc mistancke blant folck. Oc mand finder vel altid de folck som saare snart tager troe paa slig Løgnere / wden all grund oc former beuisning / oc det er en mectig saare vnd vaane / men det skulle dog icke saa gaa til.

Til det tredie / Skulle wi oc saa ære vore predickere der wdi / at wi beuise dennom vduortis heder oc reuerentze / met vduortis skick oc facte / oc icke som hine faare drenge / eller oc som nogen almindelig bunde eller dricke brødre pleye at gøre / Men see paa dennom oc giffue act paa / huad som helst de beffale

oſſ/ ſaa at wi det giøre / oc huad
de forbiude oſſ/ at wi det lade.

Gerne anname oc tage for gode
deris hiemmelig ſtraff wdi beſynder-
lighed / eller obenbare i almindeli-
ghed / oc der effter rætte oc bedre
oſſ. Oc huad gaat ſom de ſige oſſ
fore at wi det effterfylge/icke knur-
re icke bande eller pucke oc ſnorcke
der imod / icke foracte eller ſlaa det
hæn i væyret lige ſom en gaaſſ haff-
de kæcket ad oſſ / Meg lade deris
ord gaa oſſ til hiarte / oc tæncke
der paa oc giøre der effter / oc ſaa-
ledis ære dennom met ræt hørſom-
hed oc lydighed. Det er det ſtycke
at mand er predickere ære plictig.

Der neſt er mand dennom oc
deris næring plictig / der ſom mand
ſeer dennom lide nød oc nødtrøff-
tighed / at mand da hielper til at
forſørge dennom / ſaa ſom vor Her-
re Chriſtns ſiger Matth. 10.

En

En arbeider er sin løn værd. Oc Paulus 1. Cort. 9. Viide i icke at de som røcte alterid / haffue ocsaa deris mad aff alterid / Saa haffuer oc saa vor Herre Christus befaled at de som forkynde Euangelium skulle oc saa haffue deris næring aff Euangelio. Oc Gala. 6. Den som bliffuer vnderuiist i ordet / hand dele alt gaat met den som hannom vnderuiser. 1. Cor. Gal.

Nu veed vel huer Christen menighed oc Tilhørere her vdinden att skicke sig. Oc saaledis haffue i nu hørd kortelig huorledis at Tilhørere skulle skicke sig vdi deris kald / vdi saa maade / at de skulle

flitelig høre oc beuaare Guds ord / oc ſtille deris leffnid der effter/oc at de ſkulle ære deris Sielſørgere / oc hielpe dennom at nære ſig.

Men naar Tilhørere de ere lade oc forſømelig til at høre / oc ſtille ſig icke vænlig mod dennom ſom ſkulle predicke dennom Guds ord fore / oc forbedrer ſig ſlet inthet der wdi paa deris leffnid/men bliffue det ene Aar lige ſom det andet / da handle de imod deris kald/ oc falde i Guds vræde oc wnaade.

Der for beuaare oſſ Gud / oc giffue oſſ ſin naade at wi motte altid findis hannom hørige oc lydige ſom rette Chriſtne bør at gøre.

Den

Den Tredie Predicken.

Huorledis værdzlig øffrighed skulle skicke sig.

WJ denne Christelige huusstaffle fylger nu her effter den tredie Regel / oc er verdzlig Øffrighed anrørendis / huad verdzlig Øffrigheds rette Embed er / huor med de skulle obenbare bekænde deris Troe / oc tuert iomd huor for de skulle vocte sig / saa at de skulle icke fornecte deris troe. Saa biuder oss nu den tredie Regel/huorledis værdzlig øffrighed skulle skicke sig/oc det i saa maade.

Værdzlig øffrighed skulle hielpe til at forfremme / beskytte oc hanthaffue Guds ære Ord oc naffn. Efftersdi de sidde i Guds stædt / at skicke den arme saa god ræt som den rige / at beskerme oc frii de fromme oc straffe de vnde.

Hoff denne Regel ville wi giffue try stycker for.

I. Huad værdzlig Øffrighed er.

II. Huad deris Embed er / at de skülle vdrette.

III. Saa ville wi oc merckelig suaare Øffrighed paa nogle spørsmaal som dennom anrørendis er.

Til

Til det førſte.

SKal mand ræt forſtaa den tre-
die huuſſtaff les Regel/da maa
mand tilforne vide/ huad verdzlig
øffrighed er / oc huad forſkel der er
emellom øffrighed oc Tyrannie.

Saa er nu verdzlig øffrighed /
huer mact ſom er forordineret aff
Gud / til at holde Guds ære/ tuct
oc fred ved mact vnder Meniſken/
at tage de fromme i forſuaar oc ſtraf-
fe de vnde. Tuert emod er Tyran-
nie en vanartig arrig mact/ ſom
icke regerer effter Lou oc ræt/ men
foruoffuer oc fordriſter ſig effter
deris egne hoffued oc forſæt. Oc
ere der for deſſe tuende macter ſtrack
tuert emod hind anden.

Oc efferdi at Øffrighed er
aff Gud da vil det nu fylge effter
at Tyrannie tuert der emod maa
vere aff dieffuelen. Huilcken Off-
uer-

aerherre eller herskaff som er nu en Tyran hand fører icke Øffrighed / men hand bruger Tyrannie.

Der for er hand icke aff Gud / men aff Diefflen. Fordi Øffrighed er (ræt at sige) den beffaling oc mact / som Gud her offuen ned aff Himmelen ved sin ord haffuer giffuet dennom som ere Offuerherrer oc Regenter / oc dette er deris Beffaling / at de skulle tage de fromme i forsuaar / oc straffe tuert emod de vnde / Oc der nest er dette macten / at de skulle ære oc loffue de fromme / oc straffe de vnde met gallie oc suerd / steile hiul oc vand.

Slig mact oc vold haffuer ingen øffrighed aff sig selff / icke heller arffuet aff Fader oc Moder / men bliffuer dennom alene giffuet aff Gud. End dog sligt skeer vel

ved

ved ſaadan middel at de bliffue fød-
de oc vdkaaret der til / det kommer
dog alligeuel icke aff meniſken / men
aff Gud / Pilatus vaar aff Key- Pi
ſeren forordineret til en offuerherre
i Jødeland oc hannem vor Øffrig-
hed beffaled / Men ſaadan beffaling
oc mact haffde hand icke aff Keyſe-
ren / men aff Gud. Endog Keyſe-
ren vaar det middel oc redſkaff ved
huilcket Pilato vor øffrigheds mact
beffaled oc giffued aff Gud. Saa
vaar alligeuel macten hannom al-
lene giffuen aff Gud / ſaa ſom oc
Chriſtus for den ſamme ſack ſkyld
ſagde.

Du haffde ingen mact
offuer mig / der ſom den
vaar dig icke giffuen her off-
uen aff.

Det ſamme beſtaar oc ſaa S.
Pouel / Der ſom hand ſaa ſiger.

Der

46

Det er ingen øffrighed vden aff Gud.

Her aff kand mand nu clarlig forstaa at Øffrighed oc Offuerherrer er icke altid tilhobe hoss hind anden/ Fordi at en kand vel vere en offuerherre/ eller herskaff / oc fører dog alligeuel icke Øffrighed/ saa som at naar hand tager sig noget fore / det som Gud hannom icke beffalet / men clarlig med vdtryct ord forbudet haffuer / som er mod Guds ord oc samuittighed / Der vdi er mand icke plictig at vere hørsom oc lydig / Thi S. Pouel siger.

Mand skal vere øffrighed vnderdanig.

Hand siger icke slet oc bart ffuerherrer / men de offuerherrer allene som holle ræt øffrighed/ det

er

er/ at de handle inthet mod Gud oc hans ordning / Ellers heder det saa.

Mand skal mere lyde Gud ænd menisken.

Dog giffuer mand dennom ære oc tilbørlighed/ saa som de mectige oc veldige / oc skulle i andre tingeste som ere icke mod Gud oc samuittighed vere dennom hørsom oc lydige/ saa som dennom der Gud haffuer lid oc fordraget/enthen til straff eller tuct / eller til nogen prøffuelse. At mand da icke der fortager vor kere herre oc Gud sit riiff oc reffelse / men lider oc lader sig finde taalmodelig. Ty skal ære

Her høre i nu huad øffrighed heder oc huad øffrighed er. Huilcken person som nu fører slig øffrighed / det er / huilcken som vdretter slig beffalinge oc mact effter Guds ordning oc villie / hannom skulle wi vere

re

re hørige oc lydige / huad heller de haffue mange eller faae at biude offuer/ Oc saa ledis lucker sig her ind alle Regenter fraa Keyseren oc ind til den ringeste bundefoget paa Lādz byen / eller oc vel ind til Bysuenne oc Bødelen.

Jngen aff dennom skal mand vere genstridig / al den stund de ere øffrighed/ det er/ saa viit at de vdrætte Guds beffaling. Fordi nar de det icke gøre/ men sticke sig der tuert Emod / saa haffue de icke mere øffrigheds mact/ de ere oc icke mere offuerherrer/men Tyranner / huilcke mand maa alt taale oc liide / saa lenge som Gud dēnom fordrager/ oc andre øffrighed seer igennom fingre met.

Dog maa troe Raad y sandhed mod staa oc formene deris vnde forsæt met gode raad / Oc Predickere met formaning oc Guds straffs trusel / oc vndersotte met bøn / oc icke

lyde

lyde eller vere dem hørsam/ om mand vilde tuinge dennom til noget vnt / men da sidde stille / Thi det er icke wræt/ Fordi Paulus siger.

Øffrighed er ordineret aff Gud / huem der setter sig op imod øffrighed / hand strider mod Guds ordning.

Det vert straff haff Tit. Øffi.

Om øffrighed taler hand/det er/ om Guds embed som øffuerherrer skulle føre effter Guds beffaling.

Der som at alle offuerherrer til lige skulle vere øffrighed / oc alle deris forsæt skulle vere Guds ordening / da motte megit vnt kallis Guds ord ning / oc da tørffte Predicker inthet straffe hoss offuerherrer / (Thi de motte da gøre lige som de vilde selff) saa staade mand da Guds ordning imod / om mand vilde straffe dennom. Oc wdi saa maade haffde v Naboth stridet emod Guds ordning at hand vilde icke vnde Achab sit

 Vinbie.

Vinbierig. Da haffde wy oc saa giord wræt / at wy wilde icke annamme den Interim. Da skulde vel oc saa Roff oc styld / Horerye/ Affguderie /Guds ords forfylling oc Guds bespattelse vere idel Guds ordening / som ingen motte modstande / eller torste tale et ord imod.

Oc denne forskel emellom Tyrannie oc øffrighed skal mand vel beholde/ Fordi Tyrannie/er aff Dieffuelen / oc alle de som det bruge. Men øffrighed er aff Gud / oc alle de som det vel forestaa. Oc fromme offuerherrers beffaling oc mact er i den hellige schrifft begrundet bode i det gamle oc nye Testamente/ wdi det gamble siger Gud selffuer Gene. i det 9.

Huem som vdgyder menniskens blod / hans blod skal saa ved menisken vdgydis. Oc Exodi 21. Huem der slaar et menniske saa at hand døer /

hand

hand ſkal doe aff døden. Oc
i det nye Teſtamente ſiger S.
Pouel Rom. 13. Huermand X.
ſkal vere øffrighed vnderda-
nig ſom haffuer mact offuer
hannom. Thi der er ingen
øffrighed vden aff Gud. Oc
huor ſom øffrighed er / den er
ſkicked aff Gud / Huo ſom ſet-
ter ſig op mod øffrighed /
hand ſtaar imod Guds ſkickel
ſe / oc de ſom imod ſtaa / de
ſkulle faa dom offuer ſig. 1.
Pet. 2. J ſkulle vere alle men-
inſkelig ſkick vnderdanig for
herrens ſkyld. Er det kongen
ſom den offuerſte / eller hoff
mitzmend / ſom de der ere vo-
ſændt aff hannom til miſde-

F ij ders

ders hæffn/ oc til de frommes loff.

Saa er nu øffrighed en synderlig Guds velbehagelig tieniste. Thi lige som andre menniske wdi Ecteskaff/ i predicke embed oc ellers kunde tiene Gud oc menmisken / naar de vandre wdi deris kald effter Guds ord/ Saa kunde oc Regenter oc alle de som ere i øffrighed / tiene Gud i deris kald / saa viit som de fordre fremme oc hanthaffue Guds ære / meniskens torff oc gaffn/ fred oc retfærdighed.

Fordi lige som Solen er skafft aff Gud / at hun skal liuse / oc Jorden at hun skal bere vrter oc grøde/ saa haffuer oc Gud skicket øffrighed at de skulle straffe de vnde / oc ved macr holle de fromme. Som S. Pe- siger. Rom. 13.

Thi at de veldige ere icke dennom til fryct / som gaat

gære

gøre/men dennom som vnt giøre. Men vilt du icke frycte for øffrighed/da giør det som gaat er/ saa skalt du fange loff aff hannom. Thi hand er Guds tienere/ dig til gode/ Men giør du det som vnt er da frycte dig. Thi hand drager icke suerdet forgeffuis/ Hand er Guds tienere/ en heffnere til straff offuer dennom som ilde gør/ Saa megit om det første.

Til det andet.

Huad er verdzlig øffrighed Embede? Huad skulle de giøre som føre slig Guds mact? De skulle paa try ting/ Paa Gud/ paa sig selff oc paa deris vndersotte.

Paa Gud skulle de see / saa at de aldelis det betracte huad de haffue annamet aff hannom / oc skulle for den sags skyld først bekende hannom for deris Leensherre / aff huilcken de haffue al deris mact oc vold/hand er den der kand forrycke oc saa Kongeriger/ oc wd dele dennom til huem hand vil. At det skal icke gaa dennom/ lige som det gick Kongen aff Babel / Dani. 4. Hand kænde icke Gud for sin øffrighed / der for bleff hand støt aff riget / oc motte som fæ boo eblant wskellige diur / oc motte æde græss som en oxe / ind til saa lenze hand bekende Gud.

Til det andet / Skulle øffrighed for al ting frycte Gud/ oc stedse vandre i hans bud oc beffaling Deu. 7. Oc Psalm 2. At det skal icke gaa [d]ennom som Pharao oc Saul. Pha[ra]o frycted icke Gud / der for bleeff [h]and met x. plaffuer straffet / oc der efter druckned i det røde hauff.

Saul

Saul foracted Guds befalning oc
for støtte hand hannom aff Riget /
oc lod hannom iammerlig omkomme.
Til det tredie. Skulle alle de
som sidde i øffrigheds statt / bede A
wiisdom aff Gud. Paa det at de G
des bedre kunde regere folcket / som
Salomon giorde 3. Reg. 3. Saa skul- 3.
le alle Regenter paa kalde Gud om
wiisdom / oc dog icke foracte Guds-
fryctig folckes raad.
Til det fierde. Skulle de wdi
Guds stæd øffue Dom oc rætferdig- 2
hed wden personers anseelse Exo. 23.
Deu. 16. Sap. 6. At det icke skal gaa
dennom som Achab oc hans hustr
Jesebel / som brugede vold oc wræt
ferdighed emod den wskyldige Na-
both. Der for bleffue de bode straffet
aff Gud. Achab bleff slagen ihiel
Jesebel aade hunde op / Can
byses Kongen i Persen loed
wrætferdig domers hud aff fl

[...] hinde feſte til domſtolen / an⸗
dre til forſkreckkelſe. Oc ſaa ledis
ſkulle øffrighed ſee paa Gud.

Der neſt ſkulle de oc ſee paa ſig
ſelff / oc bekænde deris brøſt oc
bræck / paa det / at de kunde viide
huor de ſkulle ſøge hielp oc trøſt vdi
deris nød / ſom er hoſſ Gud. Fordi⸗
ſaa for deris egen perſon ere de alt for
ringe oc ſuaage til at holde deris Re⸗
gimente ved mact / mod dieffuelſens
vold oc velde / De haffue vel behoff
at de foruaare ſig vel met Troens
ſkiøld / oc med Guds harnſk emod
Sathan / Thi hand er deris fiende /
oc ſøger effter huor hand kand felde
oc om kuld kaſte dennom eller oc i an⸗
dre maade med kriig oc oprør for⸗
derffue dennom i grunde.

Der neſt ſkulle Øffrighed oc
ſaa ſtille deris leffnid / ſaa at de ſtaa
deris vnderſotte vel for / oc giffue
dennom gode Exempel / oc icke giff⸗
ue aarſage til ſynd med Affguderie /

Guds

Guds beſpottelſe / Frodzerie / Dru-
ckenſkaff/ Affuend / Gyrighed oc
ſkyld / etc.

Paa det ſiſte ſkulle de oc ſee paa
deris vnderſotte / oc førſt elſke den-
nom ſom deris kierre børn / hielpe oc
forſtrecke dennom / oc haffue medli-
dighed med dennom wdi ſuaare dyre
tider / icke legge dennom for hord
tynge paa / eller beſuerre dennom for
hart med ſkat oc fortrycke dennom.

Der neſt ſkulle de oc beſkytte
oc fordagtinge dennom for al wræth
mact oc wold / offuerfald oc Tyran-
nie.

Til det tredie/Skulle de oc r
gere dēnom wdi fred oc rolighed / ne
derlegge al wenighed/ oc holde lande
veye reene for Røffuere oc ſkalcke/De
ſkulle oc ſee til at Guds ord bliffu
predicked reent oc klart/ oc icke tui
ge dennō til falſk Religion oc Tr
Thi endog øffrighed ſkulle haff
Guds ord i forſuaar/ Dog bør denn

 ick

icke at døme offuer Samuittighe-
den / de kunde oc icke / Thi der haff-
uer Christus selff beholt sig Regi-
mentet allene.

Til det fierde / Skulle øffri-
ghed oc saa straffe det vnde/ oc det
med god fornufft oc forhøring / De
skulle oc icke komme it helt land / en
ganske kiøbstad eller Landzbye i nød
eller faare for eet eller flere vnde me-
niskens skyld/ icke heller snart for et
ord skyld drage strax harnsk paa / oc
yppe nogen kriig eller feyde / Oc icke
giffue huer reffueroinpe / klaffer oc
vndehadere mact/ som tith oc offte
forføre de arme vndersotte / Oc icke
lade straff gaa frem i hastighed eller
for vild oc egen nytte eller for nogen
persons anseelse skyld/ men effter ret
skel oc god fornufft / Lige som den
tapper første Themistocles suaared
Simonidi / den tid hand begerede
noget aff hannom som vor vbillict/
Du motte vere en vnd Sangere / der
som

ſom du vilde icke ſiunge effter ſlag (ſagde hand) Saa vaare oc ieg en vnd Regenter der ſom ieg mod ret-ten vilde rætte oc domme.

Oc Ageſilaus en hedning ſuaa-red oc ſin fader vel oc viiſligen der hand ſelffuer beffaled hannom at aff ſige en dom tuert emod ſchreffuen lou oc ræth/ Hey (ſagde hand) kerre fader/ Jeg haffuer aff barndom lærd aff eder/ at mand effter rætten ſkal dømme/ Der for vil ieg nu/ ſom oc til-børligt er/ vere eder lydig i denne lær dom/ oc ſee mig vel for/ at ieg icke handler noget mod lou oc ræt. Ag

Øffrighed ſkulle oc icke miſ-bruge deris vold oc mact/ oc icke for-haſte ſig for megit emod dennom der oc ſkyld haffue / Der om haffue wi et merckeligt Exempel aff Ko-ning Alphonſo wdaff Apulien.

Be.

Der hand haffde hart beleyrit den stad Caietam oc borgerne lidde stor hunger oc nød der inden fore / de iagede piger oc børn hæn wd / oc alt det som icke vor duligt oc bequæmme til kriig / nu viste de ret aldrig huort de vilde hæn/ de torde icke drage til bage i staden igen. Thi mand kaste oc stød emod dennom / oc der hialp ingen forælderis miskund emod deris børn/ de torde icke heller ret frem i leyreren / Thi der vaar deris fiende/ Oc kriigsfolcked greff strax til at plyndere / oc myrde dennom/ saa at der vaar nu en iammerlig klage oc naade begering paa begge parther / saa vel til dennom som vaare i Staden / som til dennom der vaare wden fore/ at de vilde forbarme sig offuer dennom oc skaane oc bare deris liff.

Dette kom for kongen / da beffaede hand strax sit krigsfolck / at de vfortøffuit skulle ingen wførme eller

ler bedrøffue aff de arme folck/ hand eskede sit Raad ind for sig/ oc beraad-sloe med dennom/ huorledis mand skulle skicke sig i denne sag. Da raad-de de alle at mand skulle icke lade den-nom komme igennom/ men lade den-nom bliffue emellom leyeren oc Sta-den. Der som de der offuer enthen dø-de aff hunger eller bleffue slagne/ da vor det icke Kongens men borgernis skyld/ Mand viste oc vel huad kriigs rætthen førde met sig. Men der de alle haffde foregiffuet deris mening/ da greff kongen ændelig til paa det siste (som hand pleyede at gøre) sagde det som hannom tycktis gaat at vere. Skulde ieg ænd aldrig vin-de denne Stadt/ da vil ieg dog det icke samtycke/ at desse arme folcke skulde saa iammerlig oc grulig om-komme/ Jeg haffuer med Mands personer oc Krigsfolck at handle/ oc icke met Jomfruer børn eller Quind-folck.

folck. Saa lod hand dennom alle komme i leyeren/gaff dennom mad oc dricke/ oc lod dennom ſiden huer trygelig fare hen huort hand vilde. Det er et deyligt Exempel/ det ieg gerne fremſetter om denne konge/Thi hand haffuer io verid en dapper ærekier oc drabelig dygdefuld Regenter/huilckē alle offuerherrer met retthe ſkulde effter fylge. In ſumma/ Øffrighed ere deris vndetſotte fire ſtycker plictig / det førſte at hand gerne oc villighen hører dennom / oc icke met grumhed oc vrede foruiiſer dennom. Det andet/ de ſticke de fromme lou oc ræth for/ oc aff ſtyrer de vnde/ oc ſaa hielpe deris vnderſotte at holde ved deris næring/ oc icke for deris egen nytte oc fordels ſkyld trænge dennom der fraa.

Det tredie / at de forſuaare enncker oc faderløſe børn / oc der offuer holde almindelig landtfred.

Det

Det fierde / at de forsørge skoler oc Predickstole / paa det at Mennisken kunde bliffue opføde til Guds fryct oc bekændelse / oc siden fremdelis motte bliffue Kircken eller værdzlig Regimente nyttig oc gaffnlig / oc saa megit om øffrigheds Embed.

Til det tredie kortelig.

HEr er tuende spørsmol / der til ville wii oc korteligen suaare / Først kommer dette spoørsmol. Om mand kand ombere verdslig øffrighed? Suaar. Ney / Thi huem der vilde regere værden foruden øffrighed / hand finge intet andet at gøre / ænd en hiurde nar hand samler ind i en staald / Biorne / Vlffue / Løuuer / Hunde / Kiør / Faar / Geder / La[illegible] ræffue / Gess / maarde / hønner etc. oc

Om kan oc øff

vil de

vilde saa sige. Her maa i gaa oc føde eder kierre diurlille / oc verer fromme oc fredsomelig blant huer andre.

Staallen skal staa eder oben for/ spise oc foer skulle i faa nock/ oc for kneppel/ oc sueffue tørffue i inthet frycte/ forliges ickun ellers vel. Huor længe meene i vel / at de skulle holde fred met hind anden ? Icke ænd en dag/ ia icke ænd en stund/ Saa skulle det oc vel gaa til i værden. Der for maa alt kneppelen knapt ligge hoss hunden. Huor padder oc Todzer ere der maa alt oc vere storche. Ja der som al værden vore idel fromme oc gode Christne / da kunde vel det anslag gaa for sig. Men nu er der vel mange vanartige vnde offuergiffne Meniske vnder haaben/ dennom maa mand alt met suerdet holde vnder tuct.

Oc sandelig verden vaare forinden øffrighed / lige som et skiff vden skipper oc styres mand / eller som en

vogen

vogen oc heste vden køresuend / da skulle den ene vel snart met den anden gaa til grunde. Saa kand mand der for icke miste oc ombære øffrighed/ Oc gud vil oc vforændelig at mand skal vere øffrighed lydig oc vnderdanig.

Nu er her det andet spørsmaal huorledis mand skal skicke sig nar øffrighed ere Gudløse? Ach kierre Christen / øffrighed er Guds ordening oc skickelse / den kand icke vere gudløss/ Men en offuerherre nar hand er gudløss oc frycter eller acter icke gud da er hand icke lenger øffrighed / men en Tyran. Der som hand biuder oc beffaler noget i værdzlig sager det som er vrææt eller oc formet / saa som / nar hand kreffuer oc ...er mere ænd hånom bør / plaffuer dsuuer oc marterer de arme vndersotte paa det yderste/ da kand du inthet viidere giøre der ved / du maat taale oc lide/ oc befale Gud sagen.

Huor mand skicke emod gud... øffr...

I han... Goz...

G Tht

Thi der som du ænd vilde noget opsette dig der emod / oc tage dig noget fore / da kand du det inthet formue/ Oc om du det ænd vel formotte da haffuer du dog ingen beffaling der paa / eller ret der til/ oc giør ickun vnt halff værre / oc kommer dig i liffs vaade oc samuittigheds brøst.

Der for nar det saa falder sig / da skal mand vere tolmodig / Huess mand kand met ydmyghed / bøn / graad oc forskrifft vdrætte/ da er det vforbudit. Men at driste sig til oc giøre der noget videre ved/ det er icke raadeligt.

Men naar som en vgudelig øffrighed befaler noget i aandel sager / som er emod samuittighed o Guds ord / eller oc i legomlig sager / som er emod den Christen kerlighed/ da skal mand sige med S. Peder.

Mand

Mand skal mere lyde Gud ænd menisken.

Wdi saa maade vilde icke Da- Dani-
niel tilbede det billede i Babel / wdi
saa maade vilde icke de Machabeer
offre til Affguder / wdi saa maade Macc
vilde icke wi anamme det Interim bei.
oc Paffuedom / ænd dog at de høge
offuerherrer haffue det beffaled.

Saa skicke sig nu øffrighed emod
de[r]is kald / naar de wdi deris kald la- Naar
de tilbage staa det som de skulle regere uerhe[r]
beskytte / forsuaare / skicke lou oc ræt / handle
o[c] straffe / etc. Oc tage sig det fore / wret.
som dennō inthet er beffaled / Oc nar
de sidde i deris mectighed / oc lade hin
gamle Adam med sin fructe kige her
[m]ed / oc egen villie oc Affecter løbe her
[me]d / saa som / nar mand anseer per-
[son]er / frendskaff / godz oc penninge /
[g]unst oc gaffue / som retten bliffuer
[f]orhindret med / der maa endelig
[G]uds straff fylge effter.

Men da handle øffrighed ræt naar de hielpe til / at fordre / beskytte oc beskerme Guds ære oc naffn / forsørge skoler oc Predicke stolle / forskaffe menige fred / hielpe den arme saa vel som den rige til rætte / beskytte de fromme / oc straffe de vnde / da maa Guds benedidelse fylge der hoss / Det vnde Gud alle fromme øffrighed / Amen.

Off rrer le

Den Fierde Predicken i Huusstafflen.

Huorledis vndersotte skulle skicke sig.

NÆst tilforn haffue wii wdi huusstafflen hørd den Tredie Regel / oc lærd der hoss huad verdzlig øffri-

rig

righeds rette Embeder / oc huorle-
dis de ſkulle ſkicke ſig vel oc retſkaf-
fen mod Gud/ mod hans ord /oc mod
deris vnderſotte/paa det at de motte
med ære giøre Gud Regenſkaff / paa
det yderſte domme dag. Der for fyl-
ger her nu effter den fierde Regel/ oc
er ſamme Regel vnderſotter anrø-
rendis om hues dennom eyes at gøre
wdi deris kald. Saa kallis nu vn-
derſote alle oc huer ſerdelis ſom ere
ſkicked vnder en andēs mact oc myn-
dighed. Hues Regel der ſaa lydendis
er/ aff den hellige Skrifft tilſamen
dragen.

Vnderſotte ſkulle vere deris øffrighed lydige / oc giffue dennom tilbørlig ſkat oc ſkyldt / oc bede for dennom. Den Reg

Nu vel kierre venner / denne
Regel er oſſ den ene med den anden

 an

anrørendis/ oc er wdi ordene vel kort
Men Gud giffuet at wi vel motte
lære hannom/ oc giøre der effter/ da
ſkulle det icke gaa ſaa iammerlig til
ſom det giør.

Oc i ſandhed her gelder ingen
modſigelſe / at mand vilde foruende
ſig ſnack her ebland / Offrighed de
giøre icke effter deris Embede / oc
træde offte der vdoffuer / huor for
ſkulle da vnderſotte holde ſaa noye
oc ſaa knapt / hueſſ dennom beffalis
oc paa leggis wdi deris kald.

Fromme Chriſten / Huer haff-
uer ſin beffaling aff Gud/ der effter
ſkal hand rætte ſig ſelff/ oc icke ſee
paa en anden. Der ſom øffrighed de
ſynde/ Troe mig/ Gud haffuer der
liden behagelighed til det er icke me-
git gaat / der fylger oc offte ſtraff
offuer et helt land oc rige effter. Vil-
de du oc der til vere en offuertrædere
oc ſaddan ſtraff ænd nu forøge oc
formere ?

Er

Er det icke nock at en part giør emod Gud? ville wii da alle der for falde fraa Gud met vor wlydighed? Ach ney / Jngelunde saa.

Der for skulle alle fromme undersotte ehuo som de helst ere eller vere ville / saa skicke sig / som deris Regel vduiser / oc icke leffue som den store haab giør.

Men huorledis undersotte skulle skicke sig mod Gud / hans kircke / hans ord / oc predicken / det er icke behoff heer at tale om / Thi der om haffue wi rundelig hørd i den anden Regel i huusstafflen om Tilhørrer / derfor ville wi nu kortelig tale om / huorledis undersotte skulle skicke sig mod deris Øffrighed / oc der om giffue fire stycker for / Fordi fire ting ere undersotte deris Øffrighed plictig / som er / skat / fryct / ære oc kierlighed.

Til det første.

SAa ere nu vndersotte deris øff-righed / huad heller de ere letlyn-dige eller strænge / skat plictig/ det er de ere plictige at giffue deris øffrig-hed aff deris timelige gods/ nering / oc biering / aff deris handel oc ind-kompst/ hues de haffue tilsagd oc for plicted seg til/ oc som landsbrug/ ret oc vaane er/ oc saa som aff arilds tid verit haffuer/ oc siden stædse holdet er.

Oc der med forstaas icke allene det mand kalder tilbørlig skat / men oc Zitze rænthe/ Thiende/ Told/ Ley-de/ Gesterie/ Foring oc sligt andet mere/ det haffuer Gud selffuer beffa-led ved S. Pouel Rom. 13. der som hand saa siger.

Giffuer huer mand huad i ere plictig/ hannom skat som skat bør / hannom Told som Told bør. Oc Christus Matt.

Matth. 22. Giffuer Keyseren det Keyserens er / oc Gud det Guds er.

Oc her wdi haffuer Christus wdi sin egen Person effterladet alle vndersotte et skønt Exempel / at hand haffuer giffuet bode sig oc sin foreldere gerne oc villig vnder Keyseren i beskatning/ Luce 2. Der nest loed hand oc giffue Tyberij Keysers fuldmectige / Skatzpenning i den Stad Capernaum / Dette Exempel er nu alle gode vndersotte / plictig til at effterfylge.

Der for da gøre de alle ilde oc wræth/ som icke giffue deris retthe forordnet øffrighed / skat / toeld oc andet mere som dennom bør at giffue/ men med fortredelighed forholde oc slaa det vnder sig/ eller drager der noget fraa. Jtem / De som om komme hues de forhuerffue / enthen

med fradzerie eller drunckenskaff/ daabel oc andet sligt mere / eller oc henget paa den forbandede hoffmod/ huilcke de vndertiden vel kunde spare / oc der med kunde vel afflegge oc betale hues de ere deris øffrighed plictig.

Ja sige de / De Offuerherrer oc herskaff gøred for megit / de tage fast mere ænd dennom bør / oc dem staar icke til at fornøye. Nu vel det er icke gaat/ Dennom møder oc der for et suart regenskaff / Men vndersottene skulle dog heer vdi betæncke/ at de det gøre / hues dennom heer vdinden aff Gud beffaled er/oc intet gøre emod deris samuittighed.

Det begiffuer sig saa tit oc offte at en øffrighed for vnde naboer skyld eller oc for eders skyld som vndersotte er/ eller aff andre orsager bliffue gørd i skade/ eller aff en vældige feyde/oc i saa maade trengis til at forticke noget til brandskat at giffue/

oc

oc saa fremdelis / Heer er sandelig vndersottene plictig til at gøre dennom hielp. Oc der som det vaare ænd mere ænd ellers ret seduonligt er.

Her med vil ieg icke vndskylle hine wtalige besueringe oc wlidelig tynge/ som (des verre) heer oc deer / oc offte for woden orsage / eller oc for lætferdige orsager skyld paa leggis de arme vndersotte med waff ladelig skat oc tynge/Zitze/gesteric oc foring/ arbeyd oc trældom/ eget oc laab oc anden færd til hest eller vogen / oc saadant mere det er stor wræt.

Her kand huercken i eller wi gøre der andet til ænd at straffe ord/ oc wdi Predicke Embed for me sligt / oc formane dem til retni oc bedering / mere beffaling haffi icke wi.

Saa kunde oc vndersotte heer inthet andet gøre ved / æn d

bede

..ede oc veene sig / oc supplicere om slig besuerings formildelse/ Hues det vil icke hielpe / da maa mand alt befaled Gud / oc gøre saa megit som mand kand.

Om mand skal oc sige ret sandhed/ da giffuer mand oc selff offte mange orsager til slig tynge oc besuering med den forbandede hoffmod/ Herrer oc hoffolck de ville io haffue et forsprung for andre almues folck oc vndersotte / Nu kand en herre neppelig saa høgt klæde sig/ at vndersotten ville io strax effter. Er der nogen til hoffue som haffuer no.. nyet at føre/ vere sig enthen høge eller trind / firehiørned eller ..terimske mytze eller hylle / eller et ..synderlig munster paa køllert eller ..appe/ hat eller hattebond/ kiortel el..r andet kledebon / der kand neppe..lig forløbe en Maaneds tiid/ at vore

stads

stads Junkere oc vor brudens Jens
vil io strax haffue det med.

Saa gaar det oc til blant Quind-
folck Burgester oc bondequinder / de
ville oc slæt vere Adel oc fruer lig /
med hoffuid dragt / med laache / med
ærme oc strømpe / førklede / huær / lã-
ge side kiortle / kraffuer oc kaaffuer /
bremme oc ru for hand / ia oc wed
stadzen oc stolt suandze gang oc
krantze dract / Oc andet saadant me-
re / Det sticker i sandhed i hofffol-
ckis øgne / saa kunde de da vel offte
forlæ almuen til beste et gaat ord
hoff øffrigheden / Huad er det be-
hoff ? (tæncke de da) haffue de ia
dog det vel ? giøre de io dog bode
oc vore fruer tilforn ? Mand m
alt spente dennom deris foor nog
nøyere til / See det er alt deris for
ente løn. Men her med nock
der om / hues skat oc Tribut ai
rendis er.

T

Til det andet.

VNderſotte ere plictig til / at fry-
cte deris øffrighed/ De vnde ſkul-
le frycte ſig at de ſkulle icke vorde
ſtraffet / De fromme ſkulle ſee ſig for
oc tage ſig vaare at de icke gøre ſig
vuillige/ hadſke oc vgunſtige her-
ſkaff/ oc gøre ſig der til met alt det
de vide effter Guds ord oc beffaling/
at deris øffrighed maa ſkee til villig
oc behagelighed/ oc tuert emod fly
oc lade alt det øffrighed kand røre
til vrede oc ſtraff.

Det ſkeer offte ad øffrighed
nogen ſkiick ſaa at mand der
er ſkulle rætte ſig/ oc vnderſotte-
bruge dog deris genſtridighed / oc
cke. Det kommer oſſ en føye ting
det kand ſkee vort herſkaff fan-
et icke at viide/ Saa ville de hol-
iemelig/ den ene hielper den an-
at dylget oc ſtoppet neder / Oc

der

der med giøre de emod hues deris øff-
righed beffaler dennom. Det er v-
ræt Thi du skalt fryote din øffrig-
hed / oc for den sags skyldt / skalt du
vocte dig/ effter deris beffaling / for
sueren oc banden/ for falsk maade oc
vægt / for natloff / huyen oc skriigen
paa gaden/ for om huiffuen i dantz/
for vtuetige folck at herberge / for
fremmede bestilling som oss er inthet
anrørendis / oc sligt andet mere / oc
fryete din øffrighed/ som dig er giff-
uen aff Gud/ ellers du falder i Guds
vrede oc vnade / oc giør mod din
samuittighed / Oc der som du i saa
maade døer eller om kommer der vdi
(saa som Gud pleyer meenlig sligt
at straffe) da bliffuer du euig for-
tabt. Fordi saa siger Gud ved S.
Pouel Rom. 13.

Giffuer den fryct som
fryct bør / oc Salomon i sin
ordsprog i det 24. Capittel.

Min

Mit barn frycte kongen
oc mænge dig icke blant de
oprøriſke / Thi deris forderff-
uelſe ſkal haſtelige tilſtunde.

Saa ſom oc mange Exempler vduiſe at Gud haffuer altiid ſtraffet de oprøriſke bode i det gamle oc nye Teſtamente. Chore / Dathan / oc Abyram ere ilde omkommen / Thi iorden øbnedis oc opſlugte dennom Nume. 16. Abſolon bleff hengendis i en Eeg / Judas oc Theudas finge oc inthet gaat ændeligt med deris tilhængere / Acto. 5. Det oprøriſke Kongerige til Mynſter gick oc ſkammelig til grunde.

Der er mangen ſom haffuer ſin g god nock / hannom ſkeer dog vold oc wræt / der offuer gaar hand wd / cſiger ſin herre op / oc bliffuer hans ſiende / Ah kierre / ſee dog / huem eer kommet til gode i ænden. Der for

er det icke nock at haffue en ræth sag/ Men der hører oc megit til / at mand oc ræth fører en ræth sag/ Der til skal oc ingen selff vere sin egen dommer / fast mindre skal hand for-acte øffrighed/ men frycte dennom.

Til det tredie.

Vndersotte ere deris øffrighed ære plictig/ som S. Pouel siger til de Rom. 13.

Giffuer dennom ære som ære bør. Oc den ære staar vdi tuende stycker.

Først at wi skulle acte øffrighed saa som Guds tienere / oc beuise dennom al heder oc tacknemmelighed/ oc ansee oc betæncke at Gud ligeuel giffuer oss ved dennom mange merckelige gode ting / oc skaff oss fred oc frelse oc rolighed ved deres bestytning oc bestermelse / saa at vi

mue tryggelig holde huuff oc hieme/ forsørge hustru oc børn/ tiene Gud oc vor neste/ Trygelig fare igennom land oc rige/ oc den ene hielpe oc trøste den anden.

Oc sandelig mine kiere venner/ der som der vore icke øffrighedt (ieg siger det i sandhed) da skulle ingen trygelig sticke hoffuedet vd enthen aff dør eller vindue/ oc da vore der ingen der kunde haffue en stund fred i sit egit huus.

In summa/ Det skulle gaa værre til/ ænd vnder de vilde diur i ørcken. Der maa ænd nu mange frycte øffrighed for suerd/ galite oc [illegible]aal/ som ellers skøtte huercken Gud [illegible]ller ære.

Der for/ er det en saare Edel [illegible]r værdig oc gylien stat/ om vor [illegible]ens kiere øffrighed der for skul[illegible] [illegible]en oc med alle rætte ære dennom/ [illegible]anseet at de Personer som øffrig[illegible] [illegible]d føre/ ere vnder tiden noget oc ænd

vel

vel megit straffelige / oc giør icke alting saa slæt oc ræt som det sig burde.

Til det andet star den ære / som wi ere øffrighed plictig der wdi / at wi flitelig skulle bede for dennom / saa tiith som wi almindelig komme tilhobe / oc syden besynderlig nar wi ere hiemme / at Gud ville giffue dennom naade oc forstand til at holde et Christelig oc fredsomeligt regimente.

At mand bander oc formaledider herskaff / oc ynsker dennom vn[...] oc wlycke (med saadne eller and[...] ord / Jeg vorre til fred at de ble[...] ryschind galne. Jeg wilde at det kun[...] de gaa dennom saa oc saa) det m[...] vere en skendelig ting. Thi der so[...] de vaare vilde oc galne effter t[...] [...]uske oc forbandelse / da motte [...]adersotte alt saadant fornem[...] dig maa alt slig offuergaa.

Der som det ganger dennom ille / Ja vel / da skalt oc du neppelig løbe ram forbii / Der for er der inthet bedre / ænd at ynske dennom gaat / oc bede trolig for dennō oc holde dennom i act oc ære. Det er Guds egen villie oc beffaling / huem som andet giør / da giør hand wræt / oc synder / hand maa vænde for huad hand vil.

Den Prophet Jeremias vaar oc ingen gæck eller Nar / som streff til Jøderne i det Babiloniske fængsel et mercke ligt breff / Hierem. 29 oc ... formaner dennom / at ... ulle bede for den samme Stad / oc ... Kongen i Babel / vnder hues Re... nente de da vaare.

Beder for dennom ti... ren (sagde hand) for... ... det ganger dennom v... gaar det oc eder vel.

Oc som Paulus siger 1. Timoth. 2. Giører bøn oc, forbedt oc tacksigelse for alle mennniske for Konger oc al øffrighed / paa det at de maatte føre et rooligt oc stil- le leffnid i all Gudfryctighed oc ærlighed.

Her aff føre oc Jøderne den Høgeprestis Rabi Hananiah sprog/ (Gud giffuet at de vilde oc gøre de effter) Det er saa lydendis. Bed for kongens fred/ Thi der som ing fryct vaare/ da skulde vel den ene u den anden op.

Til det Fierde.

ER vndersotte deris øffr kierlighed plictig / saa at de d.nnom vel aff hiartet / Thi sa

der det / Huad du vilt at en an-
den skal gøre dig / det giør du
hannom oc saa.

Nu er ingen der aff oss der vilde io
gerne / at huer mand talde det beste
om hannom / oc lagde alting wd i
den beste mening / ynsked hannom
gaat / oc vilde vaare hannom ad sin
skade / Hey gør du oc din øffrighed
det sammeigen / da gør du ræth.

Der for / staar oc kerlighed der
wdi / at mand giør hueß øffrighed
kært er / dog saa wiith at mand
andler oc giør inthet emod Gud
oc Christen kærlighed oc mod vor
gen Samuittighed / Ellers heder det
a / haffuer du mig kiær / da giør
u icke det mig fortryder / oc som
nd pleyer at sige. Hand skulle vel
biide sig i sin finger / ænd hand
orde den deel mig skulle vere e-
mod.

Saa skal der nu vere en ræt-
skaffen kærlighed emellom vndersot-
te oc øffrighed / Øffrighed skulle saa-
ledis vere til sinds mod deris vnder-
sotte saa som en Fader mod sine børn
Her aff haffue oc de Romere deris
troe Borgmestere oc Raadmænd /
Herrer oc Fyrster / Kalled Patres
patriæ / det er / de haffue kalled den-
nom deris Faderlands fædre.

Der emod skulle vndersottene
beuise sig lydige / vænlige oc troe e-
mod deris øffrighed i all kierlighed
oc ydmyghed / saa som et gaat barn
emod sin Fader. Det vaare vel
deylig skik oc velbehagelig for Gud
saa at hand der med finge orsage ti
at giffue begge parther naade oc be
nedidelse bode til liff oc siel / som
lers forhindris alle vegne ved o
wyndeste oc genstridighed.

Saa haffue i nu hørd hu
vndersottis Regel er / som de ska

 ski

skicke sig effter / som er / At de skulle vere øffrighed lydig oc hørsom / oc giffue dennom tilbørlig skat / oc bede for dennom. Der offuer er oc tilkiende giffuet at vndersotte ere deris øffrighed fire stycker plictig / Skat / frict ære oc kærlighed / Gud almectigste regere alle gode vndersottes hiarter saa at efftersylge denne lærdom wdi Troen / at de kunde findis at vere Guds børn.

Den Fæmte Predicken aff Huusstafflen.

Huorledis Ecthemend skulle skicke sig.

Her

HEr effterfylger wdi Huuſſtaffelen den fæmte Regel/oc er Ectemend anrørendis / huorledis de ſkulle ſkicke ſig / mod deris huſtruer oc Ecte dannequinder. Oc endog ieg om dette oc det neſte efftersfylgende ſtycke nockſom oc wiidelig wdi Brudpredicken haffuer lærd/der ſom mand ellerſſ viide giøre der efffter.

Dog ligeuel vil ieg nu (inther deſſ mindre) oc noget ſynderligt d
om giffue tilkiende / oc ſaa k
des Ectemends Regel ſom de ſkū
al deriſſ liiffs tiid bequemelig ræ
ſig effter.

En Ectemand ſkal e
ſin Huſtru / forſørge hind
oc ſtaa hinde vel fore / ſ

ſom ſin medhielperinde ſom
hannom er giffuen aff Gud.

Denne Regel er vdtagen aff
den hellige Skrifft oc Guds ord / aff
de hellige Apoſtelers S. Pauli oc Pe-
tri vyndisbyrd / Fordi ſaa ſiger S.
Paulus Collo. 3.

I Mænd elſker eders hu-
ſtruer / oc verer icke bittere
mod dennom / Oc 1. Petr. 3.
I mænd boer hoſſ eders hu-
ſtruer med fornufft / oc giffuer
et Quindelige ſom det ſkrø-
eligſte redſkaff / ſin ære / ſom
e oc ſaa Naadens oc det evi-
liffs Medarffuinge / paa
et att ederſſ bøn icke ſkal vor-
e forhindret.

Saa hører nu en Ectemand
ry ſtycker til.

I. At hand elſker ſin Huſtru.
II. At hand forſørger hinde / pleyer hinde vel / oc trolig ſ[illegible]or hinde for.
III. At hand regerer hinde oc vnderuiſer hinde huad hindes Embed er i huuſſholdingh.

Til det førſte.

SAa ſkal en Ectemand aff hiartet elſke ſin huuſſ ſmycke eller huſtru / ſom hannom er tilſkicket aff Gud / oc det for mange orſager ſkyld

Førſt for Guds befalings ſkyld fordi ſaa ſiger S. Pouel Epheſ. 5

Mendene ſkulle elſke dem huſtruer ligē ſom ſig ſelff.

Der neſt for Guds Ordini ſkyld wdi quindens ſkabning / haffuer hand icke taget hinde aff dams føder / at manden ſkulle for ſin huſtru / Men haffuer taget giort Euam aff et reffbeen / I

hu

hand tog aff Adams siide' hart hoss hiartet / der som kærlighed boer aff naturen / Giffuendis der med tilkiende / at Manden skal elske sin hustru / lige som sit egit hiarte / Der fore sagde oc Adam.

Det er nu been aff mine been / oc kiød aff mit kiød / Der for skal Mennisken forlade Fader oc Moder oc holde sig til sin hustru / oc de too skal vorde et kiød.

Til det Tredie / Skal en mand er for elske sin hustru / Fordi at Gud ehager det synderlig vel som Jesus Zerach siger 25.

Wdi try ting haffuer Gud vel behagelighed / Nar brøre ere eenss til sinde / oc naoer haffuer hind anden kier /

oc

oc husbond oc hustru forliges vel met huer andre.

Til det fierde / Skal en Ectemand elske sin hustru / paa det at hand maa vndfly Guds vræde oc straff. Fordi saa siger Gud ved Malachiam Prophet i det andet Cap.

Malach. 2.

I mue vel vene oc sucke for herrens alter / siger herren / Der for vil ieg icke mere ansee eders Offer / icke heller noget annamme aff eders hænder / Saa sige i da Huor for det? Derfor at du Mand foracter din kierre hustru / som din herre Gud haffuer dig tilskicket / oc din medhelperende som du haf

forplicted dig til/ etc. Der
for seer eder fore/ oc ingē for-
acte sin kierre hustru.

Til det fæmte. Skal en mand
elske sin hustru for hindis fruct skyld/
Fordi der er mangen som haffuer et
træ kiær for det skal bære hannom
deylige fruct / saa skal hand io fast
mere haffue sin hustru kiær/ oc holde
hinde i act oc ære / for di at hun
skal bere hannom den aller edeligste
fruct paa iorden /som er deylige smaa
sonner oc smaa døtter/ Huilcke det
[..]ai vore oc blomstres til Guds ære
[..]de heer oc hist/ til det euige liiff.

Til det siette / Skal hand el-
ske sin hustru/ for Guds kalds skyld/
[..]om haffuer giort oss quinden til
[..]adsens / oc det euige liffs med-
a[..]ffuing / Der for skulle wii icke
[..]net rætte foracte / men ære oc els[..]
[..]i medarffuing.

Saadan

Saadane orsager skulle fororsage alle Ectemend / til at Elske deriss hustruer aff hiartet / wanseet at de vndertiiden ere noget straffelig / gøred icke ænd all tid saa tilbørligen / som det sig burde met rette / Thi wii haffue icke alle eenss gaffuer aff Gud / oc det kand icke altid gaa saa snorlig til. Der for maa den ene tolmodelig fordrage med den anden / oc met kærlighed beuise at holde hind anden noget til gode.

Fordi kærlighed (siger S. Peder) skiuler synders mangfoldighed.

Saa haffue i nu hørd at en Ectemand er plictig at elske sin hustru for mange aarsager skyld.

Nu kommer her et spørsmaal / huorledis skal hand da elske sin hustru ?

Lige

Lige som sit egit legom/ siger S. Pouel/ oc som Christus haffuer elst sin Menighed.

Der aff maa mand vel forstaa at Ecteskaffs kærlighed skal icke vere en almindelig slet kærlighed/ Men som Christus haffuer heden giffuet sit liff for sin Menighed/ saa skal oc en Mand elske sin hustru/ at hand vilde voffue sit liff oc læffned for hende. Oc saa som vor herre Christus haffuer icke forskut sin Menighed for hindis skrøbeligheds skyld/ men haffuer fordraget hinde met taalmodihhed/ oc giort hende hellig/ Saa skal oc en mand elske sin hustru/ Oc om hand ænd finde nogen bræck oc brøst hoss hinde/ da skal hand det icke i hastighed eller bitterhed/ men met forstandighed oc venlighed affuende oc forbedre.

In

In summa. En Ectemand skal
elske sin hustru offuer alle de ting paa
iorden etc. Dog saa at hand icke (sin
hustru til villie oc behagelighed) giør
mod Gud eller hans ord / Men altid
bestandelige bliffue i Guds fryct oc
hans ords ære/ Oc see sig til at Diff-
uelen icke forfører hannom.

Fordi det skeer tith at en Ecte-
mãd fanger lyst til at dricke oc daab-
le / til vnde selskaff / oc andre løse
Quinder/Saa snart som slig lyst be-
tager en Mands hiarte / da acter
hand sin hustru en ringe ting / oc let-
telig wdslycker al Ecteskabs kærlig-
hed / oc der aff yppes oc kommer all
wraad. Oc dieffuelen driffuer oc
vel offte sit spil / at Mandens for-
ældere hitzer hannom vd-emod sin
hustru. Tuert emod forføre hustru-
ens wenner hinde mod Manden
Eller oc der kommer ellers en wnyt-
tig mund som fører Manden noget
til øre / Nar mand det nu lettelig

J Troe

Troer / da er det snart vde met Ectestkaffs kærlighed.

Der for er det nødtørfftigt / at mand vocter seg vel for hine vnyttige munde / oc for hine Nidtkærhedtz aander / bradhastighed / vnde selskaff oc saadan flere Splitactige oc skadelige stycker / Oc saa megit er nu sagd om det første Ectemends embede / At de skulle elske deris hustruer / huor for / oc huorledis / oc huor for de skulle vocte sig.

Til det andet.

EN ecte mand er plictig til at forsørge sin hustru / oc det er tilbørligt. Først for naturlige samenuærilsis skyld / fordi at quinden er naturlig kommen aff Manden. Lige som et Træ aff roden / Liige som roden aff naturlig viiss holder nu træed ved

ved magt / saa skal Manden oc næ-
re sin hustru / forsørge hinde / oc icke
lade hinde liide nød.

Der nest er io Quinden skafft
for Mandens skyld / Saa er hun oc t
saa her for hans skyld / lige som he
Suenden for herrens skyld / Er da
nu det ræt / at en herre forsørger sin
Suend / saa er det oc saa i alle maa-
de reth at Manden nærer oc forsør-
ger Quinden / som hannom aff Gud
til en Medhielperinde giffuen er.

Paa det siste / Saa vdkræffuer
oc sadant Guds beffaling / oc paa-
lagde straff / Fordi til Adam sagd
Gud.

Vdi dit ansigtis sued
skalt du æde dit brød.

Quinden skal bære Manden
fruct / saa skal Manden nære o
forsørge bode hustru oc børn.

Men huor med ſkal hand dæ
forſørge hinde ? Først med hueſſ hun
ſkal æde oc dricke / hand ſkal icke
ſtedze ligge i dranckerhuuſſ / ſom de
folck pleye at gøre der er ſlet gudlø=
ße / ſom fordricke alt det de eye / deß
emellom lade huſtru oc børn hiemme
lide bode hunger oc kummer. Item/
den Mand ſom er bode karſk oc ſund
oc kand arbeide / hand ſkal redelige
legge vind paa / at hand forhuerff=
ue noget / oc icke gaar ørckeloſſ hæn
oc vænne huſtru oc børn til at bæt=
le / oc riiſſue maden aff munden fraa
andre / oc der offuer lade ſine oc lide
nød der til. Item en ectemand ſkal
oc ſit huuſſ ſaa forſørge med hues
hand ſkal æde oc dricke / ſaa at det
er ingen mand til ſkade. Fordi et
Quindfolck i ſin ſkrøbelighed / i
barſelſæng / oc god tid der effter
ſkal langt anderledis vere forſørget /
end den ſom er karſk oc ſund / Item
Mand

Mand ſkal oc ſaa ſin kaaſt oc tæring ſaaledis belæmpe/ at det kand ſlaa frem / ſaa at mand icke omkommer altſammen paa en dag/ oc der effter ſue paa kløerne oc ſuelte.

Der neſt ſkal en Ectemand forſørge ſin huſtru/ met ſkoe oc klæder hederlig oc nødtørfftig/ icke lade hinde plat gaa nøgen oc blot / men klæde hinde effter ſit kalds oc Stads leylighed oc lands brug/ ſæd oc vaane / oc icke hænget alt paa hindis halſſ / oc bryde ſlæt offuen vd med hoffmod.

Det maa icke ſtraks altſamen vere floegel eller ſilcke oc kartæchen/ Huer mand klæde ſin huſtru effter Landſens brug/ oc icke tage noger nyt op / ſaa ſom værden er foruitz oc haffuer for megit at betracte/ T emod taler S. Bernardus i ſaa m de.

Kaaſtelige Klæder oc offuerflødig ſmycke er et tegen til lætfærdighed/ En wbeuaanlig klædning/ ſom er megit kaaſteligt/ giør ſkelſfue øgne/ oc wuillige naboer. En Quinde ſom er nock ſmycket/ oc der offuer begiærer flere klæder/ hun giffuer tilkiende/ at hun er lætfærdig oc wſtadig i hiartet.

Saa haffue i nu hørd for det andet/ at en Mand er plictig til at forſørge ſin huſtru det hun ſkal æde oc dricke/ Klæding oc al anden nødtørfftighed/ oc huor for hand ere inde det plictig.

Nu maa de ſee til/ huad for regenſkaff de ville gøre Gud paa den yderſte domme dag/ de ſom lade deris huſtru oc børn ſidde hiemme wfor-

wforsørget oc de holde sig til skalcke-
slør / oc løbe effter krig oc orlog/ oc
saa plat aldelis inthet betæncke de-
ris embed oc paalagde Regel. Item/
de som fordricket/ fordaablet / oc i
andre maade wnyttelig fordaayer alt
det som de æye / Oc vel motte dog der
aff stundom forsørge hustru oc børn/
oc deris ganske huuss/ fast bedre bode
med næring oc bi æring/lade dennom
alligeuel lide hunger oc tørst / frost oc
nøgenhed / oc kunde dog det vel be-
dre/ oc raade bood paa. Sande-
lig (tror mig ickun) saadane wtroe
Ectemend/de haffue et suart Regen-
skaff at gøre for dennom. De tør oc
det icke tencke at deris Bøner bliff-
ue hørd/ Fordi Gud vil icke anse
deris Bøn / Saa som Malachias
Prophet truer dennom aff. Der for
betencke sig huer for sig/ huad han
nom vedkommer i sin statt oc ka
oc skicke sig der effter/ oc hues han
icke det vil / da kommer Guds vrede
oc straff hannom paa halss.

Til det tredie.

SKal en Ectemand oc regere ſin
huſtru / det er / hand ſkal vere
herre oc hoſbonde i huuſet/ oc huſtru-
en ſkal vere lydig oc vnderdanig/ For-
di Gud haffuer førſt ſkabt manden /
der neſt Quinden/ oc Manden er
quindens hoffuid. Der for ſkal hand
haffue Regimented/ oc icke quinden.
Fordi det er vſkickeligt nar quinden
haffuer Regimented i huuſſe offuer
manden/ Det kand icke vel tage god
ende. Saa haffuer det oc ſaa Gud
forordineret / oc hand haffuer lagd
korſet paa Eua oc alle hindis døtter
at hun ſkal ydmyge ſig vor ſin mand
oc vere hannom vnderdanig / oc
manden ſkal vere hindis herre.

Denne Guds ſkick ſkal mand
icke forandre/ Der haffuer oc ingen
mand mact til / at offuergiffue ſaa-
dan regimente / oc oplade det en an-
den

den perſon i Ecteſkaff / Det ſticker ſig oc icke at huſtruer eller børnene haffue Regimente offuer manden oc faderen / de kunde oc det icke beſtaa.

Summa vdi huuſſregimente ſkal Manden vere herre / Det lærer oſſ oc ſaa menſkelig fornufft / Efterdi at Manden naturlig haffuer mere forſtand / forfaring / krafft oc ſtyrcke / ænd quinden haffuer / da ſkal io hand met rette vere quindens herre oc meſtere.

Der for ſkal huer Mands person føre ænd hand giffuer ſig i Ecteſkaffs ſtat / vel granſke oc beſinde om hand er duelig oc bequem til huuſſ regimente / oc om hand met forſtand kand regere en quinde / ſaa at hun vorder hannom lydig oc Troe om hand kand vnderuiiſe hinde i dygd oc gode ſeder / om hand kand holde ſig venlig oc trolig mod hinde. Item hand ſkal oc ſee paa perſonen ſom hand troloffue vil / huorledis

M ſka ue ha u

hun er ſticket/ om hun er et vild/hoff modig/ egenſindig / hardnacket / ſpadſk / diur.

Thi det er vnt at holde huuſſ med ſaadanen / Eller oc om hun er vel optucted aff forelderne/tuctig / ſtille/ blufærdig/gaffnsgoed oc ſandrue / Om hun oc haffuer kund lid oc fordraget at forelderne/hoſsbonde eller huſtru for hindis ſeenfærdighed haffuer ſtraffet / lærd oc vnderuiiſt hinde.

Der neſt maa mand i Ecteſkaffs indgang begynde regimente / holde huſtruen til huuſſbeſøring/icke lade hinde gaa ørckeløſſ eller at ſpadzere / men wænne hinde til quindegerning/ at kaage/ ſpinde / wircke / ve/ at haffue tilſiun til fæ oc andre ſaadane huuſſarbed.

Der ſom mand det icke giør i gyndelſen / men lader hinde ſtedze haffue ſin egen villig / da ville de ſiden holde det for en ræt / der offuer

bliffuer

bliffuer det en vaane/oc kommer paa det siste inthet gaat aff. Eua vor skøn / Adam haffoe hinde kier / lod hinde sin egen villig / hand ville icke fortørne hinde/ hand aad æbled hende til villig / des kom hand i iammer oc nød / siden hialp efftergraad oc klage hannom slæt inthet. Ad.

Her skulle da Ectemend det oc mercke / om de ænd vel aff natur forstandeligere oc viisere ere ænd quinderne / da skulle de dog deris raad icke foracte / men høre til huad Gud ved sin hiartens kiere gaffue raade vil/ oc saadant vel offuerueye om det samme raad duer at efftersylge eller ey. Thii fromme Christelige dannequinders raad / ere icke altid værd at foracte / Haffde Abraham icke fuld den gamle huussmoder Sara hindis raad / da haffde vel den Juncker Jsmael vordet voxen hannom selff paa hals eller oc kommit Jsaac en skade paa. M. skal altid act. de

Pilatus

Pilatus hustru gaff hin-
dis herre det raad / at hand
skulde inthet haffue at skaffe
met den wskyldige Christo.

Der goffue vel Pilatus nu stor
ting til / at hand haffde lyd dette
raad.

Saa skal Manden nu de Quind-
folck som Medhielperinder icke for-
acte / men oc gerne høre deris me-
ning / oc dog met forstand i all ting/
icke strax lyde dennom (Saa som en
Mand skal i sandhed icke ænd altid
gaa effter sit egit hoffuid oc gode
tycke) men vel granske begyndelsen /
medelen oc ænden i alle sager. Oc be-
tracte huad der kunde vdrættis til
Guds ære / oc til deris egen forbe-
dring for wden en andens skade.

Der skal oc en Ectemand rege-
re sin ecte dannequinde met for-
nufft/ icke knudde hinde / bande / stø-
de/ rye oc offuerfuse / slaa / skiude el-
ler

ler træde hinde vnder føder / der aff
bliffuer ſielden gaat Ecteſkaff/ Men
nar huſtruen icke handler oc ſticker
ſig wel / da ſkal Manden bede oc for-
mane hinde at hun affſtaar/ vil hun
lyde/ wel det er gaat/ wil hun icke/ da
maa hand icke ladet bliffue der wed/
men gøre der noget mere til / Thi
hand maa alt ſuaare oc gøre regen-
ſkaff ſaa vel for ſin huſtru ſom for ſig
ſelff. Der for ſkal hand ſaa ſige /
Kiere huſtru / Jeg beder oc forma-
ner dig gerne at du vilt offuergiffue
oc affſtaa din wdygd. Nu hielper her
huercken bøn eller formaning til/ Nu
vel/ vilt du icke met villig / da maa
ieg gøre der andet til / ſom dig ſkal
icke vel behage. Fordi ieg vil icke for
din ſkyld falle i Guds vræde/ oc fare
dieffuelen i vold.

Men mand ſkal icke der for
ſtrax met wforſtand fare hæn / men
bruge ſin fornufft / ſøge gode mid-
del

vel oc lempe / met huilcke hand kand hinde keyse oc forferde fraa sin wdygd / oc ægge hinde til rætning oc bedering. Thi met hug oc slag / offuerskrigen oc forhastelse retter mand lidet wd / En quinde motte oc vere saa saare vanartig / at hun funde icke altid sin mand i det gode sind / Finge hun der offuer en mundfi¦ch / da motte hun det oc beholde / Men at sagen skulle der met bliffue forbedret der vorder inthet aff.

Der for skal en Ectemand staa sit regimente for i god fornufft oc skal føret i al god aluorlig venlighed Nar en Ectemand holder oc vdrætter disse stycker som ieg haffuer nu fortald / da giør hand det som ret er / oc det som hans kald vdkreffuer.

Men da handler en Ectemand mod sit kald / nar hand icke elsker sin hustru / hand seer hinde icke til gode / icke staar hinde trolig for / oc icke forsørger hinde til nødtørfftighed

hed/men ſticker ſig forſømelig/ wuen lig oc wtroo emod hinde / oc beuiſer det met gerningen / der kand inthet gaat vere hoſſ / Men der aff yppes wenighed oc Guds ſtraff der til/ ſaa begynder ſig heer helffuede ſtrax oc vaarer fremdelis bode heer oc hiſt til euig tid.

Der for ſkulle alle Chriſtelige fromme Ectefolck betencke den ſtore vor herris Chriſti oc hans kierre bruds den hellige kirckis hiemmelig-hed / oc den effterfylge / paa kalde hannom om den helligaand / at de motte ſaa wdi huuſſregimente leffue ved ſamme underuiſning /lærdom oc regering / at Gud ſkulle ingen fortør-nelſe faa / men velbehaglighed / oc de motte giffue andre gode Exempel/ oc ſelffue leffue/ vere oc bliffue ſom fromme guds lydige børn / at de ſaa motte arffue i troen det euige liiff oc ſalighed / Amen.

Den

Den siette pre-
dicken i Huusstafflen.

Huorledis Ecte danequin-
der skulle skicke sig.

Wdi Huusstafflen haffue wi tilforne forhandled den fæmte Regel om Ectemend/huorledis de skulle vel oc retskaffen skicke sig wdi deris stath effter Guds ord oc villig / oc huad de skulle vocte sig fore/ Nu fylger her effter den siette Regel oc er Ectequinder anrørendis oc lyder saa.

En Ectequinde skal beuise sig wdi hederlig fryct / emod sin ecte Mand/ hun skal vere

vere hannom hørsom / troe/ oc huld / med en sactmodig oc stille aand mod huer mād / icke kiffue eller trætte oc holde det siste ord / Børn oc tienste-folck optucte oc regere i Guds fryct oc kiærlighed.

Nu wel/ Saa hører i Quind-folck huad eder tilhører i eders kald oc statt. Oc endog at der bliffuer langt mer oc rundeligere handlet om paa en anden tid / synderlig vdi Brudpredicken / Dog ville wii paa denne tid try stycker kortelig forgif-ue:

I. Huorledis en Quinde skal skicke sig emod sin ecte mand.

II. Huorledis hun skal skicke sig imod andre folck.

III. Huorledis hun skal skicke

mod ſin egne børn/ oc ſin tie-
niſte folck.

Til det førſte.

Hves hindis Ectemand er anrø-
rendis / der ſkal hun giffue act
paa fire ſticker / ſom ere deſſe / At
hun ſkal elſke ſin Mand / frycte han-
nom / vere hannom hørſom oc troe.

Førſt ſkal en Ectequinde elſke
ſin huußbonde icke anderledis ænd
lige ſom ſig ſelff. Jntet paa iorden
ſkal vere hinde kiærere / icke ænd oc
eder oc Moder / Men hun ſkal
aſſue ſin Ectemand ſaa kiær ſom
it eget hiarte / alt det gode hun vn-
er ſig ſelff / det ſkal hun oc ynſke
a Mand. Fordi vor herre Chri-
us haffuer hinde ſelff til ſagd.

Thoo ſkulle vere et ki-

Det

Det ſkal io forſtaas om ſlig
kerlighed / At hiarte/mod/ ſind / oc
tancke ſkal alſamen vere bunden i
kiærlighed / wdi ſaa maade / at
der ſkal inthet vere adſkilligt/Mand
finder vel de Quindfolck ſom elſke
deris Mend / men det for deris ſund-
heds/ Riigdoms/ ſtyrckes oc ſkøn-
heds ſkyld / Denne kerlighed er icke
lenge beſtandig/ oc er icke ret Ecte-
ſkabs kerlighed. Fordiſaa at en
quinde ſkal icke ſynderlig elſke ſin
Mand for ſlig forgængelig tings
ſkyld / men der for ſkal hun elſke
hannom / fordi hun veed at hand
er hinde giffuen aff Gud / vere ſin
enthen riig eller fattig / ſkøn eller
faffuer / ſund eller ſiug.

Den konge Mithridates vo
foriaget fraa land oc folck / han
quinde haffde vel maat bleffuet
riget/ oc fortøffuet til bedre mot

 vord

vorde / Men hun fulde sin herre effter oc sagde / Huor min kerre mand er / der er oc min riigdom oc mit kongeriige / hun ælskede sin mand retskaffen / Der for fik oc icke kærligheden ænde / den tid lycken aff fald.

Wi lesse om nogre Quindfolk sō haffue icke mere begerid / ænd at de motte en gang komme deris mænd hiemmelig til ords / som sade paa deris hals / Den tid det bleff dennom vndt oc tilstæd / da haffue de omskyfft kleder i fængselet / oc lode deris Mænd gaa hæn wd / oc de ere bleffne i fangehuuset i deris sted igen / oc de haffue i saa maade giffuet sig selff ffs vaade for deris Mænd.

Er det oc icke et synderlig Exempel wdi Quindfolck paa Ectescaffs kærlighed / som burde met rætte aldrig at forglemmis ∴ At mand wdi Engelands Hystorier / læser om Kong Rubert / Den tid hand drog

til

til dē hellige graff/ da fick hād døde-
lige saar vdi sin arm aff et forgiff-
tigt vaaben oc værge / oc icke kunde
komme til helbrede igen / vden nogen
anden vilde vdsue hānom forgifftig-
heden aff saared/ huilcked der kunde
neppelig skee vden stor liffs fare. Der
vilde hand ingen trænge eller tuinge
til at giffue sig vdi slig fare/ Men
den tid hans hustru Droningen fick
saadant at vide/ da haffuer hun (der
hand soff) begynt at vdsue forgiff-
tigheden aff saared / oc der hand
vaagnet op / da vilde hun icke allige-
uel lade aff/ ind til saa lenge hun fick
renset samme saar aff al forgifftig-
hed/ oc i saa maade ræddede han
liff / Den vdsuede forgifft spud
hun altiid hæn/ saa at det/ ved Gud
forsiun / haffuer hinde ingen skad
giord.

Saa er nu en Ecte hustru plic-
tig til at Elske sin Mand som
egit liff oc leffned.

Der nest / Skal hun oc fry-
ete sin Ectehoßbonde / icke saa / at
hun skyer hannom / eller skal forskre-
ckis for hannom / nar hun seer han-
nom / Men at hun beuiser sig emod
hannom vdi hederlig fryct / nar hun
taler hannom til / eller kræffuer hues
til huuss holding er behoff / eller oc
nar hun giffuer honnom suaar paa
hans befaling eller spørsmol / da skal
saadant icke skee met vnyse oc let-
ferdig ord / men met ydmyghed / ven-
lighed oc æres beuisning. Fordi at
en dannequinde skal viide det / at
hindis mand er hindis kierre herre /
Saa skal hun da vere hannom vnder-
anig / oc moxen med skelffuen oc
ffren / som Dauid i Psalmen sag-
de.

At mand skal tiene her-
ren med fryct oc med beff-
n.

Oc

Oc taler dog icke om slig fryct
eller beffren / at mand skulde sig for=
færde for Gud som for en rætter=
mand eller Bødel / Men at vor tie=
niste som wi ere Gud plictige / skeer
med God act oc anseende / saa at
mand icke fortørner hannom.

Saaledis skal en Dannequin=
de i suaar oc tiltal skicke sig mod sin
Mand / at hun giffuer io god act der
paa / at hun icke taler alt for megit
eller wskelligt oc fortrædeligt / saa at
hun icke giør sin Mand harm oc for
tørnelse / Slig fryct skal hun haffue

Det staar oc saa offuermaa
hederlig oc vel / nar tuende folck wd
Ecteskaff haffue huer andre kiær
aff hiarted / oc dog ligeuel d
hoff / at hustruen er noget bl
færdig / nar hun noget adspø
sin mand / eller taler hannom til /
ler skal giffue hannom suaar / ick
da føgger heer wd altho die

eller kæck (huilcked der staar wegit ilde) men at hun beuiser sig mod sin Mand smuck besindig med ydmyg venlighed oc hederlig fryct.

For det tredie/ Skal en Quinde oc vere sin Mand lydig / oc hørsom / fyllactig oc villig / wdrætte huad som helst hand biuder oc beffaler.

Huad i dag skal skee det skal hun icke forhale til morgen / icke purle mod manden / Men skal flux nuggen oc fracker vdrætte hans beffaling / oc in summa / beuise hannom al Christelig lydighed / Lige som oc S. Peder formaner wdi det 1. Epist. 3. Capittel.

Quinderne skulle vere ...eris Mend vnderdanig lige ...m herren / saa som Sara ...er sin Mand Abraham vn...rdanig / oc kallede hannom

sin

sin herre / hues døtter i ere
vorden / der som i gøre vel.

Paa det siste / Bør en from 11
Ectedannequinde at vere sin Mand Tro
troe med liff oc gods / saa at hun io
ingen haffuer kierere / eller elsker / eller
er til villig lige ved sin Mand. Thi
det er en gruelig / skendelig oc fordø= Hoc
melig synd / med huilcken en quinde sken
styrter sig i Guds vrœde oc i helffue- gru
dis affgrund oc hun giør emod Gud / syn
emod œre oc rœt / emod sin Mand /
emod Fader oc Moder / slect oc ven-
ner oc emod sin egne børn / emod alle
lou oc rœt / emod natur oc fornufft /
Huilcken Quindfolck der saa for-
glemmer sin troe / det er saa megit
des værre / at ingen Moordere elle[r]
Manddrabere gior dert større skade.

Der for see sig huer besynderlig
vel for / at hun holder sin Ecteskaffs
troo oc loffue.

Der neſt / ſkal en Dannequinde vere ſin Mand troe / at hun ſkal thie qwær / det ſom hiemmeligt er / oc at hun inthet ſkal forøde wdi huuſſholding / ſaa ſom offte ſkeer / at quinderne hiemmelig omkõmer / ſæl hæn / oc fordricker hues den arme Mand i ſtor kummer med ſuart arbeyd forhuerffuer oc tilhobe ſamler.

Nar en Quinde er icke troo / oc holder icke til raade i huuſſe / da kommer en fattig Mand ſent oc langſom til næring oc biering / Oc nar hand ænd haffuer ſin gode biering / da bliffuer hand icke lenge der hoſſ / ſaa mue de bede tilſamen / med deris arme ſmaa børn ſnarlig gaa om oc tigge.

Synderlig handle oc de quind folck offte wtroligen i huuſſholding for den formaledidede hoffmod ſkyld paa det at de kunde ſtyrcke den alle- / oc at de ſaa kunde praale mere

ænd

ænd andre / Men det sticker sig dog icke vel.

Men en troe Quinde som hielper sin huusſbonde til/ at forbedre oc holde deris biering wed mact / oc affnærier skade ehuor hun kand oc maa hun er all ære værd / saa som mand finder ænd nu saadane fromme Dannequinder/ Gud ver loff. Oc saa megit paa denne tid kortelig om det første stycke/ Huorledis en hustru skal sticke sig emod sin Mand / Først at hun skal elske hannom aff hiartet / der nest at hun skal beuise sig wdi hederlig fryct mod hannom / det tredie i lydighed / det fierde at hun skal vere hannom troe.

Til det andet.

SKulle oc Ectequinder lere/ huorledis de skulle sticke sig / emod andre Folck wden deris huuſſ

kie

85

kierre venner / En dannequinde kallis i den hellige Schrifft/ et huussmycke/ oc hoss oss Danske en huussfruue / Der for vore det vel oc best/at en from dannequinde bleffue hiemme i huusse/ oc lode sig icke see at stime oc buldre megit eblant andre folck Fordi at Quindekøn haffuer dog synderlig den anfæcting / at huer mand dømer om dennom / saa at ænd oc en from oc ærlige dannequinde kand icke gaa offuer en gade / at der falder io 10. eller 15. dom offuer hinde / Den ene er hun for hoffærdig / den anden for slattiguurden / een kand hun icke tale til maade / en anden kand hun icke gaa saa ræt / den ene straffer hindis gang/ den anden hindis klædeben/ een giffuer hinde dette/ en anden det naffn / saa som værden er saare lætferdig.

Men huilcken der holder sig hiemme oc tager vaare paa sit huuss regi-

regimēte / hun bliffuer io ſlig ſqual-
der forbii. Fremdelis foruden det / da
ſtaar dette oc megit ilde / nar quind-
folck tiit oc megit gaar oc ſpadzerer
paa gaaden oc anderſteds.

Hun maa io gaa paa marcked
oc til Kyrcke / men ſaddant ſkal hun
raſk oc fracker vdrætte / oc icke ſtaa
oc hiiffue oc holde køg paa gaden / oc
beſtille lands oc riigis nødtørfft /
(det ſkicker ſig icke vel) hun giffuer
der med orſage til alle honde ſpaat oc
bagtalelſe.

Men efftterdi at ſomme fol-
ckis beſtelling oc handel det vdkreff-
uer / at ærlige Quindfolck / paa de-
ris Mænds befaling / haffue ſelffuer
vden huuſſe paa marcked eller ander
ſtæds noget at vdrætte oc beſtille.
Oc deſligeſt mange fromme huſtrue
vndertiden ſkulle io gaa hæn vd e-
lant andre folck / paa huuſſholding
vegne eller til Bryllop / eller til Daa

oc

oc anden ærlighed / oc for ærlig sa-
ger skyld/ oc paa det at mand kand
leffue venlig oc vel med hind anden /
Da skulle de giffue god act paa/ at de
lade skine paa dennom den rætte
Quinde dygd/som kallis tuct oc ære.

En mands person maa giffue
act paa megit oc mange hande ting
eblant folck / hand maa oc betencke
mange honde dyder at hād lader den
nom skine paa sig eblant andre folck.
En quinde haffuer det slet inthet be-
hoff / hun haffuer inthet at acte paa
vden paa en dydg (som ieg sagde)
paa Tuctighed oc ære / Huilcken
Quinde som haffuer Tuct/ hun haff
uer alle dygder/ Men huilcken der er
vtuctig / hun er ingen loff værd/ om
hun ænd vaare den schøniste oc vel-
talendeste/oc beste huussholderinde /
huad som helst hun vere kunde.

Det er snart til oc saare lette-
ge at forspelle dygd oc ære eblant
folcke

folcke/ med løſſe facter/ oc nar mand
haffuer for megit aff munden / Det
ſtaar en Quinde icke vel at ville ſted-
ſe haffue ſnacken/ oc ſtille ſig med ſin
facter oc lade / lige ſom mand wilde
nu falde neſegruſſ i fadet / oc ſtrax
flagre offuer bordet bode met hæn-
der oc føder/ oc der med raabe oc kag-
le/ at mand maa høre dennom trye
huſſe der fraa.

Thi (des wær) det er der til
kommen i denne tidt / at et Quind-
folck ſom meeſt kand kladre oc kom-
me groffueſte guffer oc løſſactig
ſnack affſtæd / hun lader ſig tycke /
at hun er den beſte/ oc den ene vil icke
giffue noget den anden tilforn. Der
gaar det ſaa til eblanth dennom til-
ſamen / lige ſom ebland hine druckne
bønder / Oc det ſkal hede at vere
lyſtig oc gladføer / Men huad er
da det før en løſt / at mand
forglæmmer all tuct oc ære / ell-
meent du / at den der nogen for-
ſtand

forstand haffuer/ at hand kandt an-
det døme/ ænd det hand hører aff
ord/oc seer paa gerningen oc wduor-
tis facter.

Der for skal en fromme Erlig
Ectequinde skicke sig hederlig oc tuc-
tig/ Tuctig (siger ieg) blant andre
folck i ord oc leffned / Det er bode
hinde selff oc tesligest hindis Mand
til ære. Der nest skulle dannequin-
der met andre Mænd oc unge karle
icke haffue mange ord eller skæmpt/
men skye det alsammen som kand
giffue enthen hindis Mand eller an-
dre forargelse/ eller hinde selff for-
tænckelse/ De skulle oc haffue en stil-
le oc sact aand emod huer mand/ icke
flemmelig offuerfuse folck/ eller skæl-
de oc forhaane/ icke heller giffue gu-
ffer eller spaatske gloser wd / eller
baguaske oc fortale nogen anden/
icke kiiffue oc trætte eller altiid be-
holde det siste ord/ men holde sig tuc-
tig/

etig / venlig / sactmodig oc stille / Vorder hun der offuer forsmælig tilstalen / da skal hun dog icke begynde trætte / eller slaa eller riffue sig / men effter sagens leylighed giffue dennom tilkende som haffuer mact oc beffaling at formeene saadant. Oc see sig so vel fore at hun ingen med klædesedt eller anden hoffmod giffuer forargelse eller vnde Exempel. Oc saa megit om det andet stycke / huorledis fromme Ecte dannequinde skulle skicke sig emod andre folck. For se.

Til det tredie.

HVorledis skulle de nu skicke sig emod deris børn oc tienstefolck: Kiere venner / Heer vore vel nyttelige at gøre en heel predicken wdaff. Fordi børn att optucte / det er [illegible]delig icke en ringe konst / oc det li[illegible] saare megit paa moderen.

tredie

O huor mangen moder der for-
derffuer sin egne børn med deris eff-
terladende oc keellig optuctelse. Der
for skulle alle Ecteqvinder videth/ at
de ere skyldig at opføde deris børn /
oc regere dennom / oc de tuende sty-
cker skulle strecke sig til Guds fryct
oc Guds kerlighed / Mand tørff i
sandhed inthet vænne eller opføde
børn til hoffmod / ørckeløsked / el-
ler til drick oc fradzerie / de lere det
vel aff den onde værden eller oc aff
sig selffuer.

Huem der elsker sit barn / oc
huem som tencker at leffue med ære/
hand skal icke vænne sit barn i vng-
dom til braagede / vdhuggen oc læt-
dighe klæder / Ingen menniske
troer det huor snart saadan hoffmod
oc lætferdighed kliuer sig paa børn /
oc siden henger ved dennom all deris
s tid / der giffuer en moder offte
r orsage til/ Oc Mændene lader

sig

sig herlig raade som quinderne ville / oc da gaar det saa til / at den ene gæck opføder den anden / Det burde sig dog icke saa at vere.

Der nest skal mand icke lade børn gaa ørckeløse hæn / nar de komme til skælss alder. Thi nar de bliffue vaant til denne wdygd / siden gøre de aldrig gaat eller gaffn emeden de leffue / Oc der som du viste vel at du kunde efftterlade dine børn mange tusinde gylden aarligen at fortære / lad dennom dog (ven lille) icke gaa ørckeløse. Er det en dræng da lad hannom studere / eller lere nogit handuerck / Men er det et møbarn / da lad hinde sye / spinde / lesse / vir=cke / oc kaage oc saadant mere / for di ørckeløßhed / er en moder til al wtuct / alle laster oc wdygd. Ørkeløshed.

Nar børnene ere nu f[illegible] ua[illegible]n / oc komme til skæls alder / da se[illegible] [illegible] moderen vel til / at de ick[illegible]

 bliffue

bliffue Gudløse/ Men holde dennom flitelig til kircke / at de icke mue foracte predicken/ tilstæde dennom icke at suerge oc bande. Oc effterdi at drenge nar de bliffue fremuoxen/ pleye meste parten at giffue sig fraa huuss hæn vd enten til studium/ eller oc til noget handuærck / men pigerne bliffue hieme. Saa bør da en from huussmoder at giffue vel act paa / at de ærlig / Christelig / dydelig oc vel optucktis / Ingen moder lade sin daatther gaa ørckeløss men skicke hinde hæn i køcken/ lade hinde oc saa hoss andre Tiunde oc tienstefolck legge en hand paa med / kaage/ thoe/ røcte fæ/ maalcke kiør/ etc.

Det skader dennom plat inthet der som detis hænder bliffue ænd noget haarde der aff / det staar saa megit des bedre.

Mand an seer en vng pige ere for at hun er vaant til arbeyd /

ænd

ænd hun haffde gaaed ørckeløſſ hæn
oc draget bode handſke oc guldringe
paa.

Troe mig Jngen tager ſig der
for en huſtru / at hand acter at haff-
ue hinde ſom en naadige frue eller
tuctquinde. Vdi lige maade ſkulle
fromme Modere icke lade deris døt-
ther alt for megen friihed / icke til-
ſtæde dennom effter deris egen vil-
lig at holde ſamquæm i marcken / el-
ler gaa hæn oc ſpadzere vd paa
Landsbyer / icke heller at vere i al-
le dantze / Men huad hederligen
kand ſkee met tuct oc ærlighed / det
haffuer ſin beſkeed.

Jn ſumma / En Moder ſkal
icke lade ſin daatter komme alt for
viith aff ſit aaſiun / oc icke giffue
hinde loff at komme nogen ſteds
hæn / vden hun er ſelffuer der hoſ /
eller oc veed at der er enthen een e
flere ærlige fromme piger eller d..

nequinder med hinde/ Synderlig vil
ieg det Christelig oc trolig raade oc
formane i denne Menighed oc heele
Almue/ at alle fromme forældere de
giffue ingenlunde deris døtter loff/
huad heller de ere vnge eller gamle
til nogen Afftendantz at forholdis
eller forhindris offuer klocken er ot-
te/ eller om vinteren til liuß tendis/
Thi der er da huercken tuct eller ære/
synderlig nar selskaff fanger et ruuß
paa/ saa skøde de da huercken om
Gud eller øffrighed. Tesligest skul-
le Modere det icke lide at deris døt-
ter quæder boole viser eller anden
dict/ vden allene aandelige viser/
Saadane haffue wii (Gud vere
loff) mange oc nock at mand kand
den lange tid der med fordriffue.

Samaledis skulle de oc i den
stæd de pleye at syge euentyr oc snack
... om Guds ord/ Euangelia oc
...re Bibliske Hystorier/ Men hues
de

de vilde icke det giøre saa skal mand
da komme dennom til at holde mun-
den paa sig / oc thie quær. Mand
maa dog icke altiid stede dennom at
haffue deris egen villig.

Saa giør en Dannequinde
ræt i sit kald / der som huu i saa maa-
de skicker sig emod sin mand / emod
andre folck / oc emod hindis børn.

Men da giør en Ecte hustru
tuert emod sit kald / nar hun icke el-
sker oc ey frycter sin Mand / oc er
hannom icke lydig / icke vænlig / oc
ey troe / lader sig icke nøye meden
lempelig forsøring / saa som hindis
Mand kand formue / men er egen-
sindig / wlydig / wtroe / wfredsi-
melig / trætactig / vil stædze haf-
ue det siste ord / oc er forsømelig i
sin børns oc tieniste folckis optuc-
telse / Der kand ingen velsignelse
re / men idel forbandelse oc fordi-
uelse.

Men naar en Dannequinde ski-
cker sig i sit kald effter Guds ord / oc
forbemelte Regel / der giffuer Gud
lyke oc salighed timelig oc euig / A-
men.

Den siuffuen-
de Regel.

Huorledis forældere skul-
le skicke sig / emod deris
børn.

DEr fylger nest eff-
ter i huusstafflen den siuff-
uende Regel / oc taler om for-
eldere / Huorledis de effter Guds
ord oc beffaling i deris kald ræth-
ferdelig vandre skulle / huad Fader
oc

oc Moder rettelig i deris embed bør at gøre oc er saa lydendis.

Forældere skulle med ledmyghed oc fornufftig straff/ opføde deris børn til tuct oc Guds fryct / der nest alle menniske til hielp oc tieniste.

Hoff denne korte Regel skulle alle forældere lere at de ere deris børn skyldig try ting.

I. De skulle forsørge dennom deris næring.

II. De skulle vnderuise/optucte oc opføde dennom.

III. De skulle oc straffe dennom med fornufft nar de giøre wræt.

Til det første.

GVd haffuer det saaledis beskicket / oc i naturen indplanted / ænd oc i de vskellige diur / at de haffue deris vnger kiære / oc haffue omsorg for dennom oc skaffue dennom deris næring / Huor megit mere skal et menniske som haffuer skel oc fornufft / giøre sin fliit at hand sine børn (som hannom er giffuen aff Gud / oc ved Christi blod ere kiøpte fraa synden / døden oc helffuede til det euige liff) forsorger / oc beskaffer dennom deris næring til mad oc dricke / til skoe oc klæder / dog icke til offuerflødighed / men til nødtørfft oc ære.

Der er ingen vrtegaards mand ...a draaffuen oc slem / nar hand haff...er nogre gode ymper oc vrter i sin ...affue / at hand io tager vaare paa denn...om / pynter oc røcter dennom ...ed al fliit / dygger oc vander den...om / saa at de icke fortørckne el-
ler

ler fornißne / hand holler dennom smucke oc reene / hand beskytter oc beuarer dennom for megen Sooibryn- de oc for skadelige orme. Nu ere da vore børn icke andet ænd Guds plãter huilcke der skal blomstres oc vore til Guds loff oc ære i det euige liff.

Forældere ere der for plictigtil att forsørge oc forskicke sine børn deris næring til / Oc de gøre megit ilde oc wræt som kunde vel et gaat embed oc handuerck/ oc ville dog icke bliffue der ved oc bruget / men lade deris børn løbe om oc tigge deris brød / eller føre dennom andre pa halss / oc lade dennom lide hung oc kummer/ fraast oc kuld / Der o uer komme de i siugdom oc besu ring / at de døe hæn før ænd deri tid kommer/ oc mue saa al deris l tid vere skrægelige oc skrøbelige Gu for

Ite

Item / De gøre oc wræt de som
fordaayer/ fordricke oc fordaable de-
ris næring/ oc lade deris børn lide
nød.

Item / De som drage i Kriig
eller anderstæds bise hæn / oc acte
slæt inthet deris børn / oc lade den-
nom ligge deris venne paa hals. Om
dennom siger S. Pouel / 1. Timoth.
5.

Der som nogen icke for-
sørger sine / besynderlig sine
huußfolck / hand haffuer
fornectet Troen / oc er vær-
ænd en hedning. Oc S.
ans siger / Huem der icke
ker sin Broder / hand er
n Mandrabere.

Huad skal da den vere/ som for-
r sine egne børn/ sit egit kiød oc
ød : oc seer dennom inthet til gode/
men

men lader dennom lide hunger oc nød eller oc lader dennom plat forderffuis.

Saa er nu dette forældernis første Embed / at de skulle føde deris børn op med deris handuerck / konst / handel oc huerff / oc fortiene noget vden andre folckis skade / med ære / lige oc ræth / huor aff de kunde klæde oc føde deris børn / oc forsørge dennom til ære oc ecteskaff.

Til det andet.

ERe Forældere plictig til at føde deris børn op / oc lere oc vnderuise dennom til tuende stycker / som e[r] til Guds fryct oc alle Meniske ti[l] hielp oc tieniste.

Oc saaledis at opføde børn skal strax begyndis i deris vngdom den stund forstanden er smidig subtilig / Thi det er med et vi

bar-

barn/ lige som med et bløt leer / den stund leeret det er ænd nu smidigt oc bløt / huaad for et billide mand trycker der wdi / det bliffuer siden saa fremdelis ved / nar det ænd vorder hart/ Saa er det oc med børn. Huad mand wdi vngdom lader dennom fange forstand paa / det holde de saa fast/ at de all deris liffs tiid det aldrig forglemme / som oc en Hedenske Poete siger.

Quod semel est imbuta recens seruabit odorem.
Testa diu.

Huad mand først fylder i en ..e potte / der aff beholder hun en ..t oc efftersmag / emeden der er en ..l til offuers / Deraff haffue wi ..anske et ordsprog.

Huad som helst en vng ..mmer / det samme hand gammel forglæmmer.

Fordi som mand maa acte paa de smaa riiss oc vnge træ wdi en hau[illegible] / om de skulle vore op til lige / det stund de ere vnge / da lade de sig belencke / binde oc bøge / huorledis mand vil haffue dennom / Saa gaar det oc til med børn / Hues mand vil lade dennom fremuore oc haffue deris egen villig / da bliffue de siden altid saadane / oc der hielper siden inthet til / ehuad mand vil ænten sige eller gøre. Børn lige s[om] vnge

Der for maa mand alt med det snariste begynde børne tuct / oc icke sige som den store haab pleyer at sige / Ja mit barn er ænd nu for vng oc der til wforstandig / det maa biie til det kand bedre skøne / Desemellom maa det haffue sin egen villig / Men siden fremdelis stæder mand denno[m] det icke / Slig ord duer slæt inthet Forbi wdi saa maade bliffue stedze oc altid wforstandelig /

aldrig

aldrig wiise/oc synderlig nar de mer-
cked at mand er dennom saa efftterla-
dendis / Det kunde de vel for et Me-
ster stycke / Men nar mand vil da
allerførst gøre der noget gaat wdaff
nar de ere store oc komen til deris aar
da er det alt for længe tøffued.

Der for skal mand med det sna-
riste venne børn til Guds fryct/ Der
til hører synderlig fliit / at mand le-
rer dennom Catechismum / Guds
hellige thi budord / Troen / Fader
vor / oc de ord om Sacramenterne /
oc at mand troligen indtrycker wdi
dennom Guds naadis oc Guds
straffs Exempler aff den hellige
Schrifft / vænne dennom oc flite-
lig til at høre predicken oc at gaa
til Kircke.

Item / At de motte lere Cate-
chismi vdlægning/oc Schrifftemaal
at de holdis oc saa til Sacramen-
oc i saa maade fange orsage til

at

at fryete / at elske / at troe / bede / loffue / tacke oc prise Gud / saa som Gud haffuer beffaled / Deut. 11.

At mand skal lære børn Guds Lou / Oc der for siger oc saa Dauid / Kommer hiid i Børn / oc hører mig / Jeg vil lere eder Herrens fryct / Psal. 34. oc 77. Herren haff⸗ uer opræth et vindisbyrd w⸗ di Jacob / oc gaff en lou w⸗ di Jsrael / som hand bød vore forfædre / at lere deris børn / paa det at Efftterko merne skulle lære / oc de bør som ænd nu skulle fødis / u de opuore / At de oc kun gøre det for deris børn / At sette deris haab paa Gud.

icke forglæmme Guds gær-
ning oc holde hans Bud. Oc
Paul: til de Epheser i det 6.
6. J fædre opføder eders børn
i tuct oc formaning til Her-
ren.

Saaledis haffue de gode for-
el. fædere optuctet deris børn til Guds
fryct fraa deris første barndom/ som
Adam/ Enos/ Enoch/ Noah/ A-
braham/ Loth/ Jsaac/ Jacob/
Joseph/ Hanna/ Thobias/ Jona-
dab/ Mathathias/ Simeon/ Af-
moneus/ Zebedeus/ Philippus/ A-
postel oc andre flere. Tuert emod de
andre efftherladendis forældere som
haffue ladet deris børn fremuore/
effter deris egen villig/ i all vgu-
delig leffned/ de ere straffet bode
her oc hist/ saa som Heli. Hero-
des/ de vgudelige Jøder/ oc saada-
ne flere deris lige.

Heer

Heer vil det nu vere nødtørff-
tigt/ at forældere giffue io deris børn
ingen forargelſe / huercken med vn-
de oc vſømelig ord eller gerning /
Thi at nar forælderne ere ſelffue
Gudløſe oc vtuctige da vorder bør-
nene ſnarlig forførde oc forderffuit /
Der for paa minder oſſ aluorligen
vor Herre Jeſus Chriſtus Matth.
18. Marci 9.

Seer til (ſiger hand)
at i icke foracte nogen aff diſ-
ſe mindſte / Thi ſaadanne
hører Himerigis Rige til.

Huo ſom forarger nogen
aff deſſe mindſte ſom Troe
paa mig / det vaare hannom
bedre / at der hengde en møl
leſteen om hans halſſ / oc
vaare ſiuncket vdi haffuet
er ſom det er dybeſt.

Nar forælderne gøre nu her
wdi det som ræth er/ saa at børnene
bliffue opfødde til Guds fryct / da
skulle de oc saa optucte dennom / alle
Mennisske til hielp oc tieniste / at de
motte lere noget som de kunde tienne
folck med/ oc ad de sette dennom der-
for enthen til Schole/ eller holde den-
nom til noget handuerck / oc ingen-
lunde lade dennom gaa ørckeløse / el-
ler lade dēnom lere noget som er wær
ligt eller wredeligt. Lige som den
hellige Samuel bleff strax i barndom
antuordet Prester at leris wdaff/
Oc der haffuer stedse verit Prophe-
te Scholer hoss de Israeliter/ der som
mand haffuer lærd vngefolck Guds
ord oc villig / Saa haffuer S. Pouel
lærd Guds lou i sin vngdom / aff sin
Mester Gamaliel / Saa siger oc
Syrack 30.

Tucthe dit barn oc lad
det icke gaa ledigt/ at du skalt
icke

icke bliffue beskemmet der offuer / Oc Paulus Tit. 3. Lad oc vore lære / saa at de lade dennom finde i alle gode gerningers Stath / huor som mand haffuer dennom behoff. T.

Adam lod begge sine søner icke gaa ørckeløse / den ene motte tage vaare paa Ageren / den anden paa fæ. Der Noah bygde vinbierig / da haffuer hand i sandhed ladet / sine Sønner icke gaa ørckeløse oc tilsee / Isaac motte oc saa effter sin faders beffaling / selff paa sin ryg drage den væd som hand skulle offres p... Isaac holt sin søn Esau til ia... vilduærck / Dauid motte va... faaer. Ad

Saa skal mand alt faa sine b... noget at tage vaare / dog met ...

nufft / saa at mand icke belader eller driffuer dennom offuer deris æffne oc formue/ som en hest eller et slæffue Assen. Men forstandelig holde dennom der hæn / at de motte lere oc øffue sig i noget gaat/ som de i fremtiden motte haffue deris næring oc biæring wdaff / oc der med motte vorde kyrcken / eller værdslig Regimente oc Menigheden nyttig oc gaffnlig / hielpsom oc tienstactig.

Saa skulle oc gode forældere giffue god act paa / nar de skicke deris børn wd at lere / hoss huem at de skulle lere noget handuærck / at de ere slig ærlige oc Gudfryctige folck/ ... i der vel kunde bruge deris handuærck / saa at børnene bliffue icke ...ømet i deris lærdom / ænthen ...vnd / wgudelig oc wtuctig om ...ngelse eller i noget andre maade.

Døtter oc piger skulle oc i hu... ...om tilforne vor omtaledt) vænnes

nes til at kaage / thoe / røcte fæ / oc til andet arbeyd i huuse. Oc nar døtter komme til deris aar / oc ville giffue sig i Ecteskaff / da skulle forælderne (hues det haffuer ingen loulige forhindring) der wdi vere dennom for fremmendis oc behielpelig / at de bliffue ærlig oc vel forsyrget / lige som Abraham forsørgede sin son Jsaac med Rebecca. Raguel forsørget sin Dotter Sara med hin vnge Thobia.

Oc saa megit om det andet stycke / at forælderne ere deris børn plictig / huorledis de skulle lere dennom / vnderuise oc opføde dennom / først til Guds fryct / der nest til gode konster oc ærlige handuerck.

Til det tredie.

DEt er forældernis synderlige oc egentlick Embedt / at de giffue vel act paa deris børn / at de bli-

icke størske løsactige seelffraadige oc wnyse/ oc icke giffue dennom tøyelen for megit. Men der som de høre oc spørge noget straffeligt om dennom / saadant skulle de icke loffue oc prise / eller lee der adt / Men affuændet fast heller med forsiunlig straff. Der paa haffde Jøderne en aluorlig beffaling / huilcken Gud haffde giffuet dennom / Deut. 21. oc er saa lydendis.

Nar nogen haffuer en selffraadige oc wlydig Søn / som icke acter sin Faders oc sin Moders røst / oc icke vil yde dennom / nar de tucte annom. Da skulle Fader Moder tage fath paa hanom / oc føre hannom for de ldste i Staaden / oc sige /

Denne

Denne vor Søn er ſelffraa-
dig oc wlydig / oc acter inthet
huad wi ſige hannom / hand
er en ſlemmere oc et dricke-
draag / da ſkulle alle folck i
Staden ſtene hannom Ihiel
oc du ſkalt i ſaa maade ſkillie
dig ved det vnde / ſaa at gan-
ſke Iſrael maa det høre oc
frycte ſig / Saa aluorlig
vaar det holdet hoſſ de Iſ-
raeliter.

Men nu i denne heer værden
er det kommen der hæn / at foreldere
ſlet inthet ſtraffe deris børn / for de-
ris wdygd oc obenbare ſkalckedt / i.
vel de tage dennom ænd oc i forſu
til med / Vilie oc icke liide de
mand ænd tucter dennom i Skole
Ja mand vil oc offte icke høret /

mand ſkal ſige deris børn gøre wræt. Der ſeer mand da til / huor groffuelig oc forſkreckelig Gud ſtraffer det tith oc offte.

Den Høyepreſt Heli lod ſine børn oc haffue deris egen villig / hand viſte oc vel deris wgudelig væſen/ oc wtuctige leffnet / Vel talde hand dennom til der før / men hand ſtraffet dennom dog icke ſaa aluorlig / ſom det ſig burde / Der offuer fald hand i Guds ſtraff / ſaa at bode hans ſønner komme om halſen i kriig paa en dag/ oc ſelffuer ſtyrte hand ned aff en Stoel / oc ſloe ſin halſſ ſønder / Det vaar io i ſandhed forfærdeligt.

Der er en almindelig ſnack / om
ig tiuff/ ſom bleff dømpt til at
is / der mand vilde nu føre han-
n wd til Gallien / da begerede
d / at mand vilde lade hans mo-
der

der komme til hannom. Thi hand haffde ænd nu at tale med hinde / oc noget hiemmeligt at sige hinde.

Det bleff hannom vnth oc tilstædt / der hun kom nu til hannom / da loed hand som hand vilde huiske hinde noget i øre / Saa for hand til i harm oc beed hinde et sticke øre aff. Da skrig huer mand paa hannom / Men hand forantuordede sig oc sagde / hans Moder haffde inthet andet fortient. Fordi at hues hun haffde icke tilstæd hannom at bere hiem aff Scholen bøger / luer oc høller oc andet saadant / da haffde hand icke bleffuit vont til skyld / Den tiid kallede hun hannom sin søn lille / oc icke da straffet hannom en gang.

Wdi lige maade haffuer saa verit til Brvgen i flanderen / f[illegible] nogre aar siden / en Quinde som ha[illegible] de tuende Sønner / huilcke hun loe altid haffue deris egen villig / ock

inthe[illegible]

inthet at faderen saadant ilde behagede / hun stack hiemmelig til dennom det som de kunde dricke oc daable / oc bedriffue andre mere wlade med / Men effter hindis Mands død / da er det kommet der til / at hun saae den ene bleff hængd oc den anden halß huggen.

Der for / Skal mand betencke det Som Salomon siger Prouer. 3. Huilcken søn som faderen haffuer kær den straffer hand / oc wdi det 13. Huem der sparer riset / hand hader sin Søn / eller dotther / oc 19. Tucte din Søn [illegible]t stund der er haab. Oc Syrack 7. Haffuer du børn / da opføde dennom / oc bøye deris halß aff barndom. Oc

haffuer

haffuer du døtter da beuare deris legome/ oc lad dennom icke bliffue løssactige / Oc slig straff skal skee med forstand.

Huilcke forældere som saaledis handle wdi disse try stycker / effter forbemelte Regel / deris handel er Gud velbehagelig.

Men de handle emod deris kald oc emod Guds villig / som lade deris børn gaa hen paa deris egen tøvel/oc lade dennom vore op som galne oc vilde diur i al huaaserie/ wlydighed/ banden/ Løgen oc bedrage ie/ lade dennom haffue deris egen villig / straffe icke / formene dennom icke. Dennom skulle vel Børnene fremtiden giffue deris rætte løn/ det er bedrøffuelse oc hiarte sorig/ Men huilcke som holde deris Børn stedse i tuct oc vnder riiset/ de leffue saa lenge

Hu-
fore
der
wr-

ge/ at de fange ære vdaff dennom / oc friie deris Siele fraa helffuede. Til saadant at vdrætte giffue Gud alle frōme forældere sin hellig Aand for sin kiere søns Jesu Christi skyld / AMEN.

Den ottende Predicken i Huuss-tafflen.

Huorledis børn skulle skicke sig emod forældere.

VI haffue her til i denne Christelig Huusstaffle handleth / om siellesørgere / ckens som til skulle høre / Øffrig-hetz / vnderdaners / Ectemends / Ectehustruers oc forælderiss embdt

Nu

Nu følger her effter den ottende Re-
gel ſom taler om børn / om ſønner Den
oc døtter / Huorledis de ſkulle ſticke Reg
ſig emod deriſſ forældere Fader oc
Moder / Oc den ſamme Regel be-
ſkriffuis ordt fraa ordt ved S. Po-
uel i den Epiſtel til de Epheſer i det
6. Capittel / oc er ſaa lydendis.

I børn verrer eders for- Eph
eldere lydige i herren / Thi
det er rett ære din Fader oc
Moder / det er dett førſte
Budordt ſom haffuer for-
iettelſe / ſom er att det maa
gaa dig vel / oc att du mot-
te lenge leffue paa iorden.

Udi diſſe ordt formanis bø-
att de holde deriſſ forældere i ære / oc
beuiiſe ſig tienſtactelig / venlig oc
hielpeſom emodt dennom / oc vere
dennom hørige oc lydige / icke ſtelde

pa-

paa dennom icke bande dennom/ icke heller purle emod dennom / fast mindre att slaa dennom.

Huilcke som nu holde sig effter denne S. Pauli beffaling de ere gode børn / Men huilcke der andet giør / de giøre modt Gudt oc deriss kalt / som er / nar de icke er deriss foreldre hørsom / icke frycte dennom icke elske dennom / icke tienne eller lyde dennom / Men i deriss Alderdom oc skrøbelighed forhaaner / bespotter oc bedrøffuer dennom / oc giøre dennom all fortrædt / oc paa det siiste skyde dennom hen wdt aff husse. Slige børn skulle icke leffue haffdelen deriss laghe alder / men de skulle hastig vndergaa i Guds hæffn ocede.

Der for seer eder vel fore (kiere børn lille) tencker paa det fierde budordt / oc effter samme budordtz vnderuiisninge ærer eders kiere forældre / som Gud haffuer giffuet eder /

Saa-

Saa ville wi nu i dette stycke tuende tings om talle.

I. Huad børn ere deriff forældere plictig.

II. Huad der skal giffue dennom orsage til slig forplictige skyld des villeligere att beuise deris forældere.

Til det første.

SAa ere nu i børn alle eders forældre synderlig 4. stycker plictig/ ære/ lydighedt/ Tolmodighed oc Tacknemmelighedt.

Det første er ære som de sk beuiise deris forældere i tancker i ord oc i gierning/ wdi tancker hoss sig selff / skulle de holde megit aff deris forældre / Endog de ere arme skrøbelige/ wlærde / vanuittige oc breckelige/ Saa skulle dog børnen

tencke/ at de alligeuel effter Guds
ſtick ere ved dennom fød oc kommen
til denne verden/ Oc ſkulle der for yn-
ſke oc vnde dennom aff hiarthet alt
gaat / oc bede oc paa kalle Gud all-
mectigſte for dennom / icke bere a-
uændt eller mißhagelighedt til den-
nom / men altiid frygde ſig ved de-
riſſ næruerrelſe / oc haffue medlidig-
hedt medt dennom / oc legge dennom
alting vdt til det beſte.

Der neſt ſkulle de beuiſe ſig yd-
myge modt dennō met ordt /oc giffue
dennom tilbørlig ære oc Titel / icke
plomp oc vblyeligt ſtødze modt den-
nom / icke verre trædſom oc mund-
ggis medt dennom / icke giffue
nom guffer eller ſpødzſke tegen /
nen tale om dennom det beſthe de
unde hoſſ andre folck / med ſagtmo-
dighed tale dennom til / oc med vn-
erdannighedt ſuaare dennom igen/
c ingelunde ſtyrle modt dennom /
Oc

Oc der som de ændt haffde wrett oc
giorde sagen altho groff / da thi sig
heller stille/ændt at giffue sig i kiiff
oc trætte medt dennom / Synder-
lig skal ingen bande sine forældere
eller ynske dennom vnth.

Thi huem som bander
Fader oc Moder / hand skal
dø aff døden / hans blodt
skal komme paa hannom om
handt haffuer bandet sin fa- Leuit.
der oc Moder. Leuit. 20.

Paa det siste skal mand oc ære
sine forældere / med vduortis tuct oc
facter / reyse sig op modt dennom / M e
tage aff deris hoffued / oc neye den-
nom / oc beuiise dennom all ydmyg-
hedt / oc icke see surt wdt / oc vriie
medt hoffuedet adt dennom / fast
mindre maa mandt spytte adt den-
nom eller slaa dennom.

Ja den handt der slaar fader oc Moder / skulle met retthe wden alle middel oc hielperede slett aff huggis / Menn der giffuer Mandt nu slæt ingen act paa / Pro-
ier. 23 uerb. 23. Staar saa / Lyd din Fader som dig afflede / oc forsmaa icke din Moder naar hun bliffuer gammel.

Lad din Fader oc Moder glædis / oc dem vere glad / som dig opfødde. Oc Proverbi. i det 30. Der er en art folck / som bander sin Fader oc icke vel singner sin Moder. Itt øye som bespaatter Faderen / Oc forsmaar att lyde

de

de sin moder / det skulle Raff-
ne vdhacke ved bæcken / oc
de vnge ørne opæde.

Oc det er oc sandingen att de
børn fange selden en godt ende oc
affgang aff denne verden / som for-
acte deriss forældere / Nar en faar
nogensteds en wdødt / eller ellers
kommer ilde om halsen / der falder
mænlig sliig snack / att mand siger
herre Gud huad hand vor en gildt
wlydig skalck i barndom / hans for-
ældere haffde megit at giøre medt
hannom / de vilde hannom saa gott
men hand viilde inthet lyde / Sa-
skeer det oc altiid / at huem so
vanærer sine forældere / hand bli-
uer i sandhedt tuert om ingen icke
ændt heller æret / wdi de allermin-
ste stycker aff sine børn.

Oc huad det er for ett korss
der maa mandt spørge dennom att

ſom Gud ſaadant paa lagt haffuer / att de haffue vnde arrige oc wgudelige børn / Saa er nu dette ett ſtycke att børn ere deriſſ forældre plictig / ſom er at de ſkulle ære dennom mett tancke / ørdt oc gierning.

Det andet er lydighed / Alle børn / huad heller de ere vnge eller gamle / i Ecteſkaff eller wden for. De ere plictig at vere deriſſ forældre hørſomme oc lydige / wdi alt det de ſige dennom for gott oc ærliigt aff Guds ord / att de der wdi æffterfylge dennom / Nar de formane dennom til ædruſkaff oc bøn / til Kirke / til kyſkhedt / til ærlige konſter / oprettighedt oc retſkaffenhedt i deriſſ handel / til Guds fryct oc ærlighed til troe oc loffue oc enighedt / da ſkulle de vere dennom lydactig.

Item / Naar de paa minde dennom att de ſkulle tage ſig vaare

for

for vnde ſelſkaff/ for wtuct/ for drick oc daabel / for formaledidelſer / oc orckeløßhedt etc. Da ſkulle de aff ſtaa / oc offuergiffue ſaadant.

Naar forælderne de oc befalle deriſſ ſønner oc døtter / att ſe til med / att arbeide oc giøre noget / da ſkulle de verre fracker / hæffne / redebon/ ferdig oc raſt der til/ wden all beſuering eller fornectelſe / oc aff-uerge ſkade / oc forfremme deriſſ gaffn wden andre folckis forfang oc ſkade. Naar de ſendis nogen ſtedtz hæn / da ſkulle de komme ſnart ighen / oc i alle maade beuiiſe ſig villig oc lydighe.

Her aff ſiger oc Jheſus Syrack 3. Kierre børn lyder mig eders Fader/ oc leffuer ſaa / att det ſkal gaa eder vel. Thi herren vil att faderen ſkal æris aff børnene/

 oc

oc hand vil att det skal hol-
dis / som en Moder befaller
børnene.

Huo som ærer sin Fader
Hans Synd skal Gud icke
straffe / oc huo som ærer sin
Moder / hand samler ett got
liggendefæ / huo som ærer
sin Fader / Hand skal oc haff-
ue glæde aff sine børn / oc
nar hand beder da skal hand
bønhøris.

Det tredie att børn ere deriff
forældere plyctig / det er Tolmodig-
hedt / at de lade sig i deriff vng-
om aff deriff forældere gerne tucte
oc straffe.

Thii at Salomon 22.
siger. Daarlighedt sidder i
de

de vngis hiartte/men tuctens riiß skal driffue hinde langt fraa hannem / oc i det x. Att holde tuctelse er veyen til liff-uet / men den som forlader straffen/handt faar vild/ oc i det xij. Huo sig gierne la-der straffe hand bliffuer klog/ men den som vil vere wstra-ffet handt bliffuer en daare/ Oc i det xxix. Huo som er haarnackit mod straff/ hand skal hastelig forderffuis w-den al hielp / Riiß oc straff giffue vißdom/men en dren som rader sig selff hand for haaner sin Moder.

Thi det hender sig oc meenlig att de som ville icke lade sig tucth

meth riiſet aff deriſſ forældere / de bliffue i fremtiiden aff bødelen tuc-teth met Gallie oc reeff.

Ophni oc Pinehas de tuende Heli ſønner foractede deriſſ faders ſtraff / der for motte de paa en dag bode til ſamen omkomme i kriig mod de Philliſter.

Abſolon fick ett vnt ændeligt / fordi at handt ſatthe ſig op emod ſin Fader.

Keyſer Henrich den fæmte vor ſin fader wlydig / oc ſatte ſig op mod hannom / der for motthe hand tabe det ſtore gruſcligh Slagting hoſſ denn ſkoff ſom Kallis paa Tydſke velphes holt.

Der vedt mandt ændt nu i dene dag att tale om / huilcket ſom dog lenge ſiden ſkeedt for 440. ar ſiden.

Oc er alle hiſtorier fulde aff ſlige Exempler / Der fore ſkulle børn met

met all taalmodighedt lide oc for=
drage deriſſ forælderes ſtraff oc aff=
ue. Dog ſkal ſlige ſtraff vere eckun
reth tuctelſe / oc ingen hundſk Ty=
rannye/ſaa ſom mandt offthe forfa=
rer.

Her til hører oc dette ſtycke / nar
at forældere de vorde nu gamle (oc Ta=
ſom offte ſkeer bliffue noget vnderlig dig
løylig oc ſielſom til ſindts) at bør= med
nene de da fordrage ſligt met tol= dern
modighedt/ oc legge det wdt i den ris
beſte mening / oc beſinde det der hoſſ/ dor
at det kandt dennom oc ſielff i dag
eller i morgen vederfaris / oc der fore
icke falder dennom offuer / mett w=
taal / ſkenden oc ſnebben / men om=
gaaſſ med dennom medt gode ord
oc beſkedenhedt / oc fordrage dennom
i al taalmodighedt oc ydmyghedt /
oc det er det tredie.

Det fierde / ſom børn ere deris
forældre plictig / det er tacknem=
melighedt / O huilcken en ſie[illegible]

ſog

fogel er det nu i al verden / Thi det pleyer att gaa saa til / at ingen for-tienner mindre tack / ændt forældre aff deris børn / som haffuer verrit dennom sure nock act opføde / som haffue giørt dennom saa mangen wagen natt / oc fortaget dennom mangen sødt søffn / som haffue kaastet dennom saa mangen godt penning / som haffue giort dennom saa mange graa har / sørrig oc be-drøffuelse / forskreckelse vee oc vaan-de / hiartens iæmmer oc bekømring. Thi nar de ere fremuoxen / da giffue de deriss forældere icke ændt ett gott ordt / foracte dennom / oc icke hel-ler tage vare paa dennom.

Jeg haffuer vel kendt nogre som andẽsteds haffue fornected deris forældere fordi at de vore arme / man aff dennom nar de selffuer kunde forhuerffue deris brød oc næring / da [illegible]de de deriss forældere plath wdaff huse /

huse/ lade dennom lide nødt oc ælendighedt.

Ere børnene mange / da vil den ene icke mere ændt den anden giøre deriff arme gamle skrøbeliige forældere til gode. Mandt finder vel oc mange Sønner oc døtter som giorde vel modt deriff forældere / huad de skulle / Menn nar de giffter sig / da vil Quinden eller manden icke / Oc i saa maade bliffue de gode gamle forældere aff deriff Søns hustru eller aff deris daaters mandt foractet / eller affuiiste / saa adt dennom vederfaris enthen inthet eller saare liden hielp aff dennom Slige folck skulle icke met retthe k- lis menniske / men det er denne v- zens laab.

Der fore skulle gode Gudfry- tig oc Christeliige børn vaacte sig- ingenlunde lade deriff forældere li- de nød / men fast heller haffue

nom gierne i huse hoss sig / føde oc forsørge dennom / nar de det icke selffuer formue / oc icke kunde forhuerffue deriss brødt / Oc nar de ere siuge oc skrøbelig / da skulle de løffte oc lætte dennom / forsørge dennom met madt oc øll / Sliiget lader Gud icke bliffue vbelønth / men met rige benedidelse bliffuer det betald oc vederlagt / Der til formaner Syrack i det 7. oc siger.

Eere din Fader aff ganske hiarthe / oc forglem icke huad du kastede din Moder oc betenck / att du est fød aff [illegible] / oc huad kandt du giøre [illegible] for det / som de haffue giørt modt dig ? Oc Prou. xix. Huo der forstyrer [illegible]eren oc bortt driffuer Mo-

deren

deren / handt er ett skadeligt oc forbandet barn.

Det for lader eder her met (i fromme folck) vere formanet / alle som haffue deriff forældere oc beviiser dennom dise fire stycker / ære / lydighedt / Taal oc tacknemmelighedt / oc sliigt altsammen i herren / det er / Gud tiil loff oc ære oc velbehaglighedt / i Guds sande fryct oc kiærlighed. Som Syrack formaner i det 18. Cap.

Vilt du tienne Gud / da lad det vere diit aluor / paa det du skalt icke friste Gudt. Oc Salomon Prouerbi. 6. Mit barn holt din Faders budt / oc forlad icke din moders lou / Bint dem altiid sammen paa dit hiarte / o

hen

heng dem paa din halsſ/ Att de ledſage dig nar du gaar.

npel
com-
Børn. Saaledis haffue ſig ſtickiit mod deriſſ forælдere Abel / Seth / Sem / Japhet / Jſaac / Joſeph / Samuel / Dauid / Jonathan / Thobias / de Machabeer / Johannes Baptiſta / vor herre Jheſus ſielff oc mange flere. Jtem / Bland hellige menniſkers døtter / Rebecca / Rachel / Zelaphaads døtter / Heſter / Philippi døtter oc deriſſ lige / Dennom er oc vedefaret velſignelſe aff Herren / oc haffue bekommet benedidelſe bode timelig oc aandelig / Oc ſaa møgit om det førſte ſtycke / ſom er / huad børn de ere deriſſ forældere plictig.

Til det andet.

Vad ſkal nu fororſage oc berøre dennom til / att beuiſe dez villige. deris forældere ſliige ſkyldt: Kie-

re

re venner Try ting / naturlig skæl / Guds budt / oc foritelse.

Først da vdkreffuer det rett Christelig skell / at wi vore foreldere skulle elske / ære / taale oc lyde / oc vere dennom tacknemmelig / fordi huem skal mandt met rette mere elske nest Gud / vden de samme ved huilcke / Gud haffuer giffuet oss lijff oc leffnet : vore icke vore forældere til da vore icke heller wi til / Nu haffuer det kostedt dennom stoor møde / bekasting oc daglig sorrig / før ændt de haffue opklæckit oss / oc aff vor eget skarn (saa at sige) saa viith draget oss frem / at wi kunde skióne oc gøre forskæl / paa vnt o gaat / oc nogerlunde selff forherff vor brødt. Skulle mandt det d saa alsammen forglemme / det ve en wretferdig handel / Skulle man icke der for holle dennom i ære tiene oc hielpe dennom igen : da ve

det den størriste wtacknemmelighed vnder Solen / Slig wtacknemmelighed finder mand oc icke i de vilde oc wstellige diur.

Fordi de Mestere i naturlig forstandt de schriffue / att hine vnge Storcke forsørge de gamle deris føde / oc giffue oc til føre dennom næring / nar de for allerdoms skyldt icke güder eller kunde komme saa fast frem / oc de vngedrage oc føre de gamle paa deriss ryg wdt oc indt / huilcket wden tuiil nogre blant eder haffue vel seet.

Alciatus D. iuris.

rio insignis pietate Ciconia nido
Inuestes pullos pignora grata fouet.
aliaq; expectat sibi munera mutua reddi,
Auxilio hoc quoties mater egebit anus.
ec pia spem soboles fallit, sed fessa parentum,
Corpora fert humeris præstat & ore ci-
(bos.

Der

Der for giffuer Naturen det / att mandt er plictig til at beuiise vore forældere bemelte stycker / huem andet giør hand strider emodt naturen / oc er arrigere oc værre ændt vmelende best.

Den hedning Aristoteles hafuer oc sagdt / at Gud / vore forældere oc vore Læremestere kunde wi aldrig til fulde betacke / Oc der for der som wi haffde ændt inghen Guds ordt paa forneffnde stycker / da skulle dog naturlige skel berøre oss der til. Aristoteles.

Her maa ieg forgiffue ett Heidniske exempel / dog verdigt / at det icke vorder forglemt / Huilcket der skulle met retthe giffue alle børn orsage til at elske oc ære deriss forældere.

Wdi den øø oc landt Sicilia liger
ett stor berg heder Ethna/ som ind-
uortis brender/ oc vndertiden haff-
uer met stor bulder oc storm staat
fraa sige gruselig store Ildthobe / oc
brēnende stenc / saa att de nær omli-
gē dis stæder oc byer fanger offte der
wdaff stor vaade oc skade / dette hen-
de sig nu der mandt vedt en pass tal-
de 3510. aar effter att verden vor
skafft / Halff fæmte hundritt aar
før Christi byrdt / paa den tid som
Jøderne vore hiemkommen igen fraa
det Babiloniske fengzell / Da (siger
ieg) begaff det sig saa / at dette bier-
ge kaste gruselige gloende slauffuer
fraa sig / Saa att den stad Cathana
der wdaff bleff plath bespenth / oc
den faldt io mere oc mer til / saa at
marcken bleff oc alle stedtz allt fuld
aff ildt / Da løff der huem som løff-
de kunde / oc huer greff huad han-
dtz vor kierriste det hand kunde red

de

de oc føre der fraa. Der vore tho brødre som hæde Philonomus oc Callias / de lode alt deriss gotz / penning oc klenodier bliffue til bage / oc toge deriss gamle siuge oc skrøbelige forældere oc bare dennom paa deriss bag vdaff ilden / Oc der skede saadant ett mirackel oc vnder / at ilden rømde oc viigthe fraa dennom allestedtz til begge sidder / oc gaff dennom rum / att de vden alt skaade kunde frie deriss kerre forældere der fraa / Saa haffuer oc Gudt i saa maade forclaret sig paa den tiidt att handt lod sig befalde oc behage / ia ændt oc hedenske naturlige indgroedt kierlighedt mod deriss fo[illegible]ældere.

Huem der nu vaare saa a[illegible] aff naturen / att hand inghen naturligt skæll ville lade sig berør[illegible] der til / at beuiise sine forældere pli[illegible] [illegible]ig tienniste / ære / oc lydighedt

hand skal dog betencke Guds aluorligt oc wrygeligt mandat oc budt / oc beffaling / Exodi 20.

10. Du skalt ære din Fader oc din Moder. Oc Leui. 19. Huer frycte sin Fader oc sin Moder / Oc Syrack 3. Herren viil haffue faderen holden i ære aff sine børn / Oc huad en Moder beffaler hindis børn viil handt haffue holdet.

Nu er io inghen herre saa liit formuendis paa iorden / att der ett barn skulle foracte hans beffaling hand bleffue der met icke vel til fredtz. Huem som nu vil gierne haffue wlycke / helffuedis [illegible] oc dieffuelen der til paa halss vel den foracte nu desse vore Guds

den

den allerhøgeste herres beffaling / oc se sig til / huorledis det vil hannom lyckis.

Nu paa det siiste / Skal dog Guds naadige foriettelse / oc til sagen berøre oss til att bære vore forældere i vore hænder / oc att holde dennom for den høgeste skatt i verden.

Thii det er io alle menniskes begering oc attraa / at de vilde lenge leffue. Nu siger Gud saa Exodi 20.

Du skalt ære din Fade oc din Moder paa det du mot længe leffue i det Landt som din Herre Gud skal giff dig / Oc Deut. 5. Legger der saa møgit mere til / pa det att det maa gaa dig vel.

Det er/ att du motte faa lycke, Saliighedt oc Guds benedidelse/ Oc som Jesus Syrack siger i det 3.

Huem som ærer sin Fa-
der / hand skal oc haffue glæ-
de aff sine børn / oc nar hand
beder da skal hand bønhøris /
Huo som ærer sin Fader /
hand skal leffue diss lenger /
Oc huo som er lydig for her-
rens skyld / aff den haffuer
moderen trøst. Huo som fryc-
ter Herren/hand ærer sin Fa-
der / oc tien sine forældere /
oc holler dem for sine herrer.
Hedre Fader oc Moder met
gerninger / met ord oc taal-
modighedt / paa det at de-
ss velsignelse skal komme
offuer dig.

Thii Faderens velsig-
nelse

nelſe bygge børnene huſſ /
Gud giffue alle fromme børn
att efftherfylge denne lær-
dom/ AMEN.

Den niende Predicken i Huuſſ-tafflen.

Huorledis Hußbønder oc Huſtruer ſkulle ſkicke ſig/ emod deris Tiunde oc tie-neſte folck.

HEr efterfylger n
huuſſtafflen den IX. R
gel / oc den ſamme er a
Hußbønder oc huſtruer a-
rørendis / ſaa mange ſom ſkulle b

de oc haffue Suenne oc piger / Tiun-
de oc tienste karle / Arbeidere oc Dag-
lønere / Huorledis de skulle skicke oc
forholde sig emod dennom / saa at de
motte fuldkomme Guds villig / oc
haffue der hoss en good samuittig-
hed.

Effterdi da at her syndis me-
git oc groffuelig i all værden emod
denne Regel / saa er det høgelige for
nøden / om der skal icke ellers en gang
aluorlig fylge Guds straff effter / at
mand flitelig giffuer her act paa /
Oc huem denne Regel er anrørendis
at de trolig lerer hues dennom eyes
oc bør at giøre wdi deris kald / Oc
[illegible]gelen er saa lydendis.

Huußbønder oc Hustruer
[illegible]lle icke forholde eller for-
[illegible]te deris Tiunde oc Ar-
[illegible]vdere deris fortiente løn fo-
D. skulle oc icke hand-
le

le Tyranſkelig med dennom men giffue dennom deris til⸗ børlige føde / Oc for den ør⸗ ckeløſhed forſkaffe dennom deris arbedt.

Det er den Regel for Huuſſ⸗ bønder oc Huſtruer / ehuad Statt de ere vdi / oc huad heller de haffue mange eller faa folck oc Tiunde / Oc ændog at ieg før denne tid / haff⸗ uer noget rundelig handlet om dette ſtycke vdi brudpredicken / huor ley⸗ ligheden haffuer det vdkræffuit / oc den ſamme ordning gaff der orſage til. Dog vil ieg ænd nu kortelig pa denne tid giffue iiij. ſtycker for denne Regel.

1. Huorledis at Huußbønder Huſtruer ſkulle ſticke ſig emod deris Tiunde med løn oc beſ[illegible] ding.

II. Huorledis de skulle skicke sig emod dennom wdi Tuct oc Affue.

III. Huorledis de skulle forsørge dennom med kaast oc føde.

IIII. Huorledis de skulle skicke sig/ emod dennom wdi deris arbeid.

Til det første.

EFterdi vor Herre Christus siger selff/ En arbeyder er sin løn værd / Saa skulle oc saa Tiunde/ glønere oc andre Tieniste folck ue noget vist aff deris arbeid at e sig/ oc holde sig aff til skoe oc der oc ellers til anden nødtrøff- ghed / Der for er det oc seduon wdesse Lande / nar at nogen tager sig enten suend eller pige / Arbey- eller dagløuere / at hand tilfor-

ne

ne giør contract / oc tingelse med dennom om deris løn oc leye. Hussbonde giffuer for huad hand vil giffue / Der paa suaarer Tiunde oc tienstefolck / om de der med ville vere fornøyet. Eller oc Tienstefolck bedis oc begerer/ saa biuder hossbonden eller hustruen der paa huad de ville giffue / Kunde de da der om icke komme offuer eens med huer andre / om det saa er att Tienstefolckene enthen begærer saa wtilbørlig / oc wseduonlig megit (som nu almindelig pleyer at skee) eller oc hosbonden biuder alt for lidet/ saa er da den sag clar/ oc saaledis ere de skyld adt/ Oc huer part haffuer da sin frii mac /a søge sin forbedring. Oc her skal ingen gøre hind anden hinder wdi ingen skal oc offuer skende eller skelt icke heller belacke eller fortale h anden. Thi dette skal vere en fr villig oc wtuunget contract/ D
s

ſom de oc bliffue forligte med huer
andre / oc komme offuer eens om lø-
nen / da ſkulle tiunde oc tienſtefolck
trolig holde hues de haffue tilſagd at
gøre / Oc Husbonden oc huſtruen
ſkulle fuldkomelig betale oc fornøye
huad ſom de haffue til løn vdloffuet /
Det wdkræffuer Guds lou / naturlig
ræt oc al retſindighed.

Her finder mand vel ſomme
folck / nar de ſkulle giffue deris Tien-
ſtefolck løn / da begynde de wſkelige
at ſige ney fore / at de haffue icke
loffued oc tilſagd deris Tiunde ſaa
megit / eller oc lang tiid forholde den
nom deris tilſagde løn før / de arme
ier ſte folck til ſtor ſkade oc brøſt /
er oc forkaarte dennom der noget
ff paa det ſiſte. Dette altſammen
et ene med det andet er wgudeligt
wræt / Gud ſeer det oc vel oc lader
t icke bliffue wſtraffet / Der for
amminder oſſ S. Pouel trolig nock
ſaadan ſtycker / oc ſiger.

J Her-

I Herrer huad reth oc
lige er det beuiser emod Tie-
nere / oc vider att i haffue
oc en Herre i Himmelen.

Men huad den samme herris
mening er / huorledis mand skal ski-
cke sig mod Tiunde oc Arbeidere
det finder mand rundelig nock i den
fæmte Mosi bog.

Huem som haffuer nu giørd
tingelse med sit Tiunde / huad hand
vil giffue hannom wdrætte sig det
samme trolig oc redelig / oc liughe
hannom inthet aff / forkaarte han-
nom oc inthet der aff / forholde han-
nom oc inthet for. Holder Tiundet
sin tienste tid wd / saa giff det oc sin
løn / regne io inthet aff for en ringe
for seelse skyld / Saa som mand fin
der vel de der forholder dennom et
heelt par skelling eller mere før / ickun
for en sønderslagen potte skyld. I

Ka.

kand icke tyckis det at vere ræth/
ændog at Tiunde ſkulle oc affuænde
ſkade oc brøſt / Dog ligeuel kand der
offte vel komme vonlycke til/ aff for-
ſeelſe oc mod deris villig/ nar de ere
ellers troe / flittig oc retſkaffne / oc
ſkaden kommer ickun ſielden / oc er
inthet ſynderligt / da veed ieg icke
huor for mand vilde (effter venlig
ſtraff oc paamindelſe) det arme
tienſtefolck noget forkorte i deris
løn.

Der ere oc vel ſomme der tale
deris Tiunde ilde paa hoſſ andre/der
ſom de vel kunde ændt forbedre ſig /
oc effterdi de ville icke bliffue hoſſ
dennom/ ſaa forhindre de oc forſæm-
me dennom andre ſtæds for/ med
deris bedictede ord oc vſandingen /
Det er oc icke ræth.

Der neſt er oc andre / nar de
ide et gaat troe Tiunde hoſſ en an-
den / da forhøge de deris løn / oc
loffuer

loffuer at giffue dennom mere ænd nogen anden formaa at giffue/ at de saaledis kunde drage tienstefolck til sig/ oc tage deris neste med fordel / oc løbe dennom ram aff. Oc det er icke en rynge synd.

Jeg vil nu inthet tale om dennom / som trenge deris Tiunde noget andet paa ænd de gerne vilde / for deris løn / med gamle forhagde vaare oc gamle klæder / saa at de mue oc tage dennom saa dyre som husbonde oc hustrue ville sette dennom fore / om de ville ellers haffue noget for deris tiennîste. Disse allesamen/ den ene med den anden / de handle emod deris kald / oc falde i Guds straff. Huem som vil nu handle ræt i sine Tiundis belønning / hand handle oprectig/ retskaffen/ oc effter denne Regel.

At g[...] gam[...] hagt vaar løn

Huad i ville at Men-

P   mis-

niſken ſkal gøre emod eder /
det gøre i oc ſaa dennom.

Til det andet.

HVorledis huuſsbonde oc huſtrue
ſkulle ſkicke ſig emod deris Tiun-
de i Tuctning ? Det er (des vær)
der hæn kommen i denne værden/ at
Tiunde er io tuct oc ſtraff ſaa ſtor-
lig behoff/ ia oc nødtørfftigere/ ænd
deris daglige brød / ſaa vanartige /
wtroe wduelige er nu meſte parten
eblant ſuenne/ Piger/arbeidere oc an-
dre tienſtefolck/ ſaa at det i ſandhed
giøris alleſteds ſtraff oc affue høge-
…ig behoff / Derfor ſkulle Huſsbond
oc huſtru her emod icke vere effterla-
dendis oc forſømmelig / men ſtraffe
… wrææſindighed / ſaa viith ſom
deris Embed vdkreffuer. Dog ſaa
… de icke handle Tyranſkelige med
dennom

dennom / saa som S. Powel paa-
minder / Ephe. 6.

I herrer giører oc saa det samme emod eders Tiunde / oc forlader eders trusel / oc vider at i haffue oc saa en Herre i Himmelen / oc der er ingen persones anseelse hos hannom.

Nar Hosbonde oc Hustrue befinde nu at deris Tiunde / Suenne / Piger / Embids karle / Leredrenge / Dagløner etc. Ere Gudløse / foracte Kircke / Guds ord oc Sacramente / ville icke lere deris Catechismum / suerge / bande / oc ere vkyske / tvlpactig / vtro / vflitige / da skulle de venlig formane dennom til / at de rette oc bedre sig / Hues det kand inthet hielpe / da skulle de true dennom oc saa Guds straff

der hoſſ holde dennom Guds ſtraffs Exempler fore / oc giffue dennom til kiende / at mand vil ſligt inted ſtede dennom / tale dennom førſt til med horde ord oc ſnibber / oc lad ſaa fornumſtig Tuct oc Affue / ia oc ſaa hug følge med / huor ingen rætning oc bedring er paa færde / Oc hues de wdi diſſe maade ingenlunde ville ſig om vende / men bliffue vaaractig i deris wdygd / da giff dennom orloff / faa dennom ſtaffuen / oc viiſſ dennom hæn vd ad døren.

Her kand mand oc ſaa bruge øffrigheds hielp / oc vndertiden med Taarn oc fængzel giøre hinne arrige Tiunde noget ſpage / ſom oc Jeſus Syrach ſiger.

Aaget oc ſelene bøye halſen / En vnd Suend / træ oc knippel / Læg hannom arbeid paa / ſom en ſuend bør /

vil

vill hand da icke lyde / saa set hannom i Stocken. Læg dog ingen for megit paa / oc holt maade i all ting.

Her emod synde alle de som lade deris Tiunde for megit tømmerom / oc tale dennom plat inthet til oc sige dennom inthet emod / Der nest synde oc de som kunde inthet andet ænd skælde / bande / buldre / raabe oc slaa / oc handle Tyranskelig / wanseendis huor troe oc flitelige Tiunde de haffue. Men huem der vil oc mener sin Tiunde saa trolig oc vel som sin egne Børn (som det seg vel børde / met rætte) hand skal vel oc wide at skicke sig ræt oc vel wdi tuct oc affue.

Til det tredie.

ERe husbønder oc hustruer plictige til at giffue deris Tiunde / Arbdere oc Dagløner deris tilbørl

kaast oc føde/ oc det i rette tid oc til
nødtørfftighed.

Mand finder vel oc de folck/ Att nar de skulle giffue deris Tiunde mad oc øll / da gøre de det altsammen med banden oc skælden / oc med vnde ord oc ynske. Der aff maa mand vel mercke / at de ville huercken vnde eller giffue dennom gerne deris kaast oc føde.

Somme giffue dennom det icke i rætte tid / men lade deris tienistefolck hungere oc suelte / oc bliffue saa trætte oc vansmectige aff arbeid saa at de der effter kunde icke æde for møde oc træthed skyld.

Somme tracte der paa at legge Tiunde saa horde Brød oc saa horde osthe fore som steen/ saa att de der med des lenger kunde driffue tiden/ at nar de skulle i arbeid igen/ da mue de saa hastigt op før ænd de ffue halffue mætte.

Nu

Nu er det vel sandingen / at det er icke nødtørfftigt / at du skalt bere ind for dit folck stegte harer eller Agerhøns / Styrre eller Lax paa knabbefad / Men dog alligeuel skalt du giffue dine Tiunde spise effter nødtørfft / saa at de kunde behielpe sig med / Oc betænck dog at de ere Menniske / oc icke hunde eller Suin. Dog ligeuel skulle oc Tiundene lade sig nøye med lempelige huußkaast / saa som ieg vil oc strax lese dennom deris Capittel fore / om deris kellenhed / wfornøyelighedt oc vnde vaane / Men nu predicker ieg for huußbønder oc hustruer / huorledis de kunde retskaffen beuaare deris samuittighed ænd oc i dette stycke / Thi det er io sandingen / at vere sig ehuem hand er / Saa bliffuer dog aldrig nogen saare rig / at hand forrycker sin Tiunde noget fraa aff deris kaast oc føde / oc det fører ingen Gud

benedidelse i huusse / oc der bort suin-
der anderstæds fast mere der emod-
igen.

Der for nar det saa begiffuer
sig / da er dette det beste raad / at
mand efftterfølger Jesu Syracks for-
maning der som hand saa siger wdi
det 7.

Holt en tro Suend oc
Eccl 7. Arbeidere / icke ilde.

Til det Fierde.

DEt er icke nock at giffue Tiun-
de deris løn / oc at tucte dennom
oc giffue dennom deris føde. Men
huusbønder oc hustruer ere oc plic-
tig at forskicke dennom arbeid / saa
at de kunde der med lere noget / oc
icke skulle faa orsage til ørckeløß-
hed / oc vnde selskaff. Thi Jesus
Syrach / siger 33.

Asenet

Asenet bør sit foder/ suebe
oc byrde/ lige saa Suenden
sit brød/ straff oc arbeide/
Holt din Suend til arbeid/
Saa haffuer du rolighed for
hannom/ Lader du hannom
gaa ørckeløß/ da vil hand
vere en Juncker/ Driff han-
nom til arbeid/ at hand gaar
icke ørckeløss/ Thi ørckeløs-
hed lerer megit vnth.

Dog skal mand giffue god act
paa/ at mand icke legger Tiunde
mere paa/ ænd at de kunde wdræt-
te/ Thi her wdi synde mange folc
oc er en saare foruænd væsen i ver
den. Der ere somme som kunde ick
vnde deris folckis møde/ oc de plag
dennom fraa arlig om morgenen o
icke lade aff før mith paa nathen

Oc vnde dennom icke den rolighed / som Gud haffuer forordineret alle Creatur i værden ved Solens nedgang. De betencke det icke at de ere oc mennisker oc haffue vederquægelse behoff/ effter at de haffue giørt deris arbeid.

Mand finder andre folck / som icke ænd schaane deris Tiunde enthen Søndage eller andre hellige dage / men skicke dennom hæn som de gøre ellers den heele vge igennom til skoff oc merck / oc huor de haffue noget at sysle / eller oc hiemme i huuse beffale dennom vnødtørfftige bestellinger oc arbeyd / saa at de der for huercken kunde komme i kircke til Guds hellige ords lydighed / eller til almindelig Bøn.

Oc det er io en sieldsom vnderlig handel. Den sieffuende dag hoss oss Søndagen / oc hannom alle mand holde helligt / oc da handle

handle med Guds ord oc aandelige ſager. Der til haffuer oc ſaa den hellige Chriſtelige kircke wduold ſig nogre andre flere faa dage oc høyti⸗dere. Ellers ſkal mand arbeide oc trælle den ganſke wge omkring oc icke gaa ørckeløſe.

Men huad haffuer da den ſelffraadige værden at gøre? Om hellige dage kunde icke folck ſaa læn⸗ge lade beſtaa deris værff / arbeid oc handuærck at de der for kunde komme til Kircke / at høre til pre⸗dicken oc lære Guds ord.

Mand om Mandagen / den ſom mand ſkulle arbeyde / da gaar mand ørckeløſe / Huar ſtar det begrundet i Schrifften? Att mand ſkal holde frii mandag med ørcke⸗løßhed oc dricke ſig fuld? Kand oc en Handuercks mand med en god ſamuittighed/ forſuaare det for Gud?

At hand med ſine Suenne oc Karle oc Tiunde fiirer den ganſke mandag / oc holder ſtille aff arbeid / alleniſte for dricks oc ſpaadzering ſkyld? Oc tuert emod tage ſig icke / en eniſte ticme rom huercken for ſig eller ſine Tiunde til att høre Guds ord / paa de dage om wgen nar pre-dicken er for hande. Endog er der nu ſligen ſkændelig wſkickelighed eb-lant oſſ ſom ſkulle vere Chriſtne meniſke.

Velan huem der vil ſkicke ſig ræt i dette ſtycke / hand holdet i ſaa maade med arbeide. At Guds ære oc hans ord / oc andre deris ſaligheds ſtycker bliffue icke der med forhin-dret / oc at der bliffuer inthet hande-let mod Samuittigheden oc Chriſtē kerlighed. Oc ſaa megit hører der [illegible] den løn / den tuct / den ſpiſe / oc [illegible] arbeid ſom alle huußbønder oc [illegible]ſtruer ere deris Tiunde / Suenne

oc

oc Piger plictige/ Gud giffuet at de kunde slige bekænde oc det saaledis effterfylge / at de motte beholde Guds venskaff oc bliffue salige paa begge sider / Amen.

Den X. Predicken i Huusstafflen.

Huorledis Tiunde eller Tieniste folck skulle skicke sig.

HEr følger nu effter vdi Huusstafflen den Thiende Regel/ oc lerer huorledis at Tiunde oc Tienste folck/ Suenne / Piger / Leredrænge/ Tienste bud/ Arbeidere/ oc Daglønere skulle skicke sig. Men her bliffuer inthet taled der om / huad

dis de skulle skicke sig emod Gud i Troen / kierlighed / haab / Bøn oc Tacksigelse / icke heller huad de ere deris JæffnChristen plictig / med kierligheds gerning oc gode Exempler.

Item / huorledis de skulle skicke sig hoss dennom selff med Tuct / ærlighed / oc den gamle Adam at døde. Men wi ville nu alleniste det giffue tilkiende / huorledis de skulle sticke sig emod deris huuss-bønder oc hustruer / Der om biuder oc beffaler oss denne Regel i saa maade.

Ett Tiunde / en Suend / Pige / Dagløner oc Arbeydere skal trolig / oc fliteligt wdrætte sin Herris oc huus-bondis tieniste oc arbeidt.

Dette er vel en kort Regel / Men bliffuer dog icke længe holden / Thi lige som det gaar til i andre statther / (som det sig vel bedre burde) at ingen acter megit om at tage vaare paa sit kald / Men all værden leffuer hæn / oc foracter bode Gud oc hans hellige ord. Ræt lige saa acter oc Tiunde oc Tienstefolck en ringe ting paa hues dennom æyes oc bør at gøre.

Oc de ere saa vaanartige / at der aff er kommen et ordsprog / att nar nogen er megit arrig oc wtuctig / da siger mand saa.

Du skalt fuld vel vere en Suend.

Oc det kand vel skee / at vore Suenne oc vore Tiunde de haffue der aff deris naffn / at de ere gerne selff sindig / oc kallis paa Tydske Gesinde / fordi slig folck er gerne sieldsom oc vnderlig til sinde.

N

Men nu bliffuer icke Gud der med stedse vel tilfreds / at mand saa groffuelig foracter hans mangfoldig paa mindelse / saa som den daglige straff vduiser oc giffuer tilkiende / som Gud lader gaa offuer det vnde / whørsome oc wtroe Tiunde oc Tieniste folck.

Huilcke Tiunde der er nu Gudfryctig oc vil haffue Guds velsignelse / hand skal denne dag lere / at hand er sin huuss bonde oc hustrue try ting besynderlig plictig.

I. Eere.
II. Lydighed.
III. Troskaff.

Effterdi at Herre / hosbonde [illegible] hustru / skulle forstaas at vere be[illegible]ttet oc besluttet vnder forælders [illegible]affn / oc effterdi de skulle skicke sig [illegible]iod deris Tiunde oc Tienistefolck [illegible]ge som Fader oc Moder emod deris

ris Børn / allenifte arffuelaad vn-
dertagen. Da er det io billigt oc ræt/
at Tiunde oc Tienifte folck ærer huf-
bonde oc Huftrue lige fom forælde-
re / med tancke / Ord / vduortis tuct
oc factær / oc med gerning / Oc hol-
de megit aff dennom i hiartet / yn-
fke oc tæncke dennom gaat til / icke
foracte dennom for deris armodt
wuenfkaff / fiugdom/ eller for anden
aarfage fkyld/ Der neft at de tale om
dennom det befte de kunde hoff an-
dre folck / icke purle emod dennom
faft mindre bande dennom / oc at de
fpørge dennom venlig oc vdmygelig
til/ oc faa fuaare dennom fameledis.
Wdi vduortis fkick oc facter er det oc
tilbørligt / at de beuife dennom all
ære/med at neye for dennom at viige
for dennom / at tage aff deris hoff-
uid for dennom / oc huad fligt ander
mere vduortis ære tilhører. Icke f-
furt wd/ icke vride oc røfte med hoff
uedet / icke fkudde ryggen paa f-
Q

icke beuise sig drætig oc doffuen / men smuck hvrtig / flux / rede oc all færdig / att forholde sig i alle de ærende oc bestilling som dennom er beffalet at wdrætte. Der som noget skal wdrættis / at de det gøre med allerstøriste flitt / oc spare huercken møde eller arbeid / Oc hues hußbonde eller hustrue bleffue der effter fattig oc nødtørfftige / er det tilbørligt at de dog beuise sig tacknemmelig emod dennom / bode med raad oc daadt / med ord oc gerning / oc beuise dennom all ære.

Slig ære wdi tancke / i ord oc gerning / ere alle Suenne / Piger / de som tienne paa Embed med hind enden / oc Dagleiere / Tienstebud / oc arbeidere / deris huusbonde oc hustrue plictige / oc nar de gøre dennom slig ære / da er det Gud behageligt / oc hand giffuer dennom sin benedidelse.

Men

Men nu finder mand i vær-
den icke mange som det gøre / Thi
den størriste part aff Tiunde oc Tie- La
niste folck de er alt bith aff den lille cte l
hund Lasdyncke / for det store bith
moed de haffue oc lade sig saa megit Tiu
tycke. Der for foracte de Hosbonde
oc Hustrue / oc acte dennom icke
gode nock at de skulle gøre dennom
nogen ære/ de ere saare keck oc dri-
stig emod dennom bode i ord oc tale.
Der som mand aspørger dennom no-
get / som dog stundom ligger stor
magt paa / da vide de icke om de
ville giffue dennom der suaar paa
eller icke / eller oc gøret dog spaat-
telig oc hønske nock alligeue..

Straffer mand dennom med
ord oc siger dennom det beste for /
dog ville de icke act det skal være oc
haffue giord vræt/ de sige det er lø-
gen / de true / bande / pucke oc purle e-
mod deris husbōde oc hustru oc gø-

ſaa grofft at det er ſkam at høreth /
ſaa ſom de vel forfaare ſom ſkulle
holde oc haffue Tiunde oc tieniſte-
folck.

Der neſt ere de vdi deris vduor-
tis ſtick oc factær ſaa hoffmodige /
ſaa trodſig / ſaa ſpaatſke oc ſpeeful-
de / oc ſaa vtuctig / at det er alt for
megit / de ere oc doffuene / lade oc
ſeenfærdige / der til oc egenſindige oc
vtroe.

Jeg vil inthet tale om den ſto-
re vtacknemmelighed ſom de beuii-
ſe deris hosbønder oc Huſtruer oc
den ſtore ſkade de gøre dennom for
all deris gode villig oc velgerning /
Huilcke Tiunde ſom nu vide ſig ſkyl-
dig i ſaadan ſtycker / de lade aff / oc
raade bode paa / ellers ſkulle de in-
genlunde vndgaa Guds heffn oc vre-
de. Thi ieg veed mange Exempler /
at ſlig vnde Tiunde ſom haffue icke
vel deris hosbond oc huſtru vdi

acc

act oc ære / dennom er inthet andet hiemkommet til huuss oc gaard / æn skam oc skade / honhed / spaat oc idel forderffuelse.

Til det andet.

ERe Tiunde/ Suenne/ Piger/ Arbeidere oc Dagiønere deris hosbond oc hustru plictig lydighed / saa at de trolig oc flitelig vden all forsømelse gøre oc vdrætte hues de dennom biude oc befale. Tiun hørs

Der aff siger S. Pouel Ephe. 6. I Suenne verer eders legomlige Herrer lydige med fryct oc redzel i eders hiartes enfoldighed / lige som Christo selffuer.

Oc her skal mand icke ansee, at herrerne oc huußbønder ere vnderti

den noget løylig oc sieldsom. Thi det heder alt saa.

At huem der skal tienne hand maa alt tienne / Oc som S. Peder siger / I Suenne Verer Herrerne vnderdanige med al fryct / icke allene de fromme oc milde / men oc saa de vnderlige. Dog saa viit / at mand alligeuel gøre inthet emod Gud oc hans Bud.

Slig lydighed skal skee med
ed fryct / der til med enfoldige hiarter /
ct. som S. Pouel formaner. Et tiun-
de skal altiid med fryct betæncke / huad hannom er beffaled i sit kald / saa at det seer sig vel for / saa at det giør huercken formegit icke heller for lidet / men vdrætte det som mand beffaler dennom / paa det at huus-bonde oc Hustrue icke skulle vorde fortørnet / oc der offuer bliffue beueget

til

til wuillighedt. Lige som et Barn fryctter oc seer sig for / at det ingenleds fortørner sin Fader. Saa skulle oc Suenne oc Piger holde deris hosbondis oc hustrues gunst oc venschaff / saa megit som dennom mueligt er / oc icke forspildet oc forkastet med deris wlydighed.

Oc huem som icke ville befrycte sig oc ey passe paa sin huußbondis oc hustrues wgunst / vrede oc wuillighed / hand skulle dog gruffue for Guds vrede. Thi saa siger S. Pouel til Tiunde oc Tieniste folck. Gu vre

I Piger oc Suenne lader eder tycke at i tiene Herren oc icke Mennisken / Oc vnder at huad gaat som huer gør / det skal hand anname aff herren / huad heller hand er Tienner eller frie.

In summa / Fryctactighed oc ydmyghed / det gør io alle sager godt. Naar at lydighed gaer saa hen i dette stycke / da er hun en ræth Guds tieniste / Oc slig ydmyghed meen Apostelen / der som hand saa siger.

Verer lydige oc hørsomme med enfoldige hiarther / lige som herren selff.

Der skal icke vere et skalckactigt hiarte wdi Tienistefolck / Men saa som de vilde at andre skulle tienne dennom i dag eller i morgen / lige saa skulle oc de forholde sig wdi all lydighed emod deris huußbønder oc huustruer.

Oc det er vist oc sandingen / En Suend som veluilligen wdrætter sin herris oc hosbonds beffaling / oc gør hues hand hannom beffalendis vorder / tager vaare paa

hesie/

heſte/ paa marcken/ paa handuærck
oc huad hans herre beffaler han-
nom/ Det arbeidt behager Gud
langt bedre/ ænd alle Preſte oc
Muncke Bøn/ oc faſte oc ſang/
etc.

En tieniſte pige/ ſom med flit
tager vaare paa et barn/ oc røcter
køer oc ſuin i tilbørlig tid/ fæyer
gulue/ gør ild/ toer fadt/ hun tie-
ner Gud bedre oc mere/ ænd alle de
Geiſtlige i det ganſke Paffuedom/
Ja hindis lydighed ſom ſkeer med
enfoldig hiarte (det er wdi Troen)
er io Gud ſaa behagelig/ ſom min
ſtudering oc predicken/ eller ſom Re-
genters ſorig oc møde.

Haffuer icke Gud/ Tiunde oc
tienſtefolck giordt deris Gudſtien-
ſte ſaa lætt? Oc lagdt dennom den
ſaa nær/ at de kunde foruden all
beſuering komme hans villie aſtæ,
om de ſielff vilde/ Men verden

alligeuel saa forblindet / at ingen vil tienne Gud icke ænd i det aller mindste. Men at beuise Dieffuelen sin Tieniste (som er dog fast suaarere) der til ere de alle villighe oc redebon.

Der offuer tabe oc miste de arme Tiunde oc Tieniste folck Guds velsignelse / oc dennom henger alle honde wlycke paa / alt saadant skulle de sig vente.

Men det Tiunde som fromt oc lydigt er / det haffuer velsignelse aff Gud bode timelig oc euig. Derfor skalle Suenne oc Piger / Arbeyder oc Dagløenere / hørtig oc snarlig / villig oc lydactig wdrætte deris Herris oc Hustrues beffaling / Thi det ere de plictig for Gud / Det giffuer oc i sandhed skel oc fornufft / att den som minder er / eller tiener / skal være sin Offuerherre [illegible]rig oc lydig.

Hednin-

Hedninger haffue haffdt en beſynderlig maling oc et billede/ ved huilcket de vilde giffue tilkiende oc beuiſe/ Huorledis retſkaffne Tieniſtefolck ſkulle vere beſkicket / Det vor ſaa giord/ Der ſtod en dreng / hand haffde en rød hat paa / oc reene klæder paa kroppen / oc hand haffde en mund ſom et ſuin / ørne ſom et Aſen / oc føder ſom en hiort/ den høgre haand vaar høgt opract oc opladt/ Men ydi den venſtre haand haffde hand gløende kul ydi et beger/ Paa den ſamme ſkuldre haffde hand en ſtang / med tuende Spande fulde aff vand. Det lagde de ſaaledis vdt.

Et Tiunde ſkal icke gaa nøgen her frem / men vere nødtørfftelig klædt / det ſkal icke vere kræſen / men lade ſig nøye med temmelige kaaſt oc Huußſpiſe / ſkal oc flitelig høre til oc mercke med ørnen

hi

huad mand dennom beffalendis vor-
der / oc icke lettelig lade sig finde w-
taalmodig / men kunde taale oc lide/
oc noget holde for Gode.

Den opracte haand betyder troe
oc loffue i sin herris oc hußbonds sa-
ger. De hiørte fødder betyde en
villig lydighedt oc snar hørsomhed.

Vandet oc ilden betyder tro-
skaff oc snarhed til at wdrætte oc
hørsømmelig at fremskynde alle
haande ærinde oc bestillinger. Her
med vilde Hedninger opuæcke deris
folck/ synderlig deris Tiunde til til-
børlig lydighed.

Til det tredie.

ERe Suenne / oc Piger / oc alle
Tienstefolck deris huußbonde oc
hustru plictig / Troskaff/ saa at
ere hørsom oc tienne dennom tro-
g/ at den wduortis ære som de
gøre

gøre dennom bliffuer icke til skrøm-
terie / oc at de icke allene i deris
huußbondis oc hustrues neruærelse
flitelige arbeyde / men at de oc saa
gøre det samme i deris fraauerelse/
Som oc S. Pouel siger Ephes. 6.

I Suenne verer eders
legomlig Herrer lydige med Ephe
fryct / wdi enfoldige hiar-
ter / saa som Christo selff /
icke med øgne tieniste / til at
vere mennisken behagelig /
men som Guds tiennere. At
i gøre denne Guds vilie aff
hiartet med god vilie / Lader
eder tycke / at i tiene Herren /
oc icke Mennisken / Oc vider
att huad gaat som huer gør
det skal hand anname [illegible]

Herr

Herren huad heller hand er
en tiennere eller frij.

Vor kierre Herre Gud anseer icke / om mand haffuer enthen giort det eller det ehuad det helst vere kand men der seer hand paa / om mand haffuer giort det trolig oc gerne. Hand anseer icke allene handen oc gerningen / men hiartet vil hand haffue. Nar Tiunde lade sig nu flitig befinde / emeden Hoßbonden / oc hustrue see der til / Men nar de gange bort / da gør de ickun deris gierning med halff haandt (Saa som mand vel seer huor lade / døffare oc wtro de wdrætte deris embed/ de som ere Suenne/ Piger / Arbeydere oc Dagløñere / Da lade ere de / oc wflitelige oc forsømelige/ de acte der inthet om / at affuende skaden huor de kunde / oc de ville alligel haffue stor løn) Der sticke de sig
wchriste-

wchriſtelig wdi / oc falde der for i
Guds vræde oc ſtraff oc der til ewig
fordømmelſe / hues de icke raade
der bood paa / oc ſtaa aff / oc rette
oc bedre ſig.

Saadant ſkulle ſandelig alle
Suenne oc Piger met fliit betracte /
oc icke ſaa ſlet ſlaa all formaning
oc aduorſel hen i væyret / med fry-
cte ſig for Guds vræde / oc inthet
gøre emod hans hellige villig / men
elſke hannom / ſette troe oc loffue til
hannō / oc gerne gøre effter hans bud.

Lader oſſ høre huad vor Her- Chr
re Chriſtus ſiger om troe oc wtroe om
ſuenne / Luce 12. c ſuer

Huilcken ſtor ting det er
(ſiger hand) med en troe oc
ſnild Huußholdere / den ſom
hans Herre ſetter offuer ſit
Tiunde / at hand ſkal i rett
tid giffue dennom det / ſon

dei

dennom bør : Salig er den Suend / huilcken hans herre finder ſaa gøre / nar hand kommer / Sandelig ieg ſiger eder / hand ſkal ſette hannom offuer alt ſit godz.

Men der ſom den ſamme Suend ſiger i ſit hiarte / Min herre tøffuer at komme / Oc hand begynder att ſlaa ſuenne oc piger / oc att æde oc dricke / oc bliffue drucken / Da ſkal den ſamme Suends Herre komme paa den dag ſom hand icke tencker / oc paa den time ſom hand icke ved / Oc hand ſkal ſønder hugge hannom / oc

ſkal

ſkal giffue hannom hans løn med de vantroe. Oc den ſuend der veed ſin Herris villie / oc beredde ſig icke oc giorde eff- ter hans villie / hand ſkal lide mange hug.

Ved denne lignelſe giffuer vor Herre Chriſtus tilkiende / huad en troe Suend bør at gøre / Wi haff- ue oc ſaa et deyligt Exempel wdi Abrahams Suend. Geneſis 24. Som wdrættede ſin Herris beffa- ling paa det allertroligſte oc ſaada- ne Exempeler finder mand vel fle- re.

Tiunde oc Tienſtefolck ſkull der for beuiſe deris hosbond oc hu- ſtru troſkaff / førſt med tancke / der neſt med ord / icke ſige ſtrax alt mand ſeer eller hører / ſaa ſom ma finder vel ſaadanne aabenm[illegible] tiunde ſom alting effteruaaſke o[illegible]

e wod blant folck/ huad mand hører hiemme offuer børde / eller huad an- det mand gør eller taler/ oc ænd legge fast mere til / oc vppe offte kiff oc træte/ iammer oc nød eblant venner oc naboer. Det maa io vere en skæn- delig forgifftig vanart/ Der for skul- le alle Suenne oc Piger vocte sig vel aff hiartet/ oc see sig vel fore.

Paa det siste / Skulle de ock vere Troe i deris gerninger / icke na- ske / eller stielle/ snappe eller snige no- get hiemmelig bort / men flitelig see til/ oc hielpe til at forbedre / beuaare oc giemme deris hosbonds næring oc biering / oc giffue god act paa / at io ingen skade skeer. Der til skulle de oc vere tro oc flitig i deris arbeid / Oc der med ramme deris husbondis oc hustrues tarff saa trolig oc flitelig / en de vilde i dag eller i morgen att nogom skulle vederfaris igen aff de- tieniste folck / da ginge det fast mere til i værden.

Men

Men der som suenne eller pige Tienstefolck/Arbeidere eller Dagtøners blifue saa fremdelis varactig i deris vesen som de nu gøre/ oc blifue saa fremturende i deris vgudelig forsetd/oc icke skicke sig anderledis/ ænd som heer til dags skeed er / da faa de Guds vrede oc vgunst/dennom selffue til skade oc forderffuelse føre ænd de kunde det selffue acte eller tæncke. Oc de tørffue inthet andet foriade sig til. Der for huem som sig vil lade paa minde/ hand skal vere formanet at fylge denne Regel/ oc S. Pouels lærdom/ oc beuise sin hosbond oc hustru tilbørlig ære / hørsomhed oc troskaff/ da mist er hand icke Guds naade oc benedidelse / men skal fylge hannom visselig bode timelig oc euindelig. Det vnde oc forlene Gud alle

fromme Tiunde oc Tienste folck/
for sin Søns Jhesu Christi
vor Herris skyld/
AMEN.

Den elløffte Predicken i Huuss-tafflen.

Huorledis de vngefolck skulle skicke sig / emod de gamle.

HEr efterfylger i huss-tafflen den Elløffte Regel / oc er de vngefolck allmindelig anrørendis / huorledis de skulle skicke sig emod ennom som ere ældere ænd de/ Oc det vaare vel høgelig for nøden att denne Regel bleffue vel bruget oc fuldkommen. Thi det er iammerlig det er hæn kommen i disse siste dage / at vngdommen er icke allene deris forældere wlydige / men de bliffue saa diærrig oc røgeløsse/ att de

o-

oc plat inthet mere acte oc ansee i
gen gamle folck / men bespotte o
foracte dennom huor de kunde/ Saa
at oc gamle folck de tørffue sige aff
ret forfarenhed/ att huess der icke
bliffuer sticked aff øffrighed nogen
tilsiun / da bliffuer denne her neruæ-
rendis vnge værden / var hun op-
uorser/ argere / værre oc skadeligere
ænd hun nogen tiid verit haffuer ind
til denne dag / saa att mann da icke
ænd med vold oc mact skulle kun-
de raade oc styre hinde / nar mand
fuld gerne vilde . Der offuer ma
Gud fange orsage til att griffue ve
dig fat paa / oc forderffue den v
temde vngdom bode med timelig
euige straff/ Gud giffue naade
vor vngdom kunde kænde sig sel
oc icke føre sig Guds strænge oc s
re dom paa hals.

Huem der er nu yngre æ
anden / oc vilde gerne viide hu
dis hand skal skicke sig emod de

..n ere ældre ænd hand / hand lere i dag denne korte Regel / oc rette sig der effter al sin liiffs tid / da gør hand sagen ræt / oc saa heder Regelen.

Unge folck skulle ære de gamle / oc bewise sig i ærlige tuct mod dennom.

Denne Regel er tagen aff Jesu Syracks ottende Capittel / Der staar saa schreffuid / Foracter icke allerdomen. Thi at wi tæncke oc saa at bliffue gamle / Oc wdoff den .. Capittel i den første S Peders ..reff / der som hand saa siger / J ..m ere unge / verer de gamle under..nig / oc bewiser der wdi ydmyghed. ..ordi Gud staar de hofferdige e..od / Men de ydmyge giffuer hand ..dc Saa ydmyger eder nu under ..uds veldige haand / at hand skal ..ffue eder i sin tid.

Saa

Saa wdkræffuis heer nu a vngdommen tuende stycker.

I. At de skulle ære de gamle.

II. At de skulle beuise sig emod den-nom i all tucth oc ydmyghed.

Til det første.

SAa ere alle vnge folck bode Mands oc quindis person/dennom ære plictig / som ere ældre ænd de / Slig ære staar nu wdi fire stycker som i tilforne haffue hørd/ som er / i Tancke / ord / vduortis facther / oc gerning.

Wdi tancke i hiartet/skal mand holde megit aff gamle folcke/oc ynske oc vnde dennom gaat. Naar du seer nu en ærlig gammel maud / eller en vdleffuen gammel dannequind da skalt du med hiarthens [illegible] tæncke saa ved dig selff / [illegible]

ud haffuer io loffued oc tilsagd alle dennom et langt leffnid som han-nom frycte / Heer seer ieg da eth Ex-empel for øgne / Der for skal ieg troe min Gud / oc ieg vil vere denne person huld oc goed aff hiartet / efftherdi den høye Guddomelig Maiestet haffuer icke lader sig besuere / at pryde oc ære dennom med langt leffnid.

Oc forfaringhed giffuer oc det (huor ellers forstandige oc Christe-lige hiarter ere) at de mue io vere gamle folck gunstige oc gode / effther-di at slige hiarter bliffue beueget oc berørd wdi induortis himmelig fryd oc glæde / nar de nogensteds seer et gamelt ærligt folck.

Dette er nu den rette wdspryng oc begyndelse til tuct oc æractighed / nar mand wdi tancke holder megit aff de gamle.

Der aff kommer oc mere effter at mand skal oc ære dennom med

ord /

ord / oc inthet vnnt tale om de gam
folck / icke heller forføre dennom eb-
lant folck / icke beklaffue eller be-
liuffue dennom / inthet vdlægge i
den værste mennig om dennom / men
lægge all ting til det beste betæncke
dennom alt gaat / tale dennom venlig
oc vel til / bode i spørsmaal oc gen-
suaar / oc see oss saa fore / at wi
met villig oc vidskaff ingenlunde for
tørner eller bekymrer med ett eniste
ord enthen i deris neruerelse eller fraa
verelse.

Den hellige Paulus vil haff
de gamle saa nøye æred met ord / a
mand icke ænd skulle snibbe eller l
ste dennom / om de ænd giorde noge
vræth. Men der som det va
nødtørfftigt att straffe dennom
skulle det skee for vden skænde or
aff dennom som mue lasthe oc st
synd paa deris Embeds vegne.
For schriffuer hand oc 1. Timoth

Skænde icke nogen Gammel / men formane hannom som en Fader.

Skal mand ydermere ære de Gammel med vduortis facther / saa att mand staar op emod dennom / viger aff veyen for dennom / med aabne hoffuede / met neyen oc bucken / oc andre slige stycker / biude oc beuise dennom act oc ære / saa som Gud beffaler / Leuit. 19.

For et graat hoffuid skalt du opstaa / oc ære de gamle / Thi du skalt frycte dig for din Gud / Thi ieg er Herren.

Hoss de gamle Hedninger vaar oc acted for een stor synd oc vsning / nar en stod icke op for ett gammelt folck / saa at mand acted at vere saa arrigt / som mand hade forværcket sin halss. Iuuenalis Satyra 13.

Credebant

Credebant hoc grande nefas & morte pia
Si iuuenis Vetulo non assurrexer t.

Paa det siste / skal mand ,e
ære de Gamle med Gerningen/ Li-
de oc fordrage deris alderdom oc
skrøbelighed / holde oc bære dennom
oc wdræcke dennom haande i alle
maade / Tienne dennom / oc icke
lade dennom liide nød.

Her til hører oc det att mand
lader dennom gaa offuen for ved den
høgre haand / oc fylge dennom/ oc
huad saadant andet nere kand
vere. Men nu achter her tuert
mod/ Huor ringe denne heer vor
vngdom acter oc lader dennom ga
til hiarte/ dise heer stycker/ Thi der e
ingen tuct eller ærebewisning emo
de gamle / Men de foracte den
nom/ oc ynske dennom all wlycke
see dennom icke gerne / det er
nom en stor besuering at acte m
git om gamle folck / de flye
skye dennom / de tale alt vnth

Den

..nom/ de kalle dennom gamle gæ-
cke/ de beskemme dennom med mang-
foldig bespaaetelige ord/ forføre den-
nom slemmelig blant folck med løse
ord oc løgen / oc offuerfalde dennom
vbluelig med al genstridighed/ de oc
saa offuer skænde dennom det gruse-
ligste de kunde/ de vighæ dennom in-
thet paa gaden / men bliffue stoen-
dis som nogen døde staacke / oc be-
uise dennom ingen tilbørlig ære/ icke
ænd vdi allerringeste vduortis stick
oc facthær/ de holde slæt ingen stick
hoss de gamle ænthen med att gaa
eller staae eller sidde hoss dennom/ de
lade dennom falde oc støde sig / oc
lide nød / der som de kunde vel ræcke
dennom hand oc hielpe dennom / oc
er til gøre vidunder aff dennom
med latter oc spaat oc spee. Det maa
kand icke Gud i længen fordrage/
thi at slige synder er vell een god /
haard oc skarp straff værd.

Der

Der for ſkulle i vngefolck ve
troligen formaned/ at i ærer de gam-
le / effter den viis oc maade ſaa ſom
ieg tilforne haffuer ſagd / wdi tan-
cke/ ord/ ſtick oc facther /oc gerning/
om i ellers ville haffue velſignelſe oc
yndeſt oc naade aff Gud.

Til det andet.

SKulle oc ſaa vnnge folck beuiiſe
ſig emod de gamle wdi all het
lig tuctighed/ Oc det ſtaar nu oc i
wdi fire ſtycker / ſom er at tale den
nom hederlig til / beſpørge ſig me
dennom oc at høre dennom / oc la
ſig lære aff dennom / oc hænde
anname ſtraff wdaff dennom.

Førſt ſkulle de vnge fol
uiſe ſig wdi ydmyghed oc tuct..
nar de ſpørge dennom noget til ſ.
ere ældre ænd de / Oc icke føre ſig
paa dennom med wbøffled / gi-

146.

..e/ stødsig oc vbesindige ord / men
med ydmyghed giffue dennom fore /
deris forsæt / oc giffue dennom deris
tilbørlig Titel effter deris statt oc
værdighed.

Nar mand haffuer noget fore
de ad vdrætte / som nogen magt paa
ligendis er saadant skal mand da icke
vbetænckt oc effter egen gode tycke
begynde / Men bruge der vdi de
gamles raad / som Jesus Syrack
maner vdi det 8. Cap. der som
..d saa siger.

Lad dig icke tycke at re-
klagere ænd de gamle / Thi
de haffue oc saa lærd aff de-
fædre / Saa kant oc du
aff dennom / huorledis
..lt suaare nar det giø-
behoff.

Oc

..tter.. ..staffrun..
..ter ..

Oc lige som mand er nu pli-
tig til at adspørge de gamle met tuct
oc ydmyghed/ saa skal mand oc ski-
cke sig med gensuaar paa deris spørß
mol eller beffaling.

Til det andet/ Skal mand oc
saa beuise sig tuctig oc ydmyg emod wi
dennom nar mand skal høre dennom reli
oc icke falde tuert ind i deris tale men
lade dennom føre ordet/ som Jesus S-
Syrack siger wdi det 32. Cap.

Den eldste skal tale/ Thi
det bør hannom som forfaren
er. Den som vng er maa oc
vel tale en gang eller thoo/
oc nar som mand spør han-
nom adt noget/ da skal han
gøret kort/ Oc hand sk
holde sig som den der u
veed megit/ oc thie helder.
Oc skal icke acte sig lige veo
Herrer

Herrerne. Oc nar en gammel taler / da ſkal hand inthet ſnacke der eblant. Torden giffuer ſtoer Liuned / blyſel giør ſtort yndeſt / oc hannom bliffuer vel paataledt / ſom gerne hører / huad de gamle ſige / oc fylger dennom effter.

Til det tredie / Skulle vngefolck icke allene høre de gamle / men oc lade ſig lære wdaff dennom / ſaa ſom Iſraels børn lærde wdaff deris Propheter / wdaff lang forfaring oc mangfoldig Guds ords hørelſe. Thi gamle de viide io mere ænd de vn-

Oc det er de gamles krone (ſiger Jeſus Syrack) nar hand haffuer megit forfaret /

oc

oc det er deris ære / nar de
frycte Gud.

Til det fierde / Skal mand oc gerne anname de gamles ſtraff / oc nar de formane oſſ til gaat / da ſkulle wi effterfylge dennom oc icke vere w- nyttig der offuer / icke heller ſætte oſſ op emod dennom / nar de giffue oſſ vor wdygd til kiende / men taalmode- lig giffuer der act paa / oc rætte oc bedre oſſ. Hues mand det icke giø da gaar det oſſ ſom det gick Konin Rehabeam om huilcken der ſtaar ſaa ſchreffuit / 3. Reg. 12. At folcked vil- le icke vere hannom hørſom oc vnder- danig / effter hans Faders Konnin Salomons død / wden hand vil gøre deris vilig / De loed hannom i ſkicke / oc ſaa til ſige.

Din Fader giorde vort aag hart / Saa giør du nu den horde t niſte oc det ſuaare aag lettere / ſo hand lagde paa oſſ / Saa ville

S r

..re dig vnderdanige/ Da sagde hand til dennom. Gaar hæn ind til paa den tredie dag/ oc kommer saa igen til mig/ Oc folcket gick bort.

Oc Kong Rehabeam holt et raad med de eldste/ som stode for hans Fader Salomon/ der hand leffde/ oc sagde/ Huad rade i at i kunde giffue dette folck et ...aar? De sagde til hannom Vilt du gøre dette folck en tiemste i dag/ oc vere den...om til villig oc høre dennom ...giffue dennom gode ord/ ...a bliffue de dig vnderda...e i alle dine dage. Men ...nd forloed de eldstis raad/ ...m de goffue hannom/ oc holt

holt et raad med de vnge /
ſom vore opuorte med han=
nom / oc ſtode for hannom.

Oc hand ſagde til den=
nom / Huad raade i at wi
ſkulle ſuaare dette folck /
ſom ſagde til meg: Giør det=
te aag lettere ſom din Fader
lagde oſſ paa. Oc de vnge
ſom vaare opuorte med han
nom / ſagde til hannom
Du ſkalt ſige til folcked / ſom
ſige til dig / Din Fader gioꝛ
de vort aag ſaa ſuaart /
du oſſ det lettere: Min mi
ſte finger ſkal vere tycker
ænd min Faders lender. N
min fader lagde et ſuaart aa

paa eder / Men ieg vil ænd
giøre det mere offuer eder /
Min fader straffede eder med
suøber / Jeg vil straffe eder
med Scorpioner / Saa kom
Jeroboam / oc alt folcket til
Roboam den tredie dag / som
Kongen haffde taled oc sagd
Kommer igen til mig paa
den tredie dag / Oc Kongen
gaff folcked et hart suaar / oc
forloed det raad / som de eld-
ste goffue hannom / oc tale-
de med dennom effter de vn-
ges raad.

Men der det ganske Israel
saa at Kongen vilde icke hø-
re dennom / Da gaff fol-
cked

cked Kongen et suaar / sagde / Huad deel haffue wi da hoss Dauid / eller arff hoss Isai søn? Oc alle Israels slæcte fald hannom fraa / wden Juda oc Beniamin / oc de giorde Hieroboã til Konge / oc sloge Kong Roboams Cantzeler ihiel med steen. Oc da begyntis wlycken ind til s[...] lenge att Roboam bleff omkome[...]

De tørffue inthed bedre deligt forucænte dennom / som i acte de gamles formanning oc adu sel / oc inthed spørge sig for / icke h[...] ler ville høre dennom eller lere aff dennom / men gaa ickun hæn effter deris eget hoffued / ide. dristighed / formettenhed oc d[...] lighed / oc beuise huercken tuct [...] ydmyghed emod de gamle.

Dette skulle i nu / i vnge folck
lade vere eder en aduorsel / oc rætthe
eder effter denne neste forgangene vn=
deruisning oc Regel / oc ære de gam=
le/ehuad statt de ere vdaff/med tan=
cke/ ord/vduortis facther / oc med
gerning/ oc beuise sig vdi hederlig
tuct emod dennom / saa faa de den
Guds foriettelse / som Gud haff=
uer synderlig hengdt hoss det fierde
Budord/ der som hand tilsiger.

At hand vil giffue den=
om / som ære deris foræl=
re / et langt liff / oc vil la=
dennom lide vel her paa
rden.

Oc vnder forælderis naffn
ttes oc de som ere ældre ænd vi.
g tuctige vnge folck som ere ly=
oc hørsomme / de haffue oc att
ste sig her med/ at de ere oc skulle
ffue Guds børn / oc det euige
liiffs

liiffs arffuinge/ Det giffue oss Gud med naade / Amen.

Den tolffte Predicken.

Om ænncker oc viduer.

WI haffue ind til des hørd wdi huusstafflen om alle statter effter hind a den / Huorledis de sku retskaffen effter Guds ord skicke s wdi deris kald / som ere Predicker Tilhørere / Heerskaff / Underdan re/ Ecte Mænd / Ecte Qu Forældere / Børn / Huußbon Hustruer / Suenne / Piger / A dere / Daglønere / Tiunde oc stefolck / oc i almindelig alle dom / Saa effterfølger her da tolffte regel oc taler om viduer

 De

nom er anrørendis i deris statt /
er saa lydendis.

En encke eller vidue skal flitelig vere i Guds fryct med bøn til Gud / oc icke leffue wo- di løßactighed i velløst / paa det at hun skal icke vere an- dre Quinder eller nogenmand til forargelse.

Wdi denne predicken / ville i inthet tale der om / huad fromme ncker oc Viduer skulle trøste sig ed wdi korss oc modgang / oc huad r straff dennom skal offuergaa som ctig Encker oc Viduer giøre wo- bedrøffuelse. Fordi der om e hørd paa en anden tiid / oc affuer ladet der om vdgaa en lig predicken paa prenthen / fromme Troe Encker oc viduer trøst oc huusfualelse / der effter

nue

mue de alle forholde sig som det forbedre kunde.

Men heer / paa denne tiid, ville wi tale der om / huad en Encke oc Vidue for sin Person / wdi sin stat bør at gøre / det lærer oss denne forbemelte Regel / oc er wdtagen aff det 5. Capittel til Timoth. der som S. Pouel saa siger.

En ræt vidue som er eenlig / hun stille sit haab til Gud oc bliffue i bøn dag oc nat Men hulcken som leffuer relløst / hun er leffuend død.

Saa skulle nu vidues lære try stycker.

I. Huorledis de skulle skicke sig emod deris kiere Gud.

II. Huorledis de skulle skicke emod sig selff.

Til det første.

HVad Viduers Embed bør at vere emod den almechtige Gud / saadant staar besynderlig wdi try stycker / wdi Troen / wdi Guds fryct wdi Bøn.

Først skulle Viduer icke allene haffue Troen til Gud til fellegs med andre vduolde Christne / ved huilcken [illegible]nd fanger Syndernis forladelse / [illegible] oc salighed for Jhesu CHristi [illegible]d. Men wdaff slig en Troe skulle [illegible]nu lade voxe oc tage der til en [illegible]den Troe / som er denne Troe at de [illegible]le slet inthet / men fortrøste sig [illegible] vísse / at Gud skal oc saa den[illegible] [illegible]age i forsuaar / i deris timelig [illegible] trang / oc icke allene forlade [illegible] deris synder / men oc saa

naade-

naadelig beuaare oc beſterme denn
for alle honde ſkade bode til liff / oc
gods oc ære.

Fordi viduer ere inthet andet
effter deris affdøde Mænd / ænd
iammerlige / bedrøffuede Quinde-
billeder / oc hielpeløſe perſoner /
Mandløſe / ælendige oc aff all vær-
den forlat.

Oc effterdi de haffue inthe
trøſte ſig med / da ſkulle de ſette
deris haab / fortrøſtning oc tillid paa
den euig almectige Gud / oc i ſaa
maade hugſuaale ſig paa Guds tro
ſom ſkal vere dennom kierrere /
kand vere dennom nytteligere æ
all værdzens gods oc rigdom. T
vor kierre herre oc Gud vil tag
dennom i forſuaar / holde den
ved mact / beſkytte / beſkerme / klæ
føde / oc forſørge dennom d
næring oc biering ſaa wi
de ſette deris haab der til.

om de ere ænd nu unge Quinder / a vil hand vel oc forsørge dennom med andre fromme ærlige Mænd i-gen.

Slige viduers Troe / haffuer oc saa sit synderlige Guds ord / som hun maa frit nock grunde/ oc forla-de sig paa / Thi foruden Guds ord kunde der icke vere nogen troe/ Men saa siger Moses Deut. 10.

Eders Herre Gud be-skaffer de faderløse børn oc Encker ræth. Prouerbio 15. erren stadfester Enckers ndemercke.

Oc slige foriettelser haffuer and mange flere / Det beuise oc saa n hellige Schrifftis Exempler / at d lader aldrig de troe viduers ab bliffue beskemmit. Debora off-and den hoffærdige høffuitz-d Zysseram ved sin troe. Ruth fick

fick den fromme Mand Boas / v
sin Troe / oc i saa maade bleff hun
vor Herris Jesu Christi oldemoder.
Den vidue til Zarpath bleff forsørget
til sin næring oc føde wdi dyr tid.
Judith dræbede Holofernem / oc J
reddede den stad Betulia aff den hør-
de bestaaling etc. Huorledis ere disse
Viduer komen til saa høye sager? ved
inthet andet (kerre venner) ænd at
de satte deris haab oc trøst til Gud
oc troede hannom aff hiartet vel
Sandelig (siger ieg eder) Gud for
der ingen som fortrøster sig paa ha
nom / skulde hand da icke i det ring
ste / staa de fromme Encker oc vid
bii / med beskyrtning / hielp / ræd
oc om sorg / som forlade sig paa
nom? Der for skal en vidue for
ting sette sit haab til Gud

Der nest skulle de bliffue
affrta i den sande Guds fryct /
haffue Gud alltiid for øgne /
sig flitelig fore / saa at de ta

Ahet andet fore / emod eller vden
tor Guds ord oc hans villig/ oc at
de stedze bekænde deris synd oc
skrøbelighed / oc det fortyde / Oc for-
trøste sig paa Guds naade ved Jhe-
sum Christum / oc leffue saa i yd-
myghed for Gud / at de oc tage sig
inthet fore offuer deris gaffuer oc
æffne / at de icke heller bliffue for
trygge oc for kæck / Men at de bliff-
n i Guds fryct all deris liiffs tiid.
hi huem som frycter Gud / hand
ffuer icke bestemmich / hand fal-
oc icke saa lettelig i synd / som
anden der leffuer effter sit eget
o.

Paa ... siste / skal en Encke
fl..ig i bøner til Gud / oc mere
andre almindelige Personer / oc
de ... haffue de nødtørfftig be-
..sandhed / for mange orsager
. Thi effterdi at Gud haffuer
.g selff til deris dommere / da
.nd det for en foractelse / der
som

som mand vilde fortie oc icke gi-
hannom deris nød fore. Saa ha
ue de to oc saa en viss fortrøstning
ti sagen oc foriettelse / at Gud vil
høre deris bøn / Syrack 35.

Herren er en domere oc
en hæffnere / oc der gelder
ingen Persons anseelse for
hannom / hand hielper den ar-
me oc hand hører den bekym-
rede menniskis bøn / Han
foracter icke de faderlø-
børns bøn / icke heller en E-
cke nar hun klager. Encke-
nis taare rinde vel ned a-
kinderne / Men de skrig-
adt / mod den som dem
trænger her wd / Thi den
eledigis Bøn trenger
nom skyerne / oc hun l-

e aff / før ænd hun kom-
er frem / oc hun stillis icke
før ænd den høyeste seer der
til.

Oc det er et stycke / Huorledis
en ræth Encke skal skicke sig emod
Gud udi Troen / i Guds fryct oc
Bøn.

Til det andet.

SKal oc en Encke betencke hin-
dis egen Person / at hun icke
mner sig selff i vaade oc fare / el-
i skam oc skade / Der for siger
elen saa.

En Encke skal icke leff-
øffactighed effter sin vel-
Thi huilcken som leff-
velløst (siger S. Po-
hun er leffuendis død.

En

En Encke skal megit lade
ved komme / hues hindis ære / ry
oc gode naffn er anrørendis /
som saadan en Schat der med Gu
icke staar til at betale.

Nu er Dieffuelen de fattige
Encker synderlig fiensk / Oc nar
hand kand bringe dennom der til /
at de giffue sig i velløst / oc att de
bliffue løßactig i deris ord / i fac-
ther / i klæder / oc leffue saa
effter i lyst wdi offuerflødig
oc dricke / oc vil vere hoff alle v
slig forlystning oc whøffuiskhet
stor sagen bedrøffuelig / oc da h
uer Sathan vundet alt for n
rom oc plats / oc lader saa ick
for ænd hand fører dennom
lycke / saa som mand finder
ge Exempler wdi Hystorier
merckelige vise Quindfolck
haffue en part wdaff den
rit mectige / store / veldige D
ger oc førstinder / saa tilige

T

dieffuen hoffærdige i deris En-
statt / oc haffue giffuet sig til
kost / gode dage oc leckerhed / strax
e de falden i Dieffuelens snare / oc
haffue saa først bode sig selff / oc an-
dre flere i iammer oc nød / oc ere bleff-
uen ændelige til skamme for all vær-
den. Oc slige forstreckelige Exem-
peler ere vel oc saa skeed vdi alminde-
lig Stather. Oc forfaringhed lerer
det / huort hæn det vil med den
enniske paa det siste / nar hand
sig til kællighed / offuerflødig-
/ oc værdslig vellyst.

Det altsammen at forkomme
att affuærge / oc att vndflye
vræde / der til skulle alle
arme Encker oc viduer for de-
soner flitelig gaa til kyrcke oc
redicken / oc saa betracte Guds
ter att mand haffuer det hørd
sig der med / oc stille deris
der hæn / att det maa gaa
ll Christelig lydighed / effter
Guds

Guds ord / oc vocte sig for alle
uerfløødighed / oc flye alle vnde
skaff / oc holde sig maadelig bod
klæder oc mad oc dricke / oc fly
ckeløßhed for all ting. Oc det er de
andet stycke / huorledis de skulle ski
cke sig hoß dennom selff. Oc heer er
oc saa at mercke / at hues mand siger i
denne Predicken om Encker / det
skal oc i alle maade forstaas / om
Encke Mænd.

Til det tredie.

HVorledis skulle nu Encker
Hcke sig emod andre folck
re venner / Værden er nu sle
derffuit / saa er det der for
ligt / att nogen kand gøre a
tacke. Thi værden er oc saa
fiende / Derfor kand mand de
rere fortørne hinde / nar m
det Gud biuder oc beffaler.
Men dog alligeuel

. Pouel icke des mindre / Thessa. 4. At wi icke al- ne skulle vere fromme oc troe for oss selff / men wi skulle oc vandre ærlig hoss dennom som ere wden for.

Det er / Wi skulle saa skicke oss for alle Meniske i ord / facther oc gerning / at ingen kand met ræt- labræ / eller tale oss noget vnt

Synderlig eskis heer oc treffuis i denne Regel / at skulle huercken vere quind- eller nogen anden till gelse.

Thi nar Encker oc Encke- at de ere lætferdige / løßac- rske / wkyske oc wtuctige / i oc facther / i ord oc gerning arges andre saare ilde der

paa

paa /
gamel
gede
synde
ue / h
Oc sa
vnch
duer g
ger se
W
argel
ger
ste /
heng
hans
ue si
det
tage
le oc
gøre
komn

paa / oc tæncke / Det er en fr
gamel Mand / en fin allerne bed
gede Quinde / er det dennom ic
ſynde ſaa at gøre / oc ſaa at leff
ue / huad ſkulle det da ſkade mig :
Oc ſaa falde de til / oc tage ſig alt
vnth fore. Der til ſkulde icke vi-
duer giffue aarſage / Thi Herrn ſi-
ger ſelffuer.

Wee den der giffuer fo
argelſe / Huem der for
ger een aff diſſe mine mi
ſte / det vore bedre att o
hengde en Møllenſteen
hans halß / oc hand bl
ue ſiuncket i haffued der
det er dybeſt.

Til ſligt et ſuort dom
tage / ſkulle alle fromme vi-
le oc ſtyre alt hueſſ de ſkulle
gøre eller lade / ſaa att det
komme andre till forbedring

le flittelig gaa til Kyrcke oc hø-
predicken oc giffue huermand go-
Exempel / med børn oc Tiunde
Tucte oc regere / med tuctige
d oc tale / med vænlig formaning/
med ydmyge skick oc factær / oc klæ-
debøn / med maadelighed / med æ-
druskaff / oc andre Christelige dyg-
der / Det behagher Gud vel / oc er
ndre til forbedring / oc det er een
ske Menighed nytteligt / oc den-
i selff hederligt oc priseligt / Der
fylger oc visselig med Guds be-
videlse oc velsignelse / oc slige en-
oc viduer mue oc foruænte sig
euige herligheds krone / oc w-
ll tuill bliffue der wdi delac-
Gud hielpe oss oc alle from-
Viduer der til / Amen.

n trættende

dicken i Huusstafflen.

Om

Om alle Christn lig.

MI ere (kiere Venne) nu wdi huusstafflen kommen i den trættende / oc den si[...] Regel. Oc den hører til alle Døbte Christne Menniske / Thi at effterdi huer wdi sin stath ind til dess er synderlig giffuet til kænde / huorledis hand retskaffen skal skicke[...] effter Guds villig wdi sit kald/ bliffuer nu heer paa det siste b[...] let alle Statter tilsamen/ oc den[...] skal huer oc een giffuis tilkien[...] huad dennom eyes oc bør at gør[...] mod huer mand / Oc er Regelen lydendis.

Huer Christen / eh[...] som heldst Statt hand e[...] daff / skal elske sin næ[...] flitelig holde sig ved Gud.

Regel er wdtagen aff
uels 13. Capittel til de
der som hand saa siger.
Elske din Næste lig som dig
lff. Oc aff det 1. Timot. 2. Der vil
Pouel. At mand skal gøre
Bøn/ formaning/ forbed/ oc
Tacksigelse for alle Menni-
sk. Saa som oc den ganske Guds
vor Mester oc Herre Jhesus
tus Joan. 13. Efter oc wd-
r slig kerlighed aff oss / oc der
r hører huer Christen tuende sty-
il.
At hand elsker sin næste.
At hand beder for huer mand.

Til det første.

erdi att wii alle som Troe / ere
il døffte/ at oss salighed skal
ved Troen oc Daabsens Sa-
/ oc wi saa fremdelis skulle
herris Jesu Christi lemmer
oc

oc Tienere/saa vil det vere nødtør
tigt/ att wi med all flit / see [illegible]
Herre Jesum Christum / hua[illegible]
art oc villig oc reth ege[illegible]tlighed [illegible]
paa det at wi mue tiene hannom ræ[illegible]
telig i sit Rige / oc motte saa leff[illegible]
vnder hannom i glæde oc salighed
hoss hind anden. Nu befinde wi/ at
vor Herre Christus / hand er dē eniste
rætte fredførste / oc al venligheds[illegible]
enigheds Konge. Der for vil h[illegible]
(oc er oc saa tilbørligt) at wi h[illegible]
Tienner oc Børn/ skulle oc leffu[illegible]
drectige oc fredsomelige hoss hind[illegible]
den / Men det kand eller maa icke
med mindere ænd wi haffue til[illegible]
den sande Christelig oc Brø[illegible]
kierlighed i vore hiarter/oc der
saadan kerlighed at den ene ha[illegible]
den anden kier oc huld / f[illegible]
skønheds / vold oc macts
doms skyld / eller oc for d[illegible]
skyld/at hand er hannom n[illegible]
vanth paa slet oc byrds/eler [illegible]

skaffs vegne / eller for nogen for⸗
velgerning / Thi slige kierlighed
ste..n bestandig / Men paa slig
erlighed skulle wi beflite oss / at wi
uden all skrømte oc falskhed tæncke
..a i vore hiarter.

Nu see / Gud almectigste
din himmelske fader / haffuer
..e allene elskedt dig oc haff⸗
.. icke skænckt dig allene sin
..n. Men haffuer saa elsked
.. ganske værden / att hand
fuer giffuet sin eniste Søn
almindelig der hæn / paa
..tt alle som troe paa han⸗
n / skal icke forfaris / men
..e det euige liff.

..u er heer i denne Menighed
oc trint om kring mig saa
..undrede døbte Christen som
..e alesamen / en Gud / en Aand /

en Troe/ en Religion / oc ee
til fellegs med mig/ de æde med
aff eet velſignede brød / oc dricke
lige med mig aff een kalck / det ſande
Chriſti blod/ de haffue en arffue med
mig / de haabe paa den ſamme her-
lighed/ ſom ſkal obenbaris paa oſſ /
Hui ſkulle ieg da forheffue oc for-
hoffmode mig offuer nogen aff den-
nom ? Eller lade meg tycke at ve
bedre ænd nogen anden ? efftersi
haffue eet haande gods oc eet ſlo
rigdom at eye oc beſidde / Hui ſ
ieg da for et ords ſkyld eller for en
tørnelſe ſkyld legge en anden no
haad paa / eller feyde hannom /
offuerſkænde hannom eller oc
hannom hinder/ fortørnelſe/ fe
eller ſkade i noger maade. E
at Gud haffuer io taget hann
naade / oc til at vere et ſa
barn ſaa vel ſom mig.
icke gøret / ieg vil haffue ta
dighed oc medlidighed med han

161

e / trøste oc hielpe hannom
a oc fordre oc fremme hannom
al min formue. Det vore et ræt
Christeligt hiarte / Men det kand
nand icke haffue / vden saa er at den
helligaand beskafferet / gøreth oc be-
reder det / oc det vil hand allene gøre
ved dennom som Troe. Der for bede
wi oc saa / oc siunge.

Du søde aand skænck oss
e vist / at wi mue dricke aff
kerligheds bryst. At wi w-
f hiarteth huer anden elske
t et sind i Christo / haffue
e fred oc roe. Item / Kom
Aand o herre / opfylt oss med
ade oc miskund / Dine Christ-
rte hw oc sind / din brenden-
lighed i dennom optænd.

er emod findis affgunst / w-
ed / had oc auænd / tuedract oc
wed / hoss alle dennō som hæn-
ge

ge effter den gamle Adam/ oc t ord
ting effter deris egene hoffuider
ville inthet lide eller fordrage / o
thet paa kalde Gud om den hel
Aand / ia de forhindre alle steds den
samme Guds aand med deris forsæt-
te Synd som de bedriffue med ræt
foract/ oc søge ickun deris egen nytte
oc fordel/ oc vnder ingen mand noget
gaat. Saadane deris hiarter blif
ue saa iiß kalde/ at ingen Guds or
trusel eller formaning kand vpne
dennom. Thi huor had oc A end
gerer i hiarteth / huad kand G
ord der for fruct oc nytte beskaff
vdrætte ∴ Christus siger.

Salig ere de freds
ge/ Thi de skulle kallis Gu
børn.

Der aff kand mand nu vel r
at alle ehuo som heldst de
leffue ickun i wenighed / h o
dract/ oc haffue ing t

162

ærlighed / det er vonsellige folck / oc
is icke Guds børn / men de hede
Aands børn / som haffuer lyst til
ord wenighed oc al wlycke.

Der for min kære Christen / lader oss betæncke / huad vor herre haffuer (nogen kort tid for sin pine) beffalet oss alffuorligen / der som hand saa siger.

Jeg giffuer eder en nye
effaling / at i Elske huer an-
t indbyrdis / som ieg haff-
elsked eder / Thi der paa
huer mand kænde / at i ere
e Disciple / der som i elske
ænden indbyrdis. Oc
lus Ephes. 5. Vandrer i
ked lige som Christus
elst oss. Oc 1. Petri 1.
er eders Siæle kyske i
d oc sandhed / effter
aanden

